

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lidová architektura středního Povltaví v muzejním kontextu
Vernacular Architecture of the Central Vltava Region in the Museum

Context

Lenka Lišmanová

Vedoucí práce: PhDr. Hana Havlůjová, Ph. D.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Dějepis se zaměřením na vzdělávání – Německý jazyk se zaměřením na vzdělávání

2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Lidová architektura středního Povltaví v muzejním kontextu vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 20. 4. 2017

.....
Lenka Lišmanová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří jakkoli přispěli k realizaci a k sepsání bakalářské práce. Za metodické vedení a poskytnutí potřebné literatury ke zpracování této práce děkuji své vedoucí práce PhDr. Haně Havlůjové, Ph.D. a PhDr. Lubomíru Procházkovi, CSc. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým rodičům Milošovi Lišmanovi a Marcele Lišmanové, příteli Ing. Janu Typtovi, Ph.D. a všem přátelům za neúnavné pobízení ke studiu.

Lenka Lišmanová

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá tématem lidové architektury středního Povltaví v kontextu Muzea vesnických staveb středního Povltaví ve Vysokém Chlumci. V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy. Pozornost je věnována vzniku a vývoji skanzenu ve Vysokém Chlumci. Praktická část se zaměřuje na životní styl lidí, kteří obývali objekty v muzeu aktuálně vystavené. Přednostně je práce věnována činnostem všedního dne 20. století (např. jak se pracovalo, co se jedlo, jak vesničané trávili svátky apod.). S využitím metody orální historie byly zjišťovány životní příběhy pamětníků s vazbou na střední Povltaví.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Klíčová slova: lidová architektura, muzeum, střední Povltaví

ABSTRACT

This Bachelor's thesis deals with the theme of vernacular architecture in the Central Vltava Region with connection to the Open Air Museum of Rural Buildings of the Central Vltava Region in Vysoký Chlumeck. The basic terms are explained in the introduction. Then the thesis focus on origins and development of the open-air museum in Vysoký Chlumeck mentioned above. The practical part of the thesis deals with the lifestyle of people who dwelt in the buildings that are now exhibited in the open-air museum in Vysoký Chlumeck. The thesis focuses mainly on the activities of everyday life in the 20th century (e.g. how people worked, what people ate, how villagers celebrated the feasts). With the use of the methods of oral history the life stories of contemporary witnesses with the connection to the Central Vltava Region are surveyed.

KEYWORDS

Keywords: vernacular architecture, open-air museum, Central Vltava Region

OBSAH

1	ÚVOD.....	6
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	9
2.1	Pojem lidová architektura	9
2.2	Vymezení oblasti středního Povltaví	11
2.3	Historický vývoj lidové architektury	14
2.4	Typické stavby a jejich význam.....	18
2.5	Porovnání lidových staveb s vybranými regiony	22
2.6	Využití lidové architektury dnes	25
2.7	Skanzeny a muzea v přírodě	27
2.8	Muzeum vesnických staveb středního Povltaví ve Vysokém Chlumci	31
3	METODA ORÁLNÍ HISTORIE.....	40
3.1	Co je to orální historie?	40
3.2	Technické postupy orální historie	41
3.3	Vznik a zpracování rozhovorů pro tuto práci.....	45
4	PRAKTICKÁ ČÁST	47
4.1	Chalupa z Jíví čp. 8	47
4.1.1	Vesnice Jíví.....	48
4.1.2	Popis objektu.....	50
4.1.3	Život na chalupě v Jíví ve 20. století	53
4.2	Olbramovice-Městečko čp. 1	62
4.2.1	Osada Olbramovice-Městečko.....	62
4.2.2	Popis objektu.....	66
4.2.3	Život na usedlosti v Olbramovicích-Městečku čp. 1 ve 20. století.....	69
5	Závěr.....	81
6	Seznam použitých informačních zdrojů	83
7	Textové přílohy	89

1 ÚVOD

Architektura bez architektů, tak můžeme také nazvat lidovou architekturu. Mnohdy to byli právě neznámí stavitelé, kteří svépomocí, pouze s dostupnými materiály a za vhodných podmínek stavěli venkovské chalupy. Lidová architektura se stala vzácným oborem především v druhé polovině 20. století, kdy ji začal ohrožovat rozvoj centrálního stavitelství a nových stavebních technologií. Jejímu studiu se věnují nejen profesionální architekti, ale především etnologie, věda, která se zabývá lidovou kulturou a společnostmi.

Cílem mé práce je přispět ke studiu proměny tradiční lidové kultury a architektury středního Povltaví v souvislosti s rozvojem Muzea vesnických staveb středního Povltaví ve Vysokém Chlumci. Zajímá mne nejen vznik a vývoj skanzenu ve Vysokém Chlumci, ale především životní styl lidí, kteří obývali objekty v muzeu aktuálně vystavené. S využitím metody orální historie jsem oslovila pamětníky a zpracovala jejich vyprávění, věnované zejména činnostem všedního dne ve 20. století (např. jak se pracovalo, co se jedlo, jak vesničané trávili svátky). Vznikly tak podklady, které bude možné dále využít při výstavách či doprovodných programech v muzeu.

V teoretické části práce je nejprve uveden a vysvětlen pojem lidové architektury a jeho synonymní užití, která užívají různí autoři. Další podkapitola se zabývá oblastí středního Povltaví, na kterou je bakalářská práce z regionálně historického hlediska zaměřena. Tuto oblast je pro potřeby práce znovu definovat, neboť neexistuje jednoznačně sdílené vymezení. Někteří autoři nahlíží na střední Povltaví z turistického hlediska, jiní z geografického, a proto jsou v definicích značné rozdíly. Důležitý je také historický vývoj lidového stavitelství, který blíže představím, včetně vlivu určitých zákonů a nařízení na proměny stavitelství. V každém regionu České republiky lze najít trochu odlišné znaky a typy staveb. Jejich využití se většinou neměnilo, ale dané přírodní podmínky či dostupné materiály měli vliv na jejich podobu. Proto také porovnávám vybrané regiony, čím se liší, které mají typické stavby apod.

V dnešní době se většina lidí na venkově již přizpůsobila novým technologiím, vymoženostem i materiálům, a proto staví nové stavby a staré lidové stavby chátrají. Některé tyto stavby zachránili ve 2. polovině 20. století chalupáři, kteří přijížděli z měst

a obývali venkovské příbytky jen o víkendech, kdy jim nevadilo přizpůsobit se skromnějšímu způsobu žití. Další možností záchranu vybraných lidových staveb je jejich památková ochrana nebo transfer do nově vzniklých skanzenů a muzeí v přírodě. V těchto muzeích dostávají tyto stavby asi největší péči. A protože tradiční lidové stavby dnes již nelze na vsích v tak hojném počtu najít, stoupá návštěvnost skanzenů, které připomínají dřívější dobu i způsoby, jak se v minulosti na venkově žilo. Skanzeny se zabývám podrobněji v další podkapitole a představuji alespoň ty nejznámější v České republice.

Další téma, kterému se v teoretické části práce věnuji, je Muzeum vesnických staveb středního Povltaví ve Vysokém Chlumci, od něhož se odvíjí praktická část. Skanzen vznikl v roce 1998, zaměřuje se na oblast středního Povltaví s centrální oblastí Sedlčanska a je jednou z poboček Hornického muzea v Příbrami. V současné době má návštěvník možnost shlédnout zde kolem 17 objektů a některé menší sakrální stavby. Jen málokterým je však věnována pozornost z regionálně historického hlediska. Málo se také ví o původních majitelích a uživatelích staveb, a přitom jsou to informace, které návštěvníky skanzenu obvykle velice zajímají.

V další kapitole bylo proto nutno teoreticky přiblížit metodu, kterou jsem se rozhodla pro zjištění takových informací využít, a sice metodu orální historie. Zakládá se na pečlivě připravených a vedených rozhovorech s pamětníky, jejichž vyprávění se po přepisu dále historicky zpracuje. K největším českým odborníkům na tuto metodu se řadí prof. PaedDr. Miroslav Vaněk, Ph.D., jehož publikace mi sloužily jako návod při zpracování praktické části práce.

Pro potřeby orálně historického výzkumu jsem nejprve s pomocí vedoucího skanzenu PhDr. Lubomíra Procházky, CSc., nebo s pomocí starostů vybraných obcí, vyhledala osoby, které přímo žili v chalupách převezených do skanzenu ve Vysokém Chlumci. Dva největší a nejzajímavější rozhovory, které jsem s pamětníky vedla, jsem poté vybrala a zpracovala v praktické části práce. První rozhovor se týká chalupy čp. 8 z Jíví u Heřmaniček, kde pamětnice žily během druhé světové války. Druhý rozhovor se věnuje usedlosti z Olbramovic - Městečka čp. 1, z něhož byl do skanzenu převezen špýchar.

Na základě rozhovorů vznikly dvě kapitoly, přičemž jejich struktura se skládá ze stručné historie dané vsi, ze které pochází objekt, detailního popisu objektu a informací

o venkovské kultuře, o kterou jsem se při rozhovorech nejvíce zajímala. Díky odpovědím pamětníkům se tak mohou i další zájemci dozvědět, jak žily předchozí generace na vesnicích v kontextu nedávné doby, jak lidé hospodařili, bydleli, stravovali se či trávili svátky. Vzpomínky třídím podle témat a porovnám se sekundární literaturou. Souvislé přepisy rozhovorů jsou pak dostupné v Příloze.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Pojem lidová architektura

Základním a patrně nejpoužívanějším pojmem, kterým obecně nazýváme památky vesnického stavitelství v České republice, je „lidová architektura“. Mimo to se lze setkat se synonymními pojmy, jako lidové či tradiční stavitelství, lidová stavební kultura či venkovská architektura.¹ Níže představím původ a definici těchto pojmů a jejich užití v díle různých autorů.

V rámci pojmů označujících výtvoř a zvyky venkovského obyvatelstva za „lidové“, se v české národopisné literatuře 19. století začalo mluvit o lidovém domě, slohu, stavbě. Tyto termíny nahradily dříve užívané výrazy jako selský dům či česká chalupa. Krátce na to se začaly užívat pojmy lidové stavitelství, architektura.²

Definice z encyklopedie Josefa Vařeky a Václava Frolce (2007), ke které se v dalším textu rovněž přikláním, zní tak, že lidová architektura je soubor stavebních projevů nebo jednotlivých stavebních objektů, které byly vytvořeny lidovými staviteli v duchu představ, názorů, potřeb, tradic a požadavků, kde je kromě mimoestetických funkcí (účelových) patrný i výtvarný, estetický záměr. Estetický záměr specifikuje právě rozdíl mezi lidovou architekturou a lidovým stavitelstvím, u něhož estetický záměr nenalezneme.³

Václav Hájek a kol. (2001) pojali definici lidové architektury v souvislosti s pojmem lidové stavby. Tím myslí produkty lidového stavitelství, zejména stavby obytné a hospodářské a lze jim rozumět jako výsledku stavební činnosti lidových stavitelů, kterými byli na vesnicích zprvu sami hospodáři či většinou místní řemeslníci, mnohdy nevyučení tesaři, zedníci a kameníci.⁴

Každý autor se tedy přiklání k vlastnímu vyjádření a definuje lidovou architekturu trochu jinak. Jana Koudelová, Václav Michalička a Oldřich Schejbal (2015) preferují

¹ Podle KOUDELOVÁ Jana – MICHALIČKA Václav – SCHEJBAL Oldřich, *Provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství*, Opava 2015, Slezské zemské muzeum, str. 8.

² Podle PEŠTA Jan, *Plošný výzkum lidové architektury a venkovských sídel*, Praha: NPÚ 2014, str. 25.

³ VAŘEKA Josef – FROLEC Václav, *Lidová architektura*, Praha: Grada 2007, str. 146.

⁴ HÁJEK Václav, *Lidová stavení: opravy a úpravy*. Praha: Grada, 2001, str. 6.

užívání označení tradiční architektura, Jan Pešta (2014) pro účely své nejnovější knihy používá termín venkovská architektura, ale v *Encyklopedii českých vesnic* (2003) uvádí ještě označení lidová architektura. Václav Hájek a kol. (2001) používají termín lidová stavení, stejně jako Jiří Langer a Josef Vařeka (1983), jiní se shodují na synonymech lidová architektura a lidové stavitelství.

V rámci tématu práce nelze opomenout také pojem „vernakulární architektura“. Pojem odvozený z latinského *vernaculus* neboli domácí či místní je používán především v anglické odborné literatuře. V českém prostředí se mu věnuje například Jiří Langer (2002). Pod tento termín řadí všechna lidská obydlí a budovy, jejichž formy byly určeny podmínkami prostředí, v němž vznikaly (např. industriální oblast). Jedná se také o stavby postavené podle zvyklostí jejich majitele nebo určité komunity využívající tradičních místních technologií. Podoby vernakulární architektury se staví na principu plnění specifických funkcí, které vycházejí vstříc ekonomickým a sociálním potřebám, hodnotám a způsobu života kultur, které je vytvořily. Označení stavebních objektů přívlastkem vernakulární lze užít pro stavby, které v sobě nesou jasně rozpoznatelný a přetrvávající charakter místa svého vzniku. K této architektuře se nezařazují monumentální stavby světské nebo církevní, ani stavby, u kterých se výrazně projeví umělecké slohy.⁵ V českém prostředí se termín vernakulární architektura zatím neprosadil a nelze ho tedy ani chápat jako synonymum k pojmu lidová architektura. Na druhé straně, jak upozorňují Jana Koudelová, Václav Michalička a Oldřich Schejbal (2015) i zažitá pojmy jako lidová architektura nebo lidové stavitelství jsou v mnoha konkrétních případech nedostačující, obzvláště když nemůžeme přesně určit hranici mezi „lidovým“ a „nelidovým“.

Specifickým znakem lidové architektury je, že nevyužívá školené architektky. Naopak, mnohdy se tradiční lidová architektura stává architektům zdrojem inspirace, neboť nabízí příklady přirozeného a kulturního zapojení staveb do řádu přírody i reliéfu krajiny. Do souladu s rytmem přírody jsou lidové stavby uváděny nejčastěji svými rozměry, tvary a proporcemi a využíváním ekologicky nezávadného přírodního stavebního materiálu, dostupného z místních zdrojů. Také proto, jak vypočítávají Josef

⁵ KOUDELOVÁ – MICHALIČKA – SCHEJBAL, *Provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství*, 2015, str. 9.

Vařeka a Václav Frolec (2007), hledají umělecké a vědní obory u lidové architektury poučení z hlediska urbanistických řešení, objemových vztahů včetně vnitřního funkčního členění budov, výzdoby fasád a řešení interiérů, ale také z hlediska utváření funkčního vztahu člověka a společnosti k těmto hodnotám a jejich genezi.⁶

Aktuálně se však zaznamenávají už jen zachované doklady lidových staveb, které byly s vývojem moderního stavitelství ve většině případů zbaveny svých původních funkcí. Dnes je také již známo, že objekty tradičního stavitelství, typické zejména pro venkov, se mohou vyskytovat i v městském prostředí.⁷

2.2 Vymezení oblasti středního Povltaví

Z výše uvedených definic vyplývá, že dispozice i formální znaky budov, které řadíme do souboru lidové architektury, byly ovlivněny především jejich užitnými funkcemi a odpovídaly nejen potřebám, ale také ekonomickým možnostem jednotlivých držitelů. Společné charakteristické rysy staveb pak závisely na přírodních podmínkách sídelní oblasti. V této kapitole se proto věnuji oblasti středního Povltaví a jejího rozmezí, protože jsem si tuto oblast zvolila

Oblast středního Povltaví není v dostupné literatuře jednoznačně vymezena, protože každý autor definuje tuto oblast z různých úhlů pohledu. V roce 1984 vyšla například v oblíbené edici turistických průvodců po ČSSR nakladatelství Olympia kniha *Střední Povltaví*. Tuto oblast zde autoři popisují jako půvabnou a malebnou krajinu, která však nevyniká žádnými mimořádnými jevy. Vymezena je linií od Slapské přehrady směrem k východu na Benešov a poté směrem k jihu přes města Votice, Miličín a Tábor. Hranice dál vede západně od Tábora k lázeňskému městu Bechyni a postupuje až k Týnu n. Vltavou. Pak jde linie k jihozápadu směrem k Protivínu, Vodňanům, Strakonici a Horažďovicím. Hranice vede dál k severu na Rožmitál pod Třemšínem, Příbram a Dobříš a vrací se ke Slapské přehradě. Území spadá z administrativního hlediska pod správu dvou krajů – středočeského a jihočeského.⁸

⁶ VAŘEKA – FROLEC, *Lidová architektura*, 2007, str. 146.

⁷ KOUDELOVÁ – MICHALIČKA – SCHEJBAL, *Provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství*, 2015, str. 8-9.

⁸ Z hlediska správního členění v 80. letech 20. století se jednalo o dnes již bývalé okresy: Příbram (téměř celý), nejzápadnější část okresu Benešov, Slapy a Třebnice z okresu Praha-západ, a dále okres Písek,

Jan Pešta v *Encyklopedii českých vesnic* v díle o středních Čechách a Praze dělí sledovanou oblast na několik částí. Tři z nich jsou nejdůležitější pro tuto práci. Jednu z těchto oblastí nazývá Jan Pešta jako jižní část středních Čech, a to konkrétně dolní Posázaví, Benešovsko, Sedlčansko a Dobříšsko. Další charakteristické území autor vytyčuje jako Českou Sibiř spolu se Sedleckem, Petrovickem, jižním Sedlčanskem. Tato oblast je podle něj kopcovitá, drsná, lesnatá a pro zemědělství nepřilíš vhodná. Tvoří přirozené rozhraní mezi středními a jižními Čechami. Poměrně výrazný terénní mezník lze sledovat od Miličína na východě až k Vltavě a na levém břehu Vltavy směrem k Milínu. Třetím zájmovým územím je myšlena oblast nazývaná Janem Peštou Příbramsko, Březnicko a Rožmitálsko, která je sevřená na severozápadní straně hřebeny Brd a na východě lesnatým Povltavím a zároveň tvoří spojnici mezi středními a jihozápadními Čechami.⁹

S uvedeným členěním se autor téměř shoduje i ve své další publikaci *Plošný výzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Mezi základní rozdělení České republiky na regiony lidové architektury řadí střední Povltaví k regionu jih středních Čech, kam dle autora spadá Posázaví, Podblanicko, Sedlčansko, střední Povltaví.¹⁰

Lubomír Procházka se ve své publikaci *Lidová architektura na Sedlčansku* věnuje oblasti na území jižní a jihozápadní části středních Čech. Tuto oblast podrobněji vymezuje jako povodí Berounky a Středočeské pahorkatiny, kam v jižní a v jihozápadní části středních Čech zasahují obce bývalých okresů Beroun, Příbram a Benešov.¹¹

Následující vymezení středního Povltaví využívá regionální správa a turistické akční skupiny, které se ale liší právě daným vymezením oblasti. Například Svazek obcí Střední Povltaví vznikl 1. října 1999 na základě zakladatelské smlouvy uzavřené dne 24. září 1999 na ustavujícím zasedání starostů a místostarostů obcí Štěchovice, Buš,

severní část okresu Strakonice, severozápadní část okresu Tábor a okolí Týna nad Vltavou z okresu České Budějovice. Blíže viz KOLEKTIV AUTORŮ, *Střední Povltaví*. Turistický průvodce ČSSR, Praha: Olympia 1984, str. 7-8.

⁹ PEŠTA Jan, *Encyklopedie českých vesnic: vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách*. Praha: Libri, 2003, str. 18-19.

¹⁰ PEŠTA, *Plošný výzkum lid. architektury a venkovských sídel*, 2014, str. 45-47.

¹¹ PROCHÁZKA Lubomír, *Lidová architektura na Sedlčansku*, Sedlčany: Městské muzeum Sedlčany 2006.

Davle, Měchenice, Hradištko a Slapy nad Vltavou. Sídlem tohoto mikroregionu byla zvolena obec Štěchovice.¹²

Jako další skupina, která se podílí na turistickém rozvoji středního Povltaví, se nazývá Místní akční skupina Střední Povltaví. Ta je zaměřena na mikroregion Milevsko s dvacetišesti obcemi ze správního obvodu Milevsko. Rozprostírá se tudíž na severovýchodním okraji Jihočeského kraje.¹³

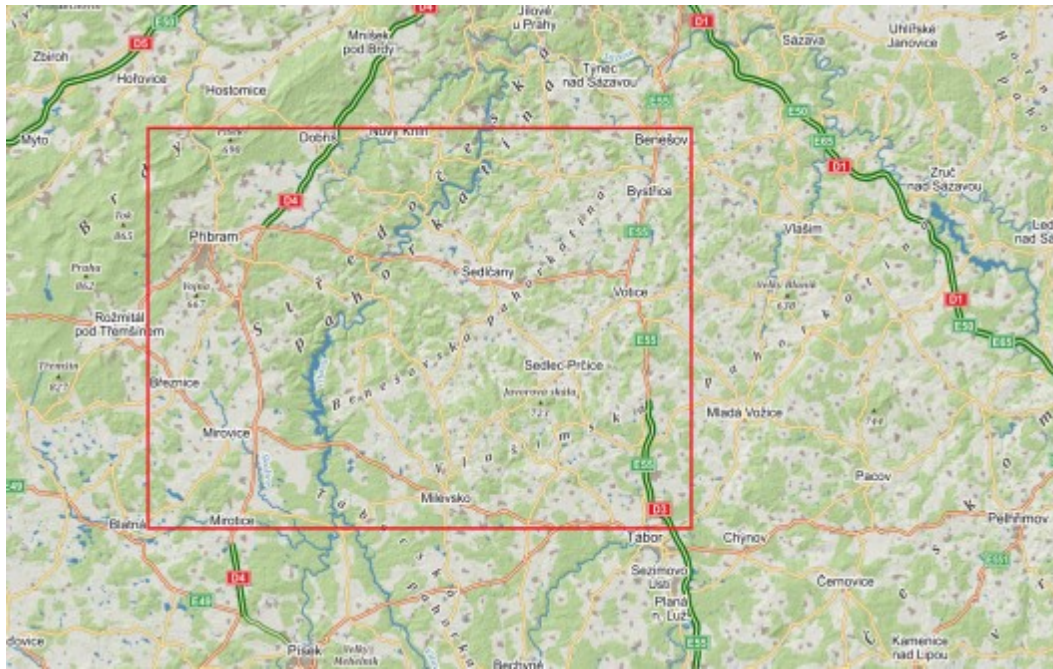
V rámci turistické nabídky se k oblasti středního Povltaví váže edice turistických map. Této edici je věnována skládaná mapa v měřítku 1:100 000 oblasti středního Povltaví ve vydání z roku 2004, která mapuje území jižně od Příbrami, přes Milevsko, Blatnou až po Vodňany a Prachatice. Mapa obsahuje podrobný turistický obsah, značné turistické a cykloturistické trasy a zakres Turistických známkových míst.¹⁴

Pod pojmem střední Povltaví budu dále považovat na základě předchozích vymezení oblast jižní části Středočeského kraje a severní část Jihočeského kraje, tedy regiony Příbramsko, Dobříšsko, Březnicko, region kolem Milevska, Sedlčansko, Petrovicko, Sedlecko a Voticko, přičemž území Sedlčanska pokládám za centrální oblast středního Povltaví (viz obr. č. 1).

¹² *Střední Povltaví* [online]. Infogram: ©2007 [cit. 2016-12-08]. Dostupné z: <http://www.strednipovltavi.cz/>.

¹³ *MAS STŘEDNÍ POVLTAVÍ, Z. S.* [online]. Dostupné z: http://www.masstrednipovltavi.cz/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=500088&id_ktg=1003&n=dokumenty-ke-stazeni&p1=1018, [cit. 2016-12-08].

¹⁴ *Turistické mapy 1:100 000, Střední Povltaví* [online]. Infogram: © Kartografie PRAHA, a. s., 2016. Dostupné z: <http://www.kartografie.cz/turisticke-mapy/turisticke-mapy-1-100-000/stredni-povltavi-c21-1-100000>, [cit. 2016-12-08].

Obr. č. 1 – Vymezení oblasti středního Povltaví¹⁵

2.3 Historický vývoj lidové architektury

Historický vývoj vesnických staveb lze sledovat od období raného středověku. Tehdy se začala tvořit sídelní soustava, na jejímž základě docházelo k dalšímu plynulému vývoji. Slovanské obyvatelstvo kolonizovalo středočeskou oblast od 6. století. Toto území se stalo, převážně díky vhodným terénním, půdním i klimatickým podmínkám, ekonomickým jádrem raně feudálního českého státu, založeného hlavně na zemědělské výrobě. O stavbách dávají konkrétnější představu především nálezy z hradišť. Z období vnitřní kolonizace v 10. – 12. století jsou informace o vesnických objektech jen útržkovité. Nejspíš se ale používaly nejdostupnější materiály, tedy dřevo, hlína pro výplně a izolace, sláma a rákos. Až do 13. století se v řemeslnických osadách objevuje jednoprostorové, zahloubené objekty se sedlovou střechou, nesenou hřebenovou vaznicí na dvou sloupech.¹⁶

¹⁵ *Turistická mapa* [online], Infogram: © Seznam.cz, a.s., 2017. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?x=14.4913779&y=49.6041979&z=10>, [cit. 2017-03-26]

¹⁶ ŠKABRADA Jiří – VAJDIŠ Jaroslav, *Lidová architektura Středočeského kraje*, Praha: Středisko st. památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, Praha 1984. Památky Středočeského kraje, str. 3.

V období vrcholného feudalismu (13. – 14. století) docházelo k značným proměnám venkovského osídlení, díky kvalitativnímu rozvoji zemědělské výroby a přechodu na peněžní formu renty. V této době se také hojně rozšiřuje název vesnic Lhota a navíc se měnila půdorysná a zřejmě i stavební podoba vesnic. Staré vesnice se přeměňovaly a nové se tvořily podle tzv. emfyteutického práva¹⁷, což se odrazilo i na uspořádání usedlostí ve vesnici a jejich vztahu k ústřednímu prostoru – k návsi. Během dalších staletí se pravidelné půdorysy středověkých vesnic měnily například dělením některých usedlostí, částečným zaplňováním plochy návsi a doplňováním okrajové zástavby sociálně slabších vesničanů. K monumentálním dokladům gotického vesnického urbanismu se řadí vesnice s mimořádně velkou obdélnou návší (např. v bývalém okrese Benešov).¹⁸

Členění domů bylo tehdy řešeno trojdílným způsobem. Stavba byla dělena na střední síň s obytnou místností (jizba) a komorou po stranách.¹⁹ V jizbě se v koutě za dveřmi nacházelo otopné zařízení, což byla podesta s klenutou pecí, která byla především kamenná a hliněná. Ve středověku se pec využívala na běžné vytápění prostoru jizby (v létě se při pečení chleba prostor přehříval). Protože při pečení chleba vznikalo velké množství kouře, který odcházel volně do prostoru jizby, nazývala se tato místnost tzv. dymná jizba. Kouř odcházel horním otvorem v okenní stěně nebo otvorem nade dveřmi.²⁰ Tento půdorysný komorový typ je na většině českého území charakteristický až do 2. poloviny 19. století. Ve vrcholném středověku se již ve větší míře uplatňovala celistvá dřevěná roubená konstrukce, známá z mladších vývojových období vesnického stavitelství jako nejpoužívanější základní stavební technologie. (např. dům čp. 22 z Živohoště – Benešovsko s datací vyrytou na trámu ve světnici z roku 1617 – viz obr. č. 2).²¹

¹⁷ Zavádělo nové vztahy poddaných k půdě, k usedlostem i nové vztahy mezi feudálem a poddanými. Předpokládalo rozdělení katastru podle pevných zásad. Viz ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 5.

¹⁸ ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 3-6.

¹⁹ Tamtéž, str. 6-7.

²⁰ ŠKABRADA, *Lidové stavby*. Architektura českého venkova. Praha: Argo 1999, str. 18-19.

²¹ ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 7.

Obr. č. 2. – Dátace 1617 v domě čp. 22 z Živohoště²²

Nejstarší zachované roubené stavby jsou charakteristické pro tzv. předbělohorské období, odpovídající období gotiky a renesance ve slohové architektuře.²³ V této době se již vyskytují pozůstatky kamenných staveb a kamenické práce (Sedlčansko), sgrafitová úprava omítek (bývalý okres Benešov) a kachlová kamna. Zaváděly se a zdokonalovaly se komíny a kamna, když se zásadně změnila orientace a obsluha otopného zařízení. Otvor pece se obrátil do zadní části síně, kam odcházel i kouř, a tím se středověká tmavá a vysoká obytná jizba mohla stát světlou a nižší světnicí.²⁴

Třicetiletá válka rušivě zasáhla do přirozeného vývoje sídel a po roce 1648 zůstaly nejen v oblasti středních Čech desítky pustých vesnic.²⁵ Situaci českých vesnic po skončení válečného období zachycuje tzv. Berní rula (soupis a popis osídlení a zemědělské půdy pro potřebu vyměření berně z r. 1654), předchůdce dalších tzv. katastrů. Další stavební aktivita začala v poslední třetině 17. století, když se součástí domů stávaly podzemní sklepy, které souvisely s rychle se rozšiřujícím pěstováním brambor a potřebou jejich uskladnění.²⁶

Běžný středočeský vesnický dům v 1. polovině 18. století se stavěl jako přízemní, převážně dřevěný (roubený) s dřevěným, hlínou omazaným komínem a s doškovou nebo šindelovou střechou. Lze sledovat i ekonomický rozvoj v závěru feudálního období, projevující se například růstem nároků na kapacitu a kvalitnější stavební uspořádání prostor hospodářských i obytných. Navíc se vyskytuje i varianta uspořádání

²² MENCL Václav. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980, str. 164.

²³ PEŠTA, *Plošný výzkum lid. architektury a venkovských sídel*, 2014, str. 34.

²⁴ ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 7-10.

²⁵ VAŘEKA Josef. aj. ŠKABRADA. *Lidová architektura středních Čech*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 1984, str. 3.

²⁶ ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 10 a 14.

ve svahu, kdy světnice a komory se nachází v horní úrovni a spodní tvoří hospodářská část domu (roubený dům v Příbyšicích čp. 4 – Benešovsko).²⁷

Od 18. století byly tvořeny menší půdorysně pravidelné vesnice z podnětu vrchnosti a v souvislosti nejen s ekonomickými reformami na přelomu 18. a 19. století.²⁸ Tereziánské a josefínské reformy měly značný vliv na vývoj vesnic jako například první číslování domů, tzv. raabizace, vznik katastrů.²⁹

V 1. polovině 19. století se na architektonickém řešení zděných staveb odráží vliv barokní a klasicistní architektury. Na Příbramsku a Benešovsku byly pro klasicistní řešení typické charakteristické konstrukce (především plackové klenby) a rozšířila se i výstavba náročně zdobených zděných a klenutých bran. Během 2. čtvrtiny 19. století byl v Čechách zřízen tzv. stabilní katastr, významný pro studium lidové architektury tím, že jeho zpracování u každé obce bylo doprovázeno přesným mapovým záznamem katastru, tedy zachycení půdorysu obce se všemi objekty (rozlišené barevně podle stavební kvality). Stabilní katastr zachytil stav vesnického osídlení i zástavby v poslední fázi plynulého historického vývoje před následnými velkými zásahy průmyslového rozvoje do krajiny a sídel.³⁰

Postupně se staré objekty nahrazovaly novostavbami a ve spojitosti s obecným vývojem architektury se v tvarosloví projevuje tzv. historismus. Příbyly dvoutraktové domy s příčnou průběžnou chodbou, stavěných k ulici podélně. Se zavedením sporáků s plotnou se topeniště a vaření opět přesunulo do světnice. Používaly se tradiční dekorativní prvky, a to vyřezávané ozdoby na vaznicích před štíty nebo i celé lomenice na jinak už novodobých zděných domech s typickou secesní výzdobou. Regionálně charakteristický vývoj lidové architektury se ve středních Čechách uzavírá na přelomu 19. a 20. století, přesto se ještě projevuje nový rozvoj národního uvědomění v souvislosti s Národopisnou výstavou československou v Praze roku 1895. Například se uplatňují vyřezávané ozdoby na vaznicích před štíty s charakteristickou secesní výzdobou.³¹

²⁷ ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 14-17.

²⁸ VAŘEKA - ŠKABRADA, *Lidová architektura středních Čech*, 1984, str. 3.

²⁹ ŠKABRADA, *Lidové stavby*, 1999, str. 70-73.

³⁰ ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 17-19.

³¹ Tamtéž, str. 19.

S daným historickým vývojem souvisí i stavební opravy a rekonstrukce, které podléhají určitým zákonným normám a stavebním předpisům. První takové předpisy vznikly v 16. století, a to v důsledku častých požárů. Požární řády byly první stavební nařízení, ale teprve v 2. polovině 18. století se požární řády vztahovaly i na vesnice. V roce 1785 požární řád nařizoval například u novostaveb vyčleněné a klenuté černé kuchyně, klenuté maštale, zákaz používání dřevěných komínů. K tomu se pojí také řada účinných protipožárních opatření. Například požadavek, kdy stodola neměla být stavěna ve spojení s obytnou částí, ale na volné zahradě. Mezi oběma stavbami byly navíc vysazovány stromy bránící přelétávání jisker z hořících doškových střech apod. V roce 1889 byl vydán stavební řád pro království české (nahrazen nejprve z roku 1833 a poté z roku 1864). Tento řád zakazoval stavbu dřevěných lomenic nebo zakazoval pokrývat stavbu spalnými krytinami (zakazoval jak došky, tak šindel).³²

2.4 Typické stavby a jejich význam

V předchozí kapitole jsem již v rámci přehledu historického vývoje lidové architektury zmínila několik příkladů staveb, uspořádání či půdorysů, které lze najít na území středního Povltaví. Nyní charakterizují regionálně typické znaky a stavby podrobněji.

Ve středních Čechách se stal základním sídelním typem vesnice návesní typ, tedy vesnice s nepravidelnou, nedokonale uzavřenou návší. Méně časté pak byly vesnice s uzavřenou návší ve tvaru víceúhelníku. Další sídelní strukturu zaujaly typy ulicové a typy hromadné s nepravidelnou shlukovou zástavbou.³³

Především jižní část středních Čech je poměrně chudá na významnější ucelené soubory lidové architektury, přesto se zde zachovalo relativně velké množství lidových staveb. Roubená architektura je především na Petrovicku dodnes bohatě zastoupena a patří k širokému okruhu středočeského domu. Nejstarší dochované datované stavby pocházejí z první poloviny 18. století (např. obytný dům z Mašova čp. 10 - Petrovicko).

34

³² HÁJEK A KOL., *Lidová stavení*, 2001, str. 25.

³³ VAŘEKA - ŠKABRADA, *Lidová architektura středních Čech*, 1984, str. 4-5.

³⁴ PEŠTA, *Encyklopedie českých vesnic*, 2003, str. 18-19.

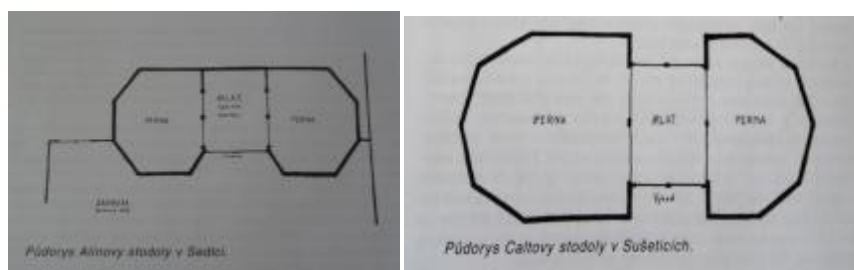
Dispozice zemědělských usedlostí vynikají organizovaností a převažují trojstranné statky, které jsou vpředu spojené zděnou bránou s dřevěnými vraty a vrátky pro pěší. Stáje a chlévy navazovaly ve dvoře na obydlí, u větších statků případně i na špýchar (sýpka) nebo výměnek, který stál zpravidla proti obytnému stavení. Roubené sýpky bývaly typickým doplňkem usedlostí a sloužily na uskladnění menších zemědělských strojů, obilí nebo se zde mohlo přespávat. Špýchary měli většinou kamennou podezdívku a roubené patro, přístupné z pavláčky. Celý dvůr uzavírá vřadu v příčné poloze stodola s mlatem a přístodůlkem (pernou), ke které se někdy přistavovala také kolna. Roubené stodoly byly další typickou součástí statků, přičemž na Sedlecku a Voticku převažovaly tzv. polygonální stodoly (víceboké).³⁵

Půdorys těchto stodol (obr. č. 3) byl většinou protáhlý osmiúhelník či desetiúhelník (ale i šesti- a dvanáctiúhelník). Na nehlubokých základech byla vyvedena nízká kamenná podezdívka, která se z důvodu nerovného terénu stupňovitě zvyšovala do úzkého čela (i proti západním dešťům). Na podezdívce byly postaveny stěny z mohutných klád, které měly mezi sebou mezery, aby mohla být stodola „průvětrná“ a sklizeň tak v ní rychle dosychala. Stodolu kryla velmi vysoká a strmá střecha, která byla ze shora pošíta doškami (později krytá jen šindelem), okraj měl 3 – 4 řady šindele a také hřeben chránil šindelový řad. Přechínající přístřešky chránily vnitřek před deštěm. Do dlouhých postranních stěn se vsadily vrata po obou stranách (k průjezdnosti a pohodlnosti), aby mohly vozy zajíždět dovnitř na mlat, odkud se snopy přímo skládaly do tzv. „paren“ (peren) nebo na patro.³⁶ Jedna z nejstarších těchto stodol se nacházela v Durdicích čp. 7, která je datována k roku 1648. Dnes je však již umístěná ve skanzenu v Kouřimi (obr. č. 4).³⁷

³⁵ VAŘEKA – ŠKABRADA, *Lidová architektura středních Čech*, 1984, str. 4-5; PEŠTA, *Encyklopedie českých vesnic*, 2003, str. 19.

³⁶ SPIRHANZL-DURIŠ Jaroslav. *Staré jihočeské chalupy*. 3. vyd., V EarthSave CZ 1. vyd. V Praze: Earth Save, 2006. str. 21-22.

³⁷ BERKOVÁ Jana. Polygonální stodoly na Sedlecku a Voticku. *Památky středních Čech*. Praha, 1993, (7/3), str. 42 a 46.

Obr. č. 3 – Půdorys osmiboké a desetiboké polygonální stodoly³⁸

Obr. č. 4 – Stodola z Durdic ve skanzenu v Kouřimi³⁹

Všechny hospodářské prostory se u malých chalupnických usedlostí řadily do hloubky dvora, za obytné stavení pod společnou střechu. Budovy byly nejčastěji zastřešeny sedlově nebo polovalbově s výjimkou hospodářských stavení, která pokrývala valbová střecha.⁴⁰

Tolik k zemědělským stavbám, nyní si představíme lidový dům. Základní půdorys domu ve středním Povltaví byl zpravidla trojdílný. Nacházela se v něm světnice, síň a komora (proto tzv. komorový typ). Později se komora mohla využívat jako chlév, tedy chlév byl situován v místě komory proti světnici vedle síně se vstupem ze zápraží či ze síně.⁴¹

Síň sloužila jako hlavní komunikační prostor, ve kterém byla vydělena určitá část pro vaření nazývaná černá kuchyně. Ta se oddělovala od prostoru síně zdí s dveřmi, přičemž na této zdi byl založen při světnici široký komín, spočívající zčásti na klenutí. Klenba kuchyně se vyskytovala valená, někdy i se stoupající vrcholnicí, která

³⁸ SPIRHZANZL-DURIŠ, *Staré jihočeské chalupy*, Praha 2006, str. 24 a 26.

³⁹ *Stodola z Durdic* [online]. Dostupné z: <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/kourim/stodola-z-durdic> [cit. 2017-03-26].

⁴⁰ ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 30.

⁴¹ VAŘEKA – ŠKABRADA, *Lidová architektura středních Čech*, 1984, str. 5-7.

napomáhala odvodu kouře do komína. Síň s černou kuchyní se stávaly společnými místnostmi pro dvě rodiny obvykle žijící v jedné chalupě (hospodáře a zestárlých rodičů – tzv. výměnkářů⁴²). Ze síně zpravidla vedly dvojce dveře – jedny do světnice situované nejčastěji na stranu k veřejnému prostoru nebo na osluněnou stranu a druhými dveřmi se vcházelo do komory. Ve středních Čechách byla komora jedno až dvoupodlažní, tedy přízemní nebo přízemní se sklepem. Komora proto sloužila jako skladovací prostor, ale i jako spíž či místnost ke spaní.⁴³

Světnice plnila všechny základní funkce v životě rodiny a byla to hlavní a dlouho také jediná obývaná místnost. Považovala se i za pracovní místnost, kde se vykonávaly nejrůznější domácí práce⁴⁴, a za společenskou místnost, protože hlavně v zimě se zde navečer scházeli sousedé na besedu, mládež na přástky a sousedky na draní peří. Zařízení světnice spočívalo v diagonálním principu, tedy úhlopříčně k peci a kamnům stál stůl s lavicí a židlemi (v tomto prostoru se soustřeďoval i tzv. svatý koutek – náboženská výzdoba) a ostatní nábytek se stavěl podél stěn. U stolu při jídle zaujímal hospodář čestné místo, ale hlavní úkoly patřily ženě. Manželé ve světnici spali s malými dětmi, které ležely v posteli s rodiči nebo v kolébce vedle postele, starší děti spaly na lavicích, na peci, v přístěnku, v komorách nebo v létě i na půdě. V komorách a přístěncích byly také umístěny truhly a skříně, které byly od 18. století malované (malovaný nábytek rozdílný krajově) a od 19. století pronikaly truhly i do světnice.

V neposlední řadě dalších prvků interiérů patřila také květinová výzdoba oken, za kterými hospodyně pěstovala hlavně muškáty, mořskou cibuli, bazalku, myrtu aj.⁴⁵ Okna ve světnici se na noc uzavírala okeničkami a v létě byla nezakrytá. Na zimu se do oken dával rám s napnutou průsvitnou, ale neprůhlednou měchuřinou. V komoře a ve chlívě se mohly otvory mezi roubením (asi 14x20 cm) utěsnit slámou. Síň okno většinou neměla, a tak se osvětlovala otevřením dveří, které byly často „půlové“ (při

⁴² A tudíž se nazývá také podle výměnkářů místnost výměnek, sloužící pro staré rodiče. Ve větších usedlostech měli výměnkáři samostatné stavení izolované od bytu hospodáře, avšak přístupný ze společného dvora nebo i z vlastního vyhrazeného dvora. Výměnek se často lišil skromnějšími dimenzemi a prostorovým vybavením. Více viz ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 25.

⁴³ VAŘEKA - ŠKABRADA, *Lidová architektura středních Čech*, 1984, str. 6-7; ŠKABRADA – VAJDIŠ, *Lidová architektura Středočeského kraje*, 1984, str. 24.

⁴⁴ Například opravy či výroba drobného zemědělského nářadí nebo také zpracovávání zemědělských domácích produktů. Viz VAŘEKA - ŠKABRADA, *Lidová architektura středních Čech*, 1984, str. 15.

⁴⁵ VAŘEKA - ŠKABRADA, *Lidová architektura středních Čech*, 1984, str. 14-15.

otevření jen horní části nemohla drůbež do síně). Okenní tabulky měly před tovární výrobou tabulového skla čtvercový tvar a ke středu byly mírně vypouklé. Čím byly větší, tím byly i dražší. Proto se okna chalup dělala malá, nepočtená a příčkami se rozdělovala na čtvercová pole, kdy rám byl dvojitý a rozebírací.⁴⁶

Chalupa se tedy osvětlovala pomocí denního světla z oken a po setmění se dlouho svítilo svíčkou nebo loučí, která byla upevněná v loučnicku skřipcem a hořela uprostřed světnice. Po zavedení prkenných podlah se stavěl pod loučnick hrnec s vodou. Když se přeneslo vaření a pečení do zadní části síně, stal se ve světnici problémem i kouř z louče, a proto se vedle pece zřizoval ve zdi výklenek (tzv. krbeček). V jeho dolní části byl otevřený, nahoře uzavřený a v něm se pak nejen svítilo, ale i se připravovala drobná jídla. Po odstranění horní desky se měnil v poličku.⁴⁷

Další prostor v chalupě se nacházel nad obytnými místnostmi. Půda, která se zbavila kouře, se mohla dále využívat jako skladovací prostor, proto se původní valbová střecha nahrazovala sedlovou (nejprve se štítem vpředu). Na půdu se vcházelo ze síně po žebříku, na stacích se stavěly i schody a později se řešil vstup ze zápraží schody vsunutými do komory nebo chléva.⁴⁸

Stěny domu se začaly omítat na přelomu 18. a 19. století a omazávaly se mazanicí nejprve uvnitř, později i zvenčí. K lepšímu držení mazanice se zatloukaly do roubení dubové nebo bukové klínky a stropnice se ovazovaly slaměnými úvazky.⁴⁹

2.5 Porovnání lidových staveb s vybranými regiony

Tvář krajiny na území ČR se často mění a s ní také ráz vesnic. V různých oblastech lze pozorovat stavební zvláštnosti dané historickými a přírodními podmínkami. Teprve v 16. a 17. století se ale objevují první náznaky krajových odlišností na lidových stavbách a jejich další rozvoj. V důsledku historického procesu sociální diferenciacce se nejvíce rozrůstaly nižší vrstvy, a proto se jejich stavitelství

⁴⁶ ŠTĚPÁNEK Ladislav. Lidový dům ve středních Čechách. *Památky středních Čech*. Praha: Památkový ústav středních Čech, 1990, (5), str. 65-66.

⁴⁷ Tamtéž, str. 65.

⁴⁸ Tamtéž, str. 66.

⁴⁹ Tamtéž, str. 66.

navzájem podobá téměř ve všech regionech střední Evropy.⁵⁰ V návaznosti na předchozí kapitolu uvedu charakteristické prvky lidové architektury jiných oblastí, a to konkrétně na příkladu východní Moravy (hlavně Valašska) a severních Čech.

V oblasti východní Moravy (beskydské Valašsko, Valašské Meziříčí, Valašské Klobouky, Rožnov) odpovídá charakter starší roubené zástavby odlišnému procesu osídlení než ve středním Povltaví. Nepravidelné a rozptýlené osídlení na Valašsku bylo podmíněné horskými podmínkami. Starší domy mají masivní roubenou konstrukci a výrazné podlomení pod bedněným štítem s valbičkou. Oproti střednímu Povltaví byly na Valašsku obzvláště výrazné sruby z mohutných kuláčů. Obvyklost dřevěných staveb v této oblasti dokládají roubené kostely, stavěné ještě v 18. století (např. Velké Karlovice na Vsetínsku).⁵¹

Charakteristický valašský dům (obr. č. 5) byl přízemní roubený dům, do počátku 20. století s dýmnou nebo polodýmnou jizbou. Půdorys se vyskytoval dvojdílný nebo trojdílný, a to komorového nebo u sociálně slabších obyvatel i chlévního typu. V horské části Rožnovska se také vyskytovala archaická forma topeniště (ohniště s pecí v jizbě), od 18. století byly již klasické světnice a černé kuchyně. Dům měl v této oblasti sedlovou střechu s podlomením, pokrytou šindelem. Dřevěný štít byl zpravidla s kabřincem (stříška u vrcholu štítu předstupující před štít) a nejčastěji s makovicí (tyč s vyřezávanými zářezy ve vrcholu štítu). V porovnání se středním Povltavím se zde vyskytuje tzv. „podsínek“, což je dřevěný uzavřený, různě velký krytý prostor, přidružený ke stěně domu. Sloužil k ochraně či úschově vozu, ke skladování různých předmětů, ke komunikaci mezi obytnou částí a hospodářskými prostory.⁵²

⁵⁰ LANGER – VAŘEKA, *Naše lidové stavby*, 1983, str. 256-257.

⁵¹ ŠKABRADA, *Lidové stavby*, 1999, str. 190.

⁵² VAŘEKA – FROLEC, *Lidová architektura: encyklopedie*, 2007, str. 320, 151, 103, 216.

Obr. č. 5. Valašský dům⁵³

Valašská architektura budila pozornost svou specifičností a řadou archaismů mezi prvními zájemci o lidovou kulturu. Již v roce 1892 vznikl ve Vsetíně první pokus o národopisnou výstavu a v roce 1924 vznikl dnes největší a nejznámější skanzen – Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.⁵⁴

V dalším porovnání lidové architektury středního Povltaví jsem vybrala oblast severních Čech. Severočeský dům (obr. č. 6) byl zpočátku roubený přízemní (spíše v Pojizeří, Podještědí, na Liberecku a Děčínsku) a od 16. až 19. století postupně i s patrem, které tvoří značný podíl v zřejmě největším počtu starších dřevěných domů. Vyskytují se v této oblasti i dřevěné polopatrové domy, kde spodní svislou část stěn podkroví tvoří roubená konstrukce, připomínající roubené věnce lidových staveb na Chebsku.⁵⁵

Obr. č. 6 – Severočeský dům⁵⁶

⁵³ Tamtéž, str. 242.

⁵⁴ ŠKABRADA, *Lidové stavby*, 1999, str. 190-191.

⁵⁵ Tamtéž, str. 172-173.

⁵⁶ VAŘEKA – FROLEC, *Lidová architektura: encyklopedie*, 2007, str. 192.

Půdorysný princip domů se objevuje trojdílný jako třeba ve středním Povltaví, ale u patrových domů je půdorys většinou tzv. chlívniho typu – tedy vedle síně a světnice se místo komory nachází chlév či stáj. Patrový dům často mívá pavlač s vyřezávanými sloupky na vstupní straně ze dvora v různé délce a vždy ji kryje přesahující střecha. Charakteristickým znakem oproti střednímu Povltaví je bohatě skládaná předsazená lomenice (Litoměřicko, Českolipsko), jejíž členění do jednotlivých polí odráží konstrukci krovu, nesoucího sedlovou střechu s šindelem nebo později břidlicí.⁵⁷

Dřevěné bývaly i hospodářské budovy často také patrové s pavlačemi a u stodol se používala i konstrukce hrázděná. Zděná výstavba pronikla od konce 18. století také na sever Čech, kdy vcelku běžné byly domy s přízemím vpředu roubeným a vzadu zděným, s patrem buď roubeným, nebo hrázděným, popř. kombinovaným. Specifickým severočeským stavebním materiálem byl pískovec, který se zpracovával pro zdivo především na typické kvádry.⁵⁸

Severočeský patrový roubený dům patří na území ČR k nejreprezentativnějším typům roubeného domu, a proto zde také mimo jiné zřejmě vznikla pozoruhodná kombinace rezervace a skanzenů v Zubrniciích u Ústí nad Labem, kde se obnovují dochované památky, a zástavba se obohacuje o přenášené objekty.⁵⁹ Navíc se v tomto regionu vyskytuje také jeden z nejstarších skanzenů v ČR – Polabské muzeum v přírodě v Přerově nad Labem.

2.6 Využití lidové architektury dnes

Na využití lidové architektury se nejvíce podílel historický vývoj. Uvedu příklady užití lidové architektury od 2. poloviny 20. století, včetně skanzenů již zmíněných v předchozí kapitole.

V důsledku druhé světové války a kolektivizace zemědělství po únoru 1948 se malé vesnice začaly vylidňovat. Množství staveb bylo částečně zachráněno až rozvojem chalupářství v 60. letech. Rekreatanti využívali chalupu jen o víkend, a proto byli

⁵⁷ Tamtéž, str. 247.

⁵⁸ ŠKABRADA, *Lidové stavby*, 1999, str. 174.

⁵⁹ ŠKABRADA, *Lidové stavby*, 1999, str. 176; VAŘEKA - FROLEC, *Lidová architektura: encyklopedie*, 2007, str. 247.

ochotni se přizpůsobit do jisté míry tradičnímu způsobu bydlení a pociťovali tuto změnu jako příjemný protiklad bydlení ve městě. Zároveň však chalupář mohl měnit podobu chalupy podle vlastního uvážení, a tím už třeba ničit tradiční dobovou architekturu. Stejně tak lidé s trvalým bydlištěm na vesnici mají zcela samozřejmou snahu po kvalitním bydlení, které přizpůsobují současnému životnímu standardu, a tak i na vesnice pronikají hlavně po roce 1989 novodobé stavební technologie.⁶⁰

Roubená chalupa je dnes nemyslitelná pro trvalé bydlení bez provedení elektrifikace, vybudování moderního hygienického zařízení, topení a dalších vymožeností ze současnosti. Jde však o to, aby zásahy do lidové architektury byly prováděny odborně, s citem pro odpovídající charakter venkovského prostředí, místním terénem, ale i staletými prověřené zkušenosti.⁶¹

Řada staveb, zejména dlouhodobě opuštěných nebo nedostatečně udržovaných, rychle zaniká nebo jsou na hranici životnosti. S procesem zániku je nutné stejně rychle postupovat při dokumentaci ohrožených staveb a celých urbanistických souborů. Proto je každá další možnost ochrany lidové architektury vítána. Teprve roku 1995 byl například po desetiletí marného úsilí památkářů vyhlášen soubor vesnických památkových rezervací a zón. Roku 1998 pak byla jihočeská vesnice Holašovice zapsaná na seznam světového dědictví UNESCO.⁶²

Výzkum se od 70. let 20. století soustředil na poznání lidové architektury vycházející ze stavebně-historických a archeologických průzkumů. V těchto letech bylo vydáno několik prací zásadního významu, shrnujících výsledky dosavadních poznatků. Jedná se o velké dílo Václava Mencla *Lidová architektura v Československu* (1980) a práce dalších badatelů jako jsou Josef Vajdiš, Josef Vařeka, Jiří Škabrada, Petr Dostál a jejich spolupracovníků. Zásluha také patří specializovanému ateliéru v SÚRPMO (Specializovaný ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů), kde vznikaly především v 70. a 80. letech 20. století vynikající stavebně-historické průzkumy lidové architektury na úrovni okresů a vesnic, ale také jednotlivých nejvýznamnějších staveb.⁶³

⁶⁰ HÁJEK, *Lidová stavení*, 2001, str. 18-19; PEŠTA, *Encyklopedie českých vesnic*, 2003, str. 7-8.

⁶¹ HÁJEK, *Lidová stavení*, 2001, str. 18-19

⁶² PEŠTA, *Encyklopedie českých vesnic*, 2003, str. 8; PEŠTA, *Plošný výzkum lid. architektury a venkovských sídel*, 2014, str. 10-12.

⁶³ PEŠTA, *Encyklopedie českých vesnic*, 2003, str. 8.

Kvalitně zpracovaný průzkum lze považovat za východisko pro efektivnější formu ochrany památek lidové architektury i celých vesnických sídel, a to nejen v případě staveb již chráněných jako nemovitá kulturní památka nebo staveb na území plošné památkové ochrany. Plošné výzkumy slouží také pro praktický výkon památkové péče, územní plánování, specializované památkové urbanistické plány apod. Za plošný průzkum lidové architektury lze považovat formu poznání historického stavebního fondu venkova, systematicky zaznamenávající a vyhodnocující všechny objekty sledovaných kritérií na vymezeném území. To znamená zdokumentování (pomocí textu, fotografií, zákresem do mapy) pokud možno všech sledovaných staveb v rámci daného regionu nebo sídla, v podrobnosti, která odpovídá měřítku průzkumu a rozsahu zkoumaného území (rozlišené na několik stupňů). K plošnému průzkumu se řadí nejen stavby lidové architektury, ale i objekty slohové (např. sakrální), drobná architektura a sochařská díla, technické stavby a ve zvláštních případech se sledují i prvky urbanistického prostředí (např. vodní plochy), mající vliv na podobu venkovských sídel.⁶⁴

2.7 Skanzeny a muzea v přírodě

Myšlenka ochrany lidové architektury se projevila i na vzniku skanzenů na území ČR. V této kapitole se proto věnuji vzniku, významu a uvedu příklady jednotlivých muzeí v přírodě v České republice.

Muzea v přírodě jsou paměťové instituce, které usilují o vědeckou interpretaci různých složek vesnického způsobu života a lidové kultury v minulosti formou speciální expozice ve volné krajině. Za cíl tvůrci považovali rekonstrukci společenských a přírodních komponentů historického životního prostředí. Nejvýraznější součástí muzeí v přírodě jsou lidové stavby soustředěné s ohledem na zjištěné prostorové, časové, společenské, ekonomické, přírodní a jiné souvislosti, promítající se do jejich vybavení. Skanzeny tedy plní nezastupitelnou dokumentační a výchovnou úlohu.⁶⁵

Na vzniku nejstaršího skanzenu na území ČR v Rožnově pod Radhoštěm se podíleli bratři Jaroňkovi a tamější Muzejní spolek. Vzor viděli v prvním skanzenu, který

⁶⁴ PEŠTA, *Plošný výzkum lid. architektury a venkovských sídel*, 2014, str. 12-16.

⁶⁵ VAŘEKA - FROLEC, *Lidová architektura: encyklopedie*, 2007, str. 160.

vznikl v roce 1891 ve Stockholmu.⁶⁶ Dnes největší a nejznámější muzeum v přírodě vzniklo v roce 1911 a zpřístupněno bylo v roce 1925. Nová etapa výstavby Valašského muzea v přírodě začala koncem 50. let z iniciativy někdejšího Krajského muzea v Gottwaldově. V tomto skanzenu nalezneme lidovou architekturu vesnickou a městskou z oblasti moravského Valašska. V roce 2006 byla rozloha muzea 76 hektarů se 102 objekty. Ve Valašském muzeu lze navštívit čtyři areály (obr. č. 7), a to Valašskou dědinu, Dřevěné městečko, Mlýnskou dolinu a Pustevny.⁶⁷

Obr. č. 7 – Valašské muzeum v přírodě⁶⁸

Další skanzen, který se řadí k nejstarším skanzenu v ČR, je Polabské muzeum v přírodě v Přerově nad Labem. Jeho základem se stalo vykoupení bývalé rychty a kovárny majitelem panství a upravené podle vzoru populární „České chalupy“, která byla prezentována na Zemské jubilejní výstavě roku 1891. Pro veřejnost byla rychta otevřena v roce 1900 a nacházely se zde národopisné a archeologické exponáty a přírodniny. Sbírkby byly během okupace rozvezeny do sousedních muzeí a po generální opravě celého objektu roku 1967 se v těchto prostorách znovu otevřelo národopisné muzeum, tentokrát již jako záchranný skanzen lidového stavitelství z oblasti středního Polabí. V muzeu se nachází 31 objektů a další drobné stavby (obr. č. 8). Interiéry jsou

⁶⁶ LANGER – VAŘEKA, *Naše lidové stavby*, 1983, str. 9-13.

⁶⁷ VAŘEKA - FROLEC, *Lidová architektura: encyklopedie*, 2007, str. 318-319.

⁶⁸ *Valašské muzeum v přírodě* [online], © 2010. Dostupné z: <https://www.vmp.cz/>, [cit. 2017-03-26]

vybaveny malovaným polabským nábytkem a zahrnují expozice tradičního polabského zemědělství, lidového oděvu, lidového umění a stavitelství a další.⁶⁹

Obr. č. 8 – Polabské muzeum v přírodě⁷⁰

Jiné skanzeny byly budovány v 60. a 70. letech na základě diskuzí a teoretických polemik o formě ochrany lidové architektury, protože tempo likvidace dosud přežívajících lidových staveb se mnohonásobilo (tzv. „chalupářství“, nároky moderního bydlení, výstavba socialistické vesnice z roku 1961 a jiné důvody). Ke sjednocení názorů došlo na společném zasedání Ústřední muzejní rady a Ústřední komise státní památkové péče v roce 1961, kde se podařilo prosadit nutnost zřizovat skanzeny. V příloze vládního usnesení (1962) byly formulovány opatření k ochraně lidové architektury, a to tak, že pokud to nebylo v rozporu s novou výstavbou vesnice, měly být památky zachovány v původním prostředí, nebo v muzeích v přírodě. Jedno vzniklo právě kolem tzv. staročeské chalupy v Přerově nad Labem, dalším projektem byla výše uvedená dostavba Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.⁷¹

V 70. letech vznikl Program záchrany, obrany a využití památek lidové architektury, kam bylo zařazeno na tisíc nejdůležitějších památek. V roce 1978 byly zpracovány plány na vyhlášení šesti rezervací lidového stavitelství. Během těchto let

⁶⁹ DVORÁČEK Petr, *Skanzeny České a Slovenské republiky*. Praha: Academia, 2010, str. 48.

⁷⁰ *Průvodce po skanzenu* [online]. Dostupné z: <http://www.polabskemuzeum.cz/prerov-nad-labem/pruvodce-po-skanzenu>, [cit. 2017-03-26].

⁷¹ BUREŠ, Pavel. *Tradiční lidová architektura: Problematika muzeí v přírodě a ochrany lidových staveb v ČR: aktivní péče o lidové stavby a vznik muzeí v přírodě v 60. a 70. letech*. Praha: FF UK v Praze, 2008, str. 50-71.

začala výstavba muzea v přírodě ve Strážnici na jižní Moravě (tj. Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy), které bylo otevřeno v roce 1981. Zaměřuje se na expozici zemědělských staveb jihovýchodní Moravy se sběrnou oblastí Slovácka.⁷² Na rozsáhlé ploše muzea se nacházejí uměle napodobené charakteristické krajinné partie s kopaničářskou osadou, typickou vesnickou zástavbou, vinohradským areálem a seníky. Celkem je zde 65 objektů.⁷³

Na konci šedesátých let byl budován také další skanzen v Pardubickém kraji, a sice Soubor lidových staveb Vysočina v Hlinsku a na Veselém Kopci. Cílem expozice je ukázat způsob života a práce venkovského obyvatelstva od počátku 19. století do padesátých let 20. století (stavby jsou zde ale i starší, ze 17. a 18. století). Jde o nejrozsáhlejší muzeum v přírodě v Čechách.⁷⁴

Když nejstarší dochované datované polygonální stodole ze statku čp. 7 z Durdic (Voticko) z roku 1648 hrozilo zřícení, stalo se to podnětem pro zbudování skanzenu Středočeské vrchoviny. Naskytla se nabídka Regionálního muzea v Kolíně vystavět skanzen v Kouřimi (Muzeum lidových staveb) jakožto pracoviště etnografického oddělení muzea.⁷⁵ Skanzen byl zpřístupněn v roce 1976 a na rozdíl od některých jiných skanzenů bylo muzeum vybudováno ve volné krajině. Představuje v originálech, rekonstrukcích či kopiích hlavní regionální typy lidového stavitelství s cílem poskytnout celkovou představu o české lidové architektuře a způsobu bydlení. Celý areál skanzenu v Kouřimi byl vyhlášen v roce 1996 kulturní památkou České republiky.⁷⁶

K dalším významným skanzenům v České republice se řadí Národopisné muzeum Slánska v Třebízi, Soubor lidové architektury Zubrnice, Expozice lidové architektury v Chanovicích, Skanzen v Hoslovicích a další.⁷⁷

⁷² Tamtéž.

⁷³ DVORÁČEK, *Skanzeny České a Slovenské republiky*, 2010, str. 76.

⁷⁴ Tamtéž, str. 94.

⁷⁵ ŠTĚPÁNEK Ladislav. *Skanseny Středočeského kraje. Památky středních Čech*. SPPPOP Praha 1987, č. 2, str. 126.

⁷⁶ DVORÁČEK, *Skanzeny České a Slovenské republiky*, 2010, str. 38.

⁷⁷ Tamtéž, str. 10-124.

2.8 Muzeum vesnických staveb středního Povltaví ve Vysokém Chlumci

Předmětem bádání této práce byl způsob života a lidová kultura lidí, kteří dříve žili v objektech, převážených později do skanzenu ve Vysokém Chlumci. Proto nyní představím podrobněji jeho vznik a vývoj.

Na počátku 80. let 20. století začal inventarizační průzkum lidové architektury středních Čech v důsledku postupného zániku řady staveb, které ve většině případů nebyly zdokumentovány, a docházelo k nenahraditelné ztrátě informací. Inventarizační průzkum vznikl na pracovišti tehdejšího Střediska státní památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje (dnešní odborné územní pracoviště Národního památkového ústavu středních Čech v Praze). V období let 1980-1985 probíhal průzkum v okrese Příbram a v letech 2000-2002 byl průzkum zpracováván v okrese Benešov.⁷⁸

Na základě tohoto inventarizačního průzkumu odborníci z památkového ústavu zjistili, že na území středního Povltaví se nachází spousta lidových staveb ve špatném stavu a chtěli se podílet na jejich ochraně. Například tehdejší majitelé chalupy z Mašova (čp. 10, Petrovicko) jednali po restituci daného statku s památkáři o tom, co mohou s neuspokojivým stavem budovy udělat. Po stavebně-historickém průzkumu zjistili dataci na stropním trámu ve světnici (tj. 1738) a začali uvažovat o záchraně chalupy. Na semináři o lidové architektuře v Hříměždicích v roce 1996 byly pak na základě tohoto podnětu dotvořeny plány na vznik skanzen, k nimž přispěli zejména Jaroslav Hodrment a Jaromír Volný.⁷⁹

Zástupci památkářů a další posléze jednali o možném vzniku skanzenu se starostou Vysokého Chlumce Františkem Chlastákem. Původním cílem bylo v obci nejen vybudovat a zpřístupnit skanzen lidové architektury, ale otevřít pro turisty i místní hrad (otevřen ale jen do roku 1998) a pivovar. Jednání probíhalo právě v pivovaru za přítomnosti Lobkowiczů, majitelů hradu a odkoupeného pozemku pro skanzen. Tvůrci skanzenu projednali s ředitelem Hornického muzea v Příbrami PaedDr. Josefem

⁷⁸ BERKOVÁ Jana – DOSTÁL Petr. Inventarizační průzkum lidové architektury středních Čech dokončen. *Památky středních Čech*. Praha: Památkový ústav středních Čech, 2003, číslo 17/2, str. 78.

⁷⁹ Rozhovor s Mgr. Janou Berkovou, vedoucí oddělení specialistů Územní odborné pracoviště středních Čech NPU, Praha, 13. 6. 2016.

Velflem zřízení skanzenu jako pobočku muzea. Ten pak angažoval do vedení projektu etnologa PhDr. Lubomíra Procházku, CSc.⁸⁰

V roce 1998 odkoupilo Hornické muzeum Příbram od rodiny Lobkowiczů pozemek na katastru obce Vysoký Chlumeč o rozloze 3 hektarů.⁸¹ Areál trojúhelníkového tvaru je situován na severním okraji vesnice (obr. č. 9), v údolí Libíňského potoka a v nadmořské výšce 450 – 455 m n. m. Navržené muzeum vesnických staveb má za účel soustřeďovat nejhodnotnější objekty vesnické zástavby ze středního Povltaví (především bývalý okres Příbram se zaměřením na Sedlčansko), jejichž další existence na původním místě již není možná. Muzeum má především záchrannou a expoziční funkci.⁸² Cílem je ve skanzenu nejen ukázat, jak se v chalupách dříve žilo, ale zároveň inspirovat dnešní majitele lidových staveb, jak postupovat při údržbě a přestavbě chalupy.

Obr. č. 9 – Lokalita skanzenu ve Vysokém Chlumci⁸³

Předpokládaná struktura expozičních objektů, které měly být přemístěny do skanzenu, byla dána velikostí a koncepcí areálu (obr. č. 10). Stavby byly vytipovány

⁸⁰ Rozhovor s Mgr. Janou Berkovou, vedoucí oddělení specialistů Územní odborné pracoviště středních Čech NPU, Praha, 13. 6. 2016.

⁸¹ PROCHÁZKA, *Lidová architektura na Sedlčansku*, 2006.

⁸² DOSTÁL Petr. *Vysoký Chlumeč - Muzeum vesnických staveb*. Okresní muzeum Příbram, 2000, str. 2-3.

⁸³ DOSTÁL, *Vysoký Chlumeč - Muzeum vesnických staveb*, Příbram, 2000, příloha č. 1.

zásluhou Ing. arch. Petra Dostála z poznatků terénního průzkumu lidové architektury středních Čech. V prvotní studii byly navrženy do expozice tři usedlosti (v každé dům, 2-3 menší hospodářské objekty, stodola), dále 6 chalup, domek a mlýn. Pro první fázi budování muzea bylo vybráno 5 objektů, a sice dům čp. 10 z Mašova, dům čp. 45 a čp. 4 z Obděnic, stodola čp. 3 z Nových Dvorů a stodola z Podolí. Tento plán se zatím uskutečnil jen z části, protože expoziční objekty jsou zařazovány do expozičního programu podle aktuální situace sběrného území. Taktéž se počítalo s vysázením ovocných stromů a zatravněním téměř celé plochy. Parkování pro návštěvníky mělo být řešeno v centrální části obce (spojení prohlídky muzea s jinou aktivitou v obci). Později však vzniklo parkoviště na ploše u rozcestí severně od hráze rybníka.⁸⁴

Obr. č. 10 – Předpokládaná struktura dle původní podoby⁸⁵

Do přírodního areálu jsou postupně zakomponovávány zemědělské usedlosti, chalupnická a domkářská stavení, hospodářské stavby, technické stavby na vodní pohon a drobné sakrální objekty, přičemž většina objektů pochází z 18. až počátku 20. století. V konečné fázi výstavby muzea se předpokládá převoz a znovupostavení asi 20 až 25 objektů.⁸⁶

V roce 2000 byl jako první přenesen dům čp. 4 z Obděnic u Petrovic (obr. č. 11), v jehož prostorách byly následně zřízeny kanceláře, vstupní prostor s pokladnou a s prodejem suvenýrů. Důležitým počinem se při převozu tohoto objektu stalo přenesení

⁸⁴ DOSTÁL, *Vysoký Chlumec - Muzeum vesnických staveb*, Příbram, 2000, str. 3-5.

⁸⁵ DOSTÁL, *Vysoký Chlumec - Muzeum vesnických staveb*, Příbram, 2000, příloha č. 2.

⁸⁶ PROCHÁZKA, *Lidová architektura na Sedlčansku*, 2006.

klenby černé kuchyně s částí komína, a sice v celém bloku o hmotnosti 30 tun. Černá kuchyně byla v průběhu stavebního vývoje domu upravena zazděním některých otvorů na udírnu. Místnost přistavěná ke světnici stávajícího objektu zřejmě v posledním desetiletí 19. století sloužila jako vesnický obchod. Dům čp. 4 z Obděnic byl v roce 2002 zpřístupněn pro návštěvníky jako první objekt ve skanzenu.⁸⁷

Obr. č. 11 – Chalupa čp. 4 z Obděnic u Petrovic⁸⁸

Během roku 2001 byly dále transferovány dva roubené špýchary z usedlosti čp. 2 z Počepic (obr. č. 12). „Špýchary patřily k usedlosti pana Martínka, která měla chalupu, stodolu a tyhle dvě sejkky. Chalupa byla postavena v roce 1898 a stodola 1905. Pan Martínek tady hospodařil do té doby, než to zabralo JZD.“⁸⁹ Objekty se poté vůbec neudržovaly, a když byly navraceny po roce 1989, tak se špýchary ani nevyužívaly. Poté na usedlosti čp. 2 hospodařili manželé Vošmikovi, po zanechání hospodaření jednali s vedením skanzenu o transferu těchto dvou špýcharů.

Obr. č. 12 – Dva roubené špýchary z Počepic⁹⁰

⁸⁷ Skanzen Vysoký Chlumec [online]. Infogram: ©2011 - 2017. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumec/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

⁸⁸ Skanzen Vysoký Chlumec [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumec/z-historie/>, [cit. 2017-03-26].

⁸⁹ V osobním rozhovoru s pamětnicí Marií Vošmikovou, dne 24. 11. 2016.

⁹⁰ Špýchar I. a II. z Počepic č.p. 2 [online]. Infogram: Copyright © 2010. Dostupné z: <http://lfgm.fsv.cvut.cz/dp/bila/objekty.php?id=10>, [cit. 2017-03-26].

Hornické muzeum získalo roku 2001 rovněž složené zařízení vodní pily (obr. č. 13), pocházející z obce Dolní Sloupnice na Chrudimsku. O rok později pro ně byl ve skanzenu dokončen přístřešek a v následujících třech letech došlo k montáži technologického zařízení včetně dubového vodního kola na svrchní vodu. Pila se tak stala druhým zařízením podobného typu umístěným v českých muzeích v přírodě.⁹¹ Pochází z druhé poloviny 19. století a jedná se o pilu s vodorovným řezným listem, umožňující řezat klády s velkým průměrem.⁹²

Obr. č. 13 – Vodní pila z Dolní Sloupnice⁹³

V roce 2003 byl stavebně dokončen roubený dům z Arnoštovic čp. 3 (obr. č. 14), pocházející z roku 1789. Je to typická tříkomorová chalupa (světnice, kuchyně, výměnek) s chlívkem jako součástí chalupy. Kuchyně se zde nachází tzv. letní, která byla přestavena z černé kuchyně zřejmě ve 30. letech 20. století. Ještě v roce 2003 byl převezen také roubený dvoukomorový špýchar z čp. 1 z Ratiboře u Chyšek a sloupový holubník z osady Pojezdec, přenesený na dvorek k domu z Arnoštovic.⁹⁴

Obr. č. 14 – Roubený dům z Arnoštovic čp. 3⁹⁵

⁹¹ PROCHÁZKA, *Lidová architektura na Sedlčansku*, 2006.

⁹² *Skanzen Vysoký Chlumeč* [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumez/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

⁹³ Tamtéž, [cit. 2017-03-26].

⁹⁴ *Skanzen Vysoký Chlumeč* [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumez/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

⁹⁵ Tamtéž, [cit. 2017-03-26].

V roce 2004 byla transferována část mohutného dřevěného potrubí z hráze rybníka u obce Kladrubce (Plzeňsko) do míst bývalých sádek v severní části výstavního pozemku. Sádky tak mohou být v budoucnu například spolu s rybářskou baštou využity pro expozici vývoje rybníkářství a chovu ryb na Sedlčansku.⁹⁶

Největší investiční akcí se stalo v letech 2004 až 2005 rozebrání, transfer a znovupostavení, dosud nejstaršího objektu muzea, roubeného domu čp. 10 z Mašova (obr. č. 15). Jeho unikátní černá kuchyně s klenbou a částí komína o hmotnosti 32 tun byla přenesena v bloku jako druhá a při kulturním pořadu Den řemesel se zde tradičně peče chleba.⁹⁷ Chalupa je většího rozměru, protože patřila nejspíš bohatému sedlákovi nebo rychtářovi. V objektu se nachází světnice, černá kuchyně, výměnek, v zadní části přistavěný zděný sklep a další komora. Chalupa je zvláštní tím, že je kolem dokola průchozí, a je proto v současnosti využívána pro různé krátkodobé výstavy.

Obr. č. 15 – Chalupa z Mašova čp. 10

Do dvora domu z Mašova se byla v roce 2005 znovupostavená dřevěná kolna pro vozy, která původně patřila k usedlosti čp. 3 z Arnoštovic. V roce 2007 byla dokončena desátá stavba ve skanzenu, a sice víceprostorový, víceúčelový a patrový špýchar z Olbramovic-Městečka čp. 1. Uskutečnil se také převoz včelínu z osady Semtínek.⁹⁸

V rámci operačního programu ROP NUTS 2 Střední Čechy se Hornické muzeum rozhodlo v roce 2007 využít čerpání prostředků z evropských fondů, z oblasti podpory Veřejná infrastruktura a služby cestovního ruchu. Cílem byl transfer čtyř objektů tradičního lidového stavitelství, což byly z větší části roubené vodní mlýn čp. 9 z Radešic, roubená čtyřboká stodola čp. 2 z Mašova (obr. č. 16), roubený obytný dům

⁹⁶ Skanzen Vysoký Chlumec [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumec/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Tamtéž.

čp. 8 z Jíví a čtyřboký roubený seník z bývalého katastru Záběhlá respektive Buková u Rožmitálu (obr. č. 16), který se nacházel ve Vojenském újezdu Brdy.⁹⁹

Vodní mlýn a stodola z Mašova byly zpřístupněny v roce 2011. Stodola z Mašova (z roku 1670) slouží od té doby jako vstupní prostor do areálu skanzenu s pokladnou a prodejnou upomínkových předmětů.¹⁰⁰

Obr. č. 16 – Stodola z Mašova čp. 2 (vlevo) a stodola ze Záběhlé (vpravo)¹⁰¹

Vodní mlýn z Radešic (obr. č. 17) zvaný Jedličkův má letopočet na stropním trámu ve světnici 1722. Technologické zařízení mlýnice je však již elektrifikováno a dosud plně funkční. Jedná se o tzv. poloumělecké složení s vodním a palečným kolem.¹⁰²

Obr. č. 17 – Vodní mlýn z Radešic¹⁰³

V roce 2012 byl pak zpřístupněn dům z Jíví, který pochází z konce 18. století. Představuje opět tříkomorový typ domu (včetně chléva). Expozice je zde zaměřena na budování skanzenu a na činnosti výzkumu lidového stavitelství. Seník z Brd se datuje

⁹⁹ Skanzen Vysoký Chlumec [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumec/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Objekty ve skanzenu [online]. Dostupné z: <http://fgm.fsv.cvut.cz/dp/bila/objekty.php?id=10>, [cit. 2017-03-26].

¹⁰² Skanzen Vysoký Chlumec [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumec/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

¹⁰³ Vodní mlýn z Radešic čp. 9 [online]. Dostupné z: <http://fgm.fsv.cvut.cz/dp/bila/objekty.php?id=10>, [cit. 2017-03-26].

k roku 1830.¹⁰⁴ Oproti stodole z Mašova je mnohem větší a má více pater právě z účelu uskladnění sena, člení se na perny a nachází se zde výstava zemědělských strojů.

Na konci roku 2011 byla dokončena stavba roubené polygonální stodoly (osmiboké) z usedlosti čp. 8 v Podolí u Vojkova (obr. č. 18). Díky dataci do roku 1662 patří k jedné z nejstarších dochovaných polygonálních stodol v České republice. V roce 2015 pak byla dokončena ještě stavba repliky kovárny z Počepic čp. 66 (obr. č. 19), protože stávající objekt nebylo možné do skanzenu transferovat. Původní kovárna pochází z 19. století, její repliku s plným vybavením plánuje vedení skanzenu zpřístupnit návštěvníkům v následující sezóně.¹⁰⁵

Obr. č. 18 – Polygonální stodola z Podolí č. p. 8¹⁰⁶

Obr. č. 19 – Kovárna z Počepic č. p. 66¹⁰⁷

Sbírkotvorná činnost muzea se zaměřuje na sběr strojů, náradí a náčiní, včetně zařízení interiérů lidového obydlí. Získané předměty mají odrážet sociální rozvrstvení obyvatel vesnice středního Povltaví od konce 19. století do první třetiny 20. století.¹⁰⁸

Hornické muzeum Příbram spolu s městysem Vysoký Chlumecký každoročně ve skanzenu pořádá několik kulturních akcí, jako jsou: divácky nejatraktivnější Den řemesel, Masopust, Folklorní den, Šikulové nebo Pochod Jakuba Krčína.¹⁰⁹

Tyto lidové stavby slouží ve skanzenu především k prezentaci života v minulosti, o kterém bohužel není mnoho známo. Existuje sice řada artefaktů jako fotografie, videa

¹⁰⁴ Skanzen Vysoký Chlumecký [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumeck/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

¹⁰⁵ Skanzen Vysoký Chlumecký [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumeck/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

¹⁰⁶ Polygonální stodola z Podolí č. p. 8 u Vojkova [online]. Dostupné z: <http://lfgm.fsv.cvut.cz/dp/bila/objekty.php?id=10>, [cit. 2017-03-26].

¹⁰⁷ Skanzen zahájil patnáctou sezónu [online]. Infogram: © 2012. Dostupné z: <http://www.sedlcansky-kraj.cz/cz/clanek/velikonoce-ve-vysokochlumeckem-skanzenu.html>, [cit. 2017-03-26].

¹⁰⁸ PROCHÁZKA, Lidová architektura na Sedlčansku, 2006.

¹⁰⁹ Skanzen Vysoký Chlumecký [online]. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumeck/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

a jiné, ale přímé doklady pamětníků mají také něco do sebe. Rozhodla jsem se proto uskutečnit výzkum o daném životě, a to pomocí pamětníků. Za pomoci PhDr. Lubomíra Procházky, CSc. a vybraných obcí jsem sehnala kontakty na pamětníky, kteří v daných objektech žili nebo s nimi měli blízké spojení. K tomu je ale třeba se nejprve poučit o metodě orální historie.

3 METODA ORÁLNÍ HISTORIE

3.1 Co je to orální historie?

Definici orální historie uvádí Miroslav Vaněk ve svých publikacích *Naslouchat hlasům paměti* (2007) a *Třetí strana trojúhelníku* (2015) takto: „Jedná se o řadu propracovaných, ale stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, které byly účastníky či svědky určité události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně.“¹¹⁰

Základem orální historie je tedy paměť, ve které může být konzervován význam a ze které lze význam extrahovat. Proto orální historie v první řadě s pomocí nahrávaných interview shromažďuje vzpomínky pamětníků. Interview vede dobře připravený tazatel s dotazovaným a zaznamenává je audio- nebo audio-video-formou.¹¹¹ Rozhovor je v režii tazatele, který má povědomí a základní informace o dotazovaném; vyprávění informované osoby, sdělující své vlastní dojmy, zkušenosti a názory na určité téma, se pak stává předmětem zájmu tazatele. Nahrávka rozhovoru je pak pramenem přístupným i dalším badatelům.¹¹²

Termín „oral history“ vznikl pravděpodobně v Severní Americe. K největšímu rozmachu orální historie došlo po druhé světové válce, zásluhou amerického spisovatele, novináře a historika jménem Allan Nevins a jeho spolupracovníků z Kolumbijské univerzity v New Yorku. Termín byl v České republice historiky přejat a odsouhlasen v podobě sousloví orální historie i přes návrhy alternativních termínů jako „vyprávěné dějiny“ nebo „mluvená historie“.¹¹³

Orální historie se řadí k metodám využívaným nejrůznějšími společenskovědními a humanitními obory (např. historie, sociologie, etnologie, dějiny umění a další), ale

¹¹⁰ VANĚK Miroslav a Pavel MÜCKE, *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie. 2.*, přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, str. 14.

¹¹¹ VANĚK – MÜCKE, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015, str. 15.

¹¹² VANĚK Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007, str. 11-12.

¹¹³ VANĚK – MÜCKE, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015, str. 16.

používají ji i badatelé a zájemci, pohybující se mezi těmito vědními obory nebo na pomezí „akademické“ vědy a „laické“ praxe. Díky soustavné snaze o povýšení orální historie na svébytný vědní obor, doznala tato metoda značný rozvoj a svými výsledky si postupně získala společenské uznání. Dnes už je v řadě zemí považována akademickou sférou za samostatný obor.¹¹⁴

V užším slova smyslu však orální historie i nadále zůstává především metodou historického výzkumu, a to metodou kvalitativní. To je takové bádání, které vnímá sdělení jednotlivce jako svébytnou poznávací hodnotu a nesnaží se její obsah pomocí kvantifikujících postupů zobecnit. Kvantitativní přístupy, zaznamenávající společenské trendy pomocí statistik, průzkumů veřejného mínění apod., preferují spíše sociologizující nebo ekonomizující směry bádání. Oba přístupy mají své pro a proti, ale k „nejobektivnějšímu“ obrazu poznání minulosti se lze dobrat pomocí kombinace obou přístupů.¹¹⁵

„Nejobektivnější“ proto, jelikož úplná objektivita není v orální historii možná. Subjektivita výpovědi se stává součástí standardu orálně-historické práce, se kterou je nutno vědomě počítat. Narátoři si totiž sami určují a rozhodují, co říci a co ne, sami se rozhodují o tématech, kterým se budou v rozhovoru věnovat více a naopak. Může tak pochopitelně vzniknout melancholické přibarvování minulosti nebo pokus o dodatečné vložení smyslu do vlastní biografie, stylizování se do vlastních rolí apod. Historici musí pracovat se vzpomínkami stejně jako s kterýmkoli jiným zdrojem informací a podrobit je kritickému čtení i posuzování. Interview vychází z prožitků narátora, které jsou ovlivněny časovým odstupem a prostředím, ve kterém vznikají nebo závisí na osobních motivech dotazovaného, a proto se údaje z rozhovorů považují za subjektivní. Tuto vlastnost badatel v orální historii nevnímá jako nevýhodu, ale jako součást a nezbytnou kvalitu, kvůli níž rozhovory primárně pořizuje.¹¹⁶

3.2 Technické postupy orální historie

Dvě hlavní formy orální historie jsou interview, tj. rozhovor k určité události, a životní příběh či životopisné vyprávění, vypovídající o určitém procesu. Interview se

¹¹⁴ VANĚK – MÜCKE, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015, str. 16-20.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž, str. 21-23.

zpravidla váže k určité historické události, kterou dotazovaný prožil a vytvářel si na ni určitý názor. Tazatel vstupuje do interview častěji konkrétnějšími zpřesňujícími otázkami a spěje tak k rozkrytí jeho osobního prožitku a postoje. Pro životní příběh existují různé ekvivalenty, vždy však chceme pokud možno zachytit celou narátorovu osobnost. Většinou je vyprávění vedeno ve dvou či více setkáních tazatele a narátora a to chronologickým nebo strukturovaným způsobem.¹¹⁷

Samotný rozhovor je stěžejní částí orálně-historického výzkumu, a tudíž je potřeba se na něj dobře připravit. Jedna z nevýhod je, že nemá možnost opravy jako u písemných záznamů, rozhovor totiž nelze vést další den úplně stejně jako den předchozí. Mezi tazatelem a vypravěčem se během rozhovoru vytváří jistý asymetrický vztah, byť je založen na vzájemné důvěře. Vše, co sdělují, navíc zároveň adresují třetí osobě, tedy potenciálnímu posluchači, čtenáři, hodnotiteli nebo interpretovi rozhovoru. Tazatel i narátor jsou ovlivňováni okolním světem a realitou, a proto si tazatel-badatel musí již před začátkem rozhovoru uspořádat myšlenky, předsudky a očekávání.¹¹⁸

Badatel by měl nejprve začít vypracováním projektu a vyznačením hlavního cíle a dalších kroků. Orální historie je totiž velmi časově náročná a může být i finančně nákladná. V prvotních fázích přípravy na rozhovor by si měl badatel zjistit co nejvíc o zkoumaném tématu z jiných dostupných zdrojů a měl by být orientován v historii sledovaného období. Tazatel by měl také dobře zvážit, jestli dokáže ve své roli obstát, neboť musí počítat i s možnými problémy a úskalími při vedení rozhovoru. Měl nejen vědět, jak se sdělenými informacemi naložit, ale především umět aktivně naslouchat (přítakávání, pohyb tělem, citoslovce hmm..., atp.) a zviditelnit tak svůj vlastní zájem o příběh narátora. Mezi nesprávné postupy tazatele patří například časté zásahy do rozhovoru, vnucování svých nápadů či názorů.¹¹⁹

Dalším důležitým krokem je hledání a výběr narátorů. Když tazatel narátory kontaktuje, sdělí a vysvětlí jim účel a obsah projektu, do kterého hodlá jejich vzpomínky zapojit. Je dobré upozornit narátory na to, že za poskytnutí rozhovoru nebudou honorováni. Může se objevit i ta skutečnost, že vypravěč váhá poskytnout

¹¹⁷ VANĚK – MÜCKE – PELIKÁNOVÁ, *Naslouchat hlasům paměti*: Praha 2007, str. 75-78.

¹¹⁸ VANĚK – MÜCKE, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015, str. 148-150.

¹¹⁹ VANĚK – MÜCKE, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015, str. 152-158.

rozhovor z osobních důvodů. Tehdy badatel může narátora povzbudit a znovu ho ujistit o dodržování předem domluvených pravidel i své diskrétnosti. Další možností je uskutečnit s váhajícími narátory tzv. přípravný rozhovor, tj. setkání tazatele a vypravěče několik dní před natáčeným rozhovorem, kde se opět prodiskutuje vše, co je již narátorovi známo, nebo naopak lze objasnit vše, co není jasné. Přípravný rozhovor by však neměl být příliš dlouhý. Je dobré také vypravěče seznámit s okruhy témat a otázkami, aby se mohl nad nimi zamyslet před vlastním rozhovorem.¹²⁰

Velmi důležitý bod rozhovoru je místo konání. Většinou probíhá tam, kde se narátor cítí nejlépe, což bývá zpravidla u něj doma. Je proto zapotřebí zohlednit okolní ruch a rozhovor uskutečnit například spíše v obývacím pokoji než v kuchyni, kde se lze rušivým elementům snáze vyhnout. Tazatel by měl sedět v nepatrném úhlu k narátorovi a vytvořit tím oční kontakt. Kvalitu rozhovoru určuje také věk obou přítomných, přičemž optimální se dosud ukazuje varianta rovnocenného vztahu. Nejčastější variantou však je, že tazatel je mladší než narátor. Jako důležité se dále ukazuje i genderové hledisko, kdy žena-tazatelka bude zřejmě ženě-narátorce lepší a otevřenější partnerkou (např. při intimnějších částech výpovědi) stejně tak i u mužů. Před samotným rozhovorem je nutné seznámit se s nahrávacím zařízením, otestovat mikrofon, protože během rozhovoru je velice náročné, když se má tazatel soustředit na více neznámých věcí najednou, nebo musí řešit technické problémy.¹²¹

V první fázi vlastního rozhovoru by tazatel měl zopakovat hlavní okruhy, zkontrolovat technický stav nahrávacího zařízení a vyjednat s narátorem právní náležitosti, zejména podpis prohlášení o udělení souhlasu se zpracováním sdělených údajů. Optimální je, když narátor vypráví svůj životní příběh bez přerušení, leckdy se to ale nestane a je zapotřebí mu pomoci, například navodit téma dětství, na které většina narátorů vzpomíná kladně. Tazatel by se měl vyvarovat kladení více otázek najednou a otázkám zjišťovacím (měly by převládat otevřené otázky). Není nic špatného na tom, když nastane chvíle ticha, tazatel by měl trpělivě počkat, protože vypravěč třeba vzpomíná a uvažuje. Tazatel si dělá při rozhovoru poznámky a dotazuje se později, přerušit narátora by měl, jen pokud se výrazně vzdálí od daného tématu. Při rozhovoru

¹²⁰ Tamtéž, str. 160-164.

¹²¹ Tamtéž, str. 164-166.

by neměla být přítomna třetí osoba, neboť rozhovor pak může dostat zcela jiný rozměr.¹²²

Ve druhém rozhovoru často tazatel konkretizuje témata, prohlubuje sdělení, dotazuje se na nejasnosti z předchozího rozhovoru. Jedná se už spíše o dialog mezi narátorem a tazatelem. Mohou existovat i další fáze rozhovoru, které už nejsou pro sledované badatelské téma nosné, přesto je z hlediska zachování kvalitní komunikace a korektních vztahů třeba je dokončit. Může se například jednat i o fázi sporu, kdy se projednávají názorové rozpory mezi narátorem a tazatelem, nebo porovnávají osobní vzpomínky narátora s informacemi, které tazatel získal z literatury.¹²³

Rozhovor by měl ukončit spíše narátor (kvůli únavě, obvyklá délka prvního rozhovoru nemá přesahovat 90 minut), tazatel odvěti poděkováním. Poté je možné se domluvit na dalším termínu rozhovoru. Po skončení vyprávění či interview by však tazatel neměl hned odcházet, neboť tak může v narátorech vyvolat pocit, že byli pouze využiti. Miroslav Vaněk uvádí, že lze po rozhovoru například sepsat Dohodu o podmínkách využití rozhovoru.¹²⁴

Přepis rozhovoru je časově velmi náročná práce, přínos má však nejen pro tazatele, ale i pro další zájemce. Tazatel, který sám přepisuje rozhovor, si zpětně uvědomí slabé a silné stránky techniky i vedení rozhovoru nebo zvolaného vypravěče. Přepis by měl být proveden co nejdříve od provedení nahrávky a také co nejpřesněji, aby zachytil přesný smysl a obsah rozhovoru, stylistická a jazyková specifika narátora. Měl by však rezignovat na defekty ve výslovnosti vypravěče, popřípadě mimoslovní zvukové projevy (smích, pláč – v závorkách). Přepis není redakcí rozhovoru, a tak styl narátorova sdělení by neměl být při přepisu nahrávky upravován ani korigován. Následná redakce přepisu (gramatické, stylistické úpravy, ponechání nářečních slov, cizojazyčných výrazů apod.) probíhá ve vzájemné interakci narátora s tazatelem a redaktorem.¹²⁵

Další doporučený postup pro práci s nahrávkou je analýza rozhovoru, jejímž cílem je pochopit a porozumět smyslu sdělení. Záleží ovšem na tom, kdo analýzu provádí a

¹²² VANĚK – MÜCKE, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015, str. 167-169.

¹²³ Tamtéž, str. 169-171.

¹²⁴ Tamtéž, str. 171-172.

¹²⁵ Tamtéž, str. 174-176.

v jakém stádiu výzkumu k ní dochází. Analýzu lze vnímat i jako postup zpracování rozhovoru. Hlavní těžiště práce spočívá na badateli a v otázkách, které si klade od počátků výzkumu, a stává se, že v praxi analýza není nikdy „definitivní“. Analýza může být tedy obsahová, psychologická, jazyková, může být věnována smyslu sdělení, prostředí i nonverbálním projevům.¹²⁶

Orálně-historické prameny můžeme také dále interpretovat. To je postup, kdy badatel na základě strukturované a analyzované výpovědi narátora vysvětluje smysl toho, co bylo v rozhovoru výslovně sděleno nebo smysl, který ve vypravěčově sdělení sám odkrývá. Vysvětlení pak obvykle zařazuje do kontextu daného charakterem celého projektu. Interpretace se vyznačuje například redukcí dat, je doplňována plnými nebo částečnými citacemi, přičemž hranice mezi analýzou a interpretací je mnohdy nestálá a oba pojmy bývají v literatuře často zaměňovány. V historickém kontextu je velmi častá interpretace významová, kdy výzkumník interpretuje rozhovor z daného zorného úhlu. Při interpretaci se však nemusíme vždy dopátrat „pravdy“, můžeme si jen udělat určitou představu o tom, co vypravěč považuje ze svého pohledu za „pravdivé“.¹²⁷

3.3 Vznik a zpracování rozhovorů pro tuto práci

V rámci této práce jsem se rozhodla o výzkum každodenního života lidí na venkově. Proto jsem zvolila metodu orální historie a spolupráci s pamětníky, kteří mi pomohli se o tomto životě ve 20. století dozvědět více. Nyní představím průběh vzniku i dalšího zpracování rozhovorů.

Nejprve jsem vyhledala pomocí PhDr. Lubomíra Procházky, Csc., vedoucího skanzenu ve Vysokém Chlumci, kontakty lidí, se kterými by bylo možné vést rozhovor. Jelikož to nebylo snadné, dopátrala jsem se pouze ke třem pamětnicím – sestry Marie Tůmova a Jiřina Baumruková, pocházejí z vesnice Jíví čp. 8 a Jarmila Čecháková, pochází z Olbramovic-Městečka čp. 1. Do skanzenu ve Vysokém Chlumci byla z těchto usedlostí převezena chalupa z Jíví čp. 8 a špýchar z Olbramovic-Městečka čp. 1. S pamětnicemi jsem se nejdřív zkontaktovala, poptala se na základní informace a nadhodila jsem pár otázek nebo okruhy témat, které souvisely s venkovskou kulturou a

¹²⁶ VANĚK – MŮCKE, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015, str. 182-205.

¹²⁷ Tamtéž, str. 206-210.

kterých se měly rozhovory týkat. Na základě předběžného souhlasu pamětnic jsem se pak připravila na další část výzkumu.

Před výzkumem a uskutečněním rozhovorů jsem se nejprve obeznámila s technickými postupy orální historie, o nichž je pojednáno výše. Tyto postupy jsem se snažila dodržovat a prakticky využívat při přípravě, vedení i zpracování rozhovorů. Zajistila jsem si nahrávací zařízení a před jednotlivými rozhovory jsem si ujasnila cíle a okruhy témat. S pamětnicemi jsem se sešla vždy u nich doma, protože to bylo pro ně nejpříjemnější. Po seznámení jsem jim poskytla informace o mé práci a výzkumu. Dále jsme podepsaly Prohlášení o udělení souhlasu ke zpracování a zpřístupnění osobních a citlivých údajů, aby byly pamětnice i výsledky výzkumu právně zajištěny.

Samotný rozhovor probíhal tak, že jsem kladla otázky a pamětnice se většinou rozpovídaly samy. Do jejich vyprávění jsem se snažila nezasahovat, jen při vybočení od tématu jsem pamětnice přivedla zpět jinou otázkou. Při nahrávání jednoho rozhovoru jsem správně neodhadla rušivé elementy, a proto některé pasáže nahrávky nebyly tak kvalitní. Rozhovory trvaly kolem 60-90 minut, většinou je ukončovaly pamětnice.

Velmi časově náročný byl přepis rozhovorů, který jsem se však snažila udělat co nejdříve, po skončení rozhovoru, abych si pamatovala, jak vše probíhalo, detaily apod. Během přepisů jsem si uvědomila, že pamětnice často odbočovaly a já se k danému tématu již nevrátila. Proto jsem podnikla i další doplňující interview. Přepis rozhovoru jsem vždy vytiskla a předala pamětnicím ke kontrole. Citace z nahrávek jsem využila v následující části práce, přepisy celých rozhovorů jsou pak k dispozici v Příloze.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

V této části práce se na příkladech z historie dvou staveb lidové architektury, které jsou v současnosti vystaveny ve skanzenu ve Vysokém Chlumci, zaměřím na každodenní život lidí na venkově v oblasti středního Povltaví v první polovině 20. století. Zajímá mě, jak bydleli, co jedli, jak se oblékali, jak trávili svátky, jak hospodařili obyvatelé chalupy, která se původně nacházela v Jíví u Heřmaniček, a majitelé špýcharu z Olbramovic-Městečka. V následujících dvou kapitolách, které jsou shodně členěny, zdůvodním nejprve výběr objektů, poté nastíním historii vsí, ke kterým se objekty vztahují, a popíši stavby samotné. Na základě rozhovorů s pamětníci a odborné literatury přiblížím následně i další prvky venkovského života a lidové kultury, a to v kontextu doby, ke které se vzpomínky narátorek vztahují. Praktická část práce by proto měla přispět především k obohacení regionálně historických a etnografických znalostí o proměnách tradiční lidové kultury v oblasti středního Povltaví.

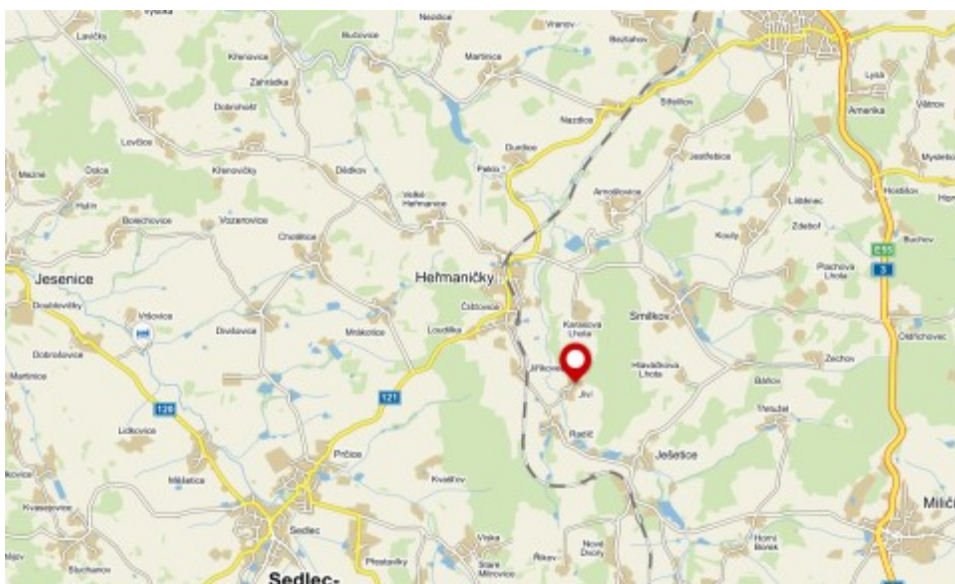
4.1 Chalupa z Jíví čp. 8

Ze stavebně historické dokumentace, která se k transferu objektů do Muzea vesnických staveb středního Povltaví obvykle zachovala, se bohužel nedozvídáme téměř nic o životě vlastníků či uživatelů těchto objektů. Díky etnografickým sběrům a výzkumům se nám zachovalo poměrně mnoho informací k lidové kultuře 19. století, avšak proměny venkova ve století dvacátém už tak podrobně zmapovány nebývají.¹²⁸ Výběr staveb, o nichž dále pojednávám, se proto řídil příležitostí k rozhovorům s pamětníky. První pamětnicí, se kterou jsem vedla rozhovor, byla paní Marie Tůmová, rozená Sirotková v chalupě čp. 8 v Jíví. U tohoto rozhovoru byla přítomna i sestra paní Jiřina Baumruková, která sestru doplňovala, protože zde také prožila dětství. Proto se v další části práce věnuji právě této chalupě. Stavba patřila k usedlosti čp. 8, ke které patřila ještě stodola, kolna a stáje. Usedlost vlastnila asi osm hektarů polí a luk. Chalupa byla převezena a ve skanzenu ve Vysokém Chlumci znovu postavena v roce 2010. V další kapitole představím historický vývoj vesnice Jíví, z níž chalupa pochází.

¹²⁸ Srov. WOITSCH, Jiří. *Kulturní dědictví tradiční vesnice*. In: FOLTÝN, Dušan a kol., *Prameny paměti: Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovně praxe*. Praha: Katedra dějin a didaktiky dějepisu, 2008.

4.1.1 Vesnice Jíví

Vesnice Jíví se nachází asi 2 km od Heřmaniček a rozkládá se nad pravým břehem potoka Mastníku (obr. č. 20). Jíví je zmiňováno poprvé v roce 1381 v souvislosti s majitelem Oldřichem z Jíví.¹²⁹ V roce 1392 je zaznamenán Beneš, který připsal své manželce 80 kop věna na svém vlastnictví v Horách. Když se na tomto novém sídle usadil, prodal v roce 1394 své dosavadní jmění v Jíví, tedy dva poddanské dvory. Po jeho smrti vlastnili ves Hron, Anna, která zde vlastnila čtyři poddanské grunty, Wilhelm Vlnák z Jíví a Ulrych. K roku 1457 je pak dochována zmínka o svobodném rolníkovi Jonákovi, kterému byla upsána louka pod Jívím a k roku 1462 se uvádí Janek z Jíví.¹³⁰

Obr. č. 20 – Poloha vesnice Jíví¹³¹

Tím, že vesnice nepatřila vždy jen jednomu vlastníkovi, vznikaly často mezi majiteli jednotlivých dílů spory, jako například v roce 1484 mezi bratry Mikulášem a Bohuslavem Mitrovickými z Nemyšle a Jaroslavem Vejhákem z Koutů. V polovině 16. století však už větší část vsi patřila přecké vrchnosti, což byl Vilém Mrácký z Dubé. Po něm je pak často zmiňován Jan Voračický z Paběnic.¹³² V roce 1573 je část vsi Jíví

¹²⁹ ROHLÍČEK, Zdeněk. *Po stopách dějin Heřmaniček a okolí*. Obecní úřad Heřmaničky, 2007, str. 69.

¹³⁰ REPETNÝ MILOSLAV A KOLEKTIV. *Kronika panství smilkovského*. OÚ Smilkov, 2010, str. 70-71.

¹³¹ *Jíví* [online], Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=14.5996030&y=49.6657687&z=13&q=Olbramovice%20M%C4%9Bste%C4%8Dko>, [cit. 2017-03-26]

¹³² ROHLÍČEK, *Po stopách dějin Heřmaniček a okolí*, 2007, str. 69.

zmiňována jako součást panství Smilkov, u které zůstala až téměř do poloviny 19. století. Jedna usedlost s poddaným rolníkem však i nadále patřila Hodějovským z Hodějova a na Chotěticích.¹³³ Pak došlo k rozprodeji chotětického majetku a díky tomu se Jíví zcelilo. Celé ves přešla pod smilkovské panství (Talmberky). V této době jsou již zmínky i o panské krčmě v Jíví.¹³⁴

Ves Jíví tvořilo v roce 1654 šest poddanských usedlostí, přičemž všichni majitelé byli zařazeni do skupiny rolníků hospodařících na větší výměře poddanské půdy. Ke vsi patřilo necelých 54 hektarů polí a luk a necelé 3 hektary lesů. Od 2. poloviny 18. století se Jíví začalo s populačním růstem rozšiřovat a na počátku 19. století se zde počet usedlostí téměř zdvojnásobil. Z hospodářských stavení to byly grunt Hrubantovský, podle dalších majitelů pak například grunt Vrškovský (čp. 8).¹³⁵

V roce 1843 žilo v Jíví 119 lidí v 11 obytných staveních, což byl největší počet obyvatel v celé historii vesnice. Pak se počet obyvatel zmenšoval a v roce 1900 už zde žilo pouze 58 lidí. Od konce 19. století ves Jíví spolu s jinými vesnicemi spadala pod obec Heřmaničky, proto se historie dále týká této obce.¹³⁶

Mezi lety 1867 až 1871 byla postavena důležitá železniční trať Heřmaničky-Sedlec, spojující Prahu s jihem Čech a poté i s Vídní. Další stavební rozvoj Heřmaniček nastal po první světové válce v souvislosti s pozemkovou reformou. Majitelka heřmaničského dvora tehdy rozprodala postupně své polnosti, čímž docházelo k uvolnění pozemků pro stavební parcely. Díky výstavbě rodinných domků se Heřmaničky začaly rozšiřovat. Před druhou světovou válkou se zde nacházely čtyři obchody, dva hostince a vznikl tu i větší podnik – velké obilní skladiště s napojením na železniční vlečku.¹³⁷

Život během 2. světové války byl v Heřmaničkách podobný jako jinde v protektorátu – přidělové zásobování potravinami a textiliemi, povinné dodávky zemědělských produktů, dvojjazyčné nápisy, nečekané domovní prohlídky a případná zatčení. Po zřízení vojenského cvičiště SS na Neveklovsku a Sedlčansku se mnoho

¹³³ REPETNÝ KOL. *Kronika panství smilkovského*, 2010, str. 70-71.

¹³⁴ ROHLÍČEK, *Po stopách dějin Heřmaniček a okolí*, 2007, str. 69.

¹³⁵ ROHLÍČEK, *Po stopách dějin Heřmaniček a okolí*, 2007, str. 70.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž, str. 20-22.

nuceně vystěhovaných lidí ubytovalo také v této oblasti. Ke konci války zesílily letecké útoky – hloubkoví letci (kotláři) létali nízko a soustředili se na ničení vojenských železničních transportů. Květnové události neměly zrovna vítězný průběh. Němci ubytovaní v Heřmaničkách stále bojovali, zatýkali místní občany a dne 7. května 1945 se i přes nástrahy dostali do Sedlce, kde zapálily budovu měšťanské školy, a zastřelili a umučili kolem 20 nevinných lidí včetně 2 žen.¹³⁸

Po válce došlo opět k rozkvětu obce. Pokračovalo budování dalších rodinných domků. Proběhla oprava starších budov a výstavba kanalizace či okresní silnice Sedlec-Votice. Vznikla také řada kulturních spolků. Pokud jde o ves Jíví, stala se sice součástí větší obce, ale jako taková zaznamenala v průběhu 20. století úpadek. Podle sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 zde žilo již jen 6 stálých obyvatel ve 4 trvale obydlených budovách (ze sedmi).¹³⁹

4.1.2 Popis objektu

V následujícím textu je popsána chalupa, její interiér a exteriér a to v kontextu výpovědí pamětnic, inventarizačního průzkumu z roku 2000 i nynější výstavní podoby ve skanzenu ve Vysokém Chlumci.

Dlouhý přízemní celoroubený dům čp. 8 na kamenné podezdívce, jehož jádro pochází z 3. třetiny 18. století, byl součástí výše zmíněného Vrškovského gruntu. Nacházel se na severovýchodní straně vsi Jíví. Dispozičně se jedná o trojdílný komorový typ lidového stavení (světnice, černá kuchyně a komora) a ve čtvrtém dílu se nachází roubený chlév (obr. č. 21). O tom poreferovala pamětnice: „*No byla tam kuchyň, jako větší na venkově s pecí a síň nebo předsíň, tam byl vchod do černé kuchyně a do jedné místnosti, tomu sme říkali komora.*“¹⁴⁰ Trámy roubení jsou hraněné, průběžné a objekt byl postaven v jedné fázi.¹⁴¹

¹³⁸ Tamtéž, str. 23-28.

¹³⁹ ROHLÍČEK, *Po stopách dějin Heřmaniček a okolí*, 2007, str. 30-31.

¹⁴⁰ Osobní rozhovor s Marií Tůmovou dne 5. 8. 2016 v Praze, viz Příloha č. 1, str. 90.

¹⁴¹ BERKOVÁ, Jana – DOSTÁL, Petr – SEDLICKÁ, Kateřina, *Inventarizační průzkum a soupis lidové architektury středních Čech*, okres Benešov, Lokality L-Mn, Jíví čp. 8, 2000.

Obr. č. 21 – Chalupa v Jíví původní stav

Při vstupu do světnice byla po levé straně v rohu umístěna pec, která byla zbořena. To bylo zřejmě ve 2. polovině 20. století, protože pamětnice si pec s kamny pamatují, ale inventarizační průzkum z roku 2000 ji již zaznamenává jako zbořenou. Ve skanzenu byla pec s kamnovcem opět obnovena.¹⁴² O světnici vzpomíná pamětnice Jiřina Baumruková: „*Ve světnici byla taky pícka, hned za dveřma vlevo byly kamna a kamnovec, na něm stála voda. Pak tam byla plotna, tály a nahoru nad tím už byla pec a vedle ten krovce, na něm byla trouba a tam se peklo.*“¹⁴³ Ve světnici se nyní nachází trámový povalový strop s jedním hraněným stropním trámem uprostřed. Podlaha je tvořena ze širokých štípaných fošen, okolo pece a v protilehlém rohu jsou cihly, nahrazující v těchto místech starší dlažbu z velkých šestihranných dřevěných špalíků (dochovaná v pásu před dveřmi). Dveře do světnice jsou na vnější straně bohatě zdobeny, naznačují kazetové výplně a uprostřed je motiv srdce.¹⁴⁴

Strop v síni je nyní z trhaných fošen, které nesou dva stropní trámy. Dlažba je zde cihlová a v rohu síně za vstupními dveřmi lze najít otvor do sklepa, který byl klenutý a se studánkou¹⁴⁵, ale do skanzenu se nepřevážel. „*A síň ta byla cihlová a ta se musela drbat a vedle byl taky poklop do sklepa, kde jsme měli pak brambor, zeleninu, jabka...*“, popsaly pamětnice Jiřina Baumruková a Marie Tůmová¹⁴⁶.

Ze síně můžeme vstoupit v současné podobě chalupy do její zadní části, a to do

¹⁴² BERKOVÁ – DOSTÁL – SEDLICKÁ. *Inventarizační průzkum a soupis lidové architektury středních Čech*, Jíví čp. 8, 2000.

¹⁴³ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 99.

¹⁴⁴ BERKOVÁ – DOSTÁL – SEDLICKÁ. *Inventarizační průzkum a soupis lidové architektury středních Čech*, Jíví čp. 8, 2000.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Rozhovor s pamětnicemi, viz Příloha č. 1, str. 100.

zděné černé kuchyně. Vstupní dveře jsou nízké, podobné jako dveře do světnice svlakové se zdobenými rytými rámkami, které napodobují kazetové výplně. Vpravo od dveří je malé okénko k prosvětlení kuchyně. V kuchyni lze vidět velký široký komín.¹⁴⁷ O černé kuchyni pověděla pamětnice Jiřina Baumruková: „*Kuchyň ta byla pořád černá a měla vedle ze síně takový okýnko. A ten komín byl úplně průhlednej, takže dyž se stálo v černý kuchyni, tak tam bylo vidět až nahoru.*“¹⁴⁸ Ze síně lze vejít také do komory, kam vede malý čtvercový větrací otvor, do chléva obdélný otvor a oba jsou proříznuté mezi trámy.¹⁴⁹

Ve chlévě byl původně trámový strop a kamenná dlažba na podlaze. Ve skanzenu byla podlaha nahrazena a chlév je vyvýšen do úrovně obytné části. V rozhovoru popsala účel chlívků Marie Tůmová: „*Napřed tam byly prasata, co já si pamatuju, a zbytek na půlce, tak zas prasat tolik nebylo, ty byly v maštali, na půlce toho přístavku dřevěnýho byly rodící svině a na zbytku bylo dřevo a tam se sekalo dřevo na topení.*“¹⁵⁰

Zápraží je aktuálně vydlážděné z plochých kamenů, podél dvorního průčelí domu a částečně zvýšené s nízkou terasní zídkou. „*A u vchodu bylo kamení, jako zápraží. Děda to tam vydláždil, protože ve chlívě, kde byly krávy, koně, tak tam byla – stírka – jsme tomu říkali, vydlabané z kamene. Tam se dávala voda, a když šlo to zvíře domu do maštale jako na odpočinek nebo šlo ven, tak šlo do té stírky a tam se napilo,*“ uvádějí obě pamětnice v rozhovoru.¹⁵¹

V 19. století udělali majitelé menší úpravy oken a v poslední čtvrtině 20. století byl dům nově zastřešen eternitovou střechou. Podle památkové klasifikace, která vycházela z průzkumu v roce 2000, byla chalupa čp. 8 zařazena k velmi hodnotným památkám, a proto byl o devět let později uskutečněn její převoz do skanzenu ve Vysokém Chlumci.¹⁵²

Po převozu byl objekt instalován beze změn dispozice (až na chlév) a konstrukcí.

¹⁴⁷ BERKOVÁ – DOSTÁL – SEDLICKÁ. *Inventarizační průzkum a soupis lidové architektury středních Čech*, Jíví čp. 8, 2000.

¹⁴⁸ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 100.

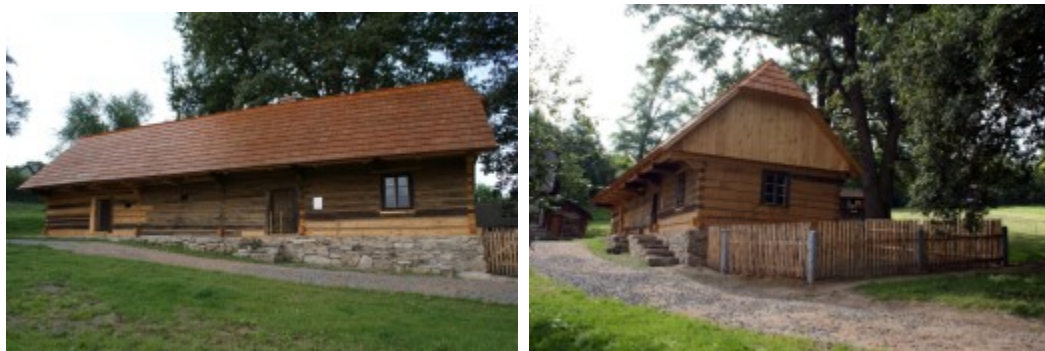
¹⁴⁹ BERKOVÁ – DOSTÁL – SEDLICKÁ. *Inventarizační průzkum a soupis lidové architektury středních Čech*, Jíví čp. 8, 2000.

¹⁵⁰ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 101-102.

¹⁵¹ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 102.

¹⁵² BERKOVÁ – DOSTÁL – SEDLICKÁ. *Inventarizační průzkum a soupis lidové architektury středních Čech*, Jíví čp. 8, 2000.

Nepoužitelné stavební prvky byly nahrazeny kopiemi původních a byla provedena nová střecha z dřevěných šindelů, čímž byl stavbě navrácen původní tvar. Roubený dům byl také vybaven dobovým zařízením.¹⁵³

Obr. č. 22 – Umístění chalupy ve skanzenu¹⁵⁴

4.1.3 Život na chalupě v Jíví ve 20. století

Tato podkapitola se zabývá již výše uvedeným každodenním životem pamětnic na chalupě v Jíví čp. 8. Jejich rodiče tam žili a Marie Tůmová se přímo v chalupě narodila. Obě zde vyrůstaly, a to během období druhé světové války a pár let po skončení války. Pamětnice vyprávěly své životní příběhy a vzpomínky na dětství, které se k chalupě vztahují. Následující část je dělena na jednotlivá témata, kterých jsme se při rozhovoru držely. Jsou to témata: hospodaření na usedlosti, vybavení chalupy, každodennost, strava, oblečení, religiozita, svátky a děti.

Hospodaření

Zemědělství bylo jedním ze způsobů obživy venkova. Vedle náradí, provozních objektů, strojů apod. byl i rozsáhlý soubor mezigeneračně předávaných znalostí, technologických postupů, právních úkonů apod. podmínkou úspěšného pěstování a chovu. Nové zemědělské stroje a náradí z druhé poloviny 19. století se uplatnily především na samotné praxi v zemědělství, usnadnily práci, ušetřily čas apod. Největší ohlas měly stroje a náradí, které se používaly ke zpracování půdy (např. ruchadlo). Proto se lze nejčastěji setkat s muzejními exponáty zemědělských strojů jako dokladů

¹⁵³ BROUZDOVÁ Doubravka, *Jíví čp. 8 roubený dům - transfer do MVS Vysoký Chlumec*, Požárně bezpečnostní řešení, 2008, str. 1.

¹⁵⁴ *Dům z Jíví čp. 8* [online]. Dostupné z: <http://lfgm.fsv.cvut.cz/dp/bila/objekty.php?id=12>, [cit. 2017-03-26].

tradičního zemědělství a dokonce velmi často i přímo v terénu.¹⁵⁵ V chovu hospodářských zvířat byl nejvíce oblíben chov skotu. V menších usedlostech byl dobytek ustájen většinou v jediném chlévě, který tvořil zadní část obytného domu, kde byla mnohdy pohromadě v rohu prasata, drůbež nebo dokonce i kůň, jak dokazují pamětnice.¹⁵⁶

Dům čp. 8 v Jíví byl součástí hospodářské usedlosti, kde již byly stodola, kolna i stáje samozřejmostí. K této usedlosti patřilo asi osm hektarů půdy, o čemž pověděla pamětnice Jiřina Baumruková: „*No asi kolem osmi hektarů k tomu bylo. Pěstovaly se brambory na poli, burína, obilí se vozilo do mlejna na mouku a pak se to skladovalo na půdách, no. To bylo zase krmivo pro dobytek, pro slepice byla pšenice. A to seno se sušilo na těch loukách a bylo nahoře na půdě a sláma ta byla ve stodole.*“ Pokračuje: „*Husy se zabíjely, pást husy sme musely a krávy taky...*“¹⁵⁷

Sklízení obilí bylo velkou událostí roku a zapojoval se každý, kdo mohl. Žně měly svůj systém, podle kterého se celý proces udál, jak s úsměvem vzpomínají pamětnice: „*A mlátička, když se mlátilo? Tý špíny, toho prachu. [...] No, to nebyl lis nebo pres, když šla sláma z mlátičky, rovná, tak to vázat, udělat povříslu, na to se dávalo obilí zvlášť, to umim do dneška udělat. Dát na to tu slámu, svázat to a byly otýpky slámy. Ty se zas dávaly, když byly suchý, protože se to dávalo pod koně a pod krávy, pod prasata. Otýpky se taky nosily do parny, pak se to zase skládalo na dvůr. Když se skončilo s mlácením, tak se to dávalo všechno na půdu vidlema.*“ A dál: „*Šlo to postupně, první bylo, co bylo první zralé, žito a ječmeny, pšenice, oves, to šlo postupně, to bylo taky nějak odstupňovaný. A nemlátilo se to hned, ale se to dávalo do panáků na poli a vozilo se to domů. Pak se to, až třeba přšelo nebo nebylo pěkně, tak se to mlátilo, dávalo do mlátičky. To byla hrozná dřina.*“¹⁵⁸

„*Pak se obilí prodávalo. Bylo hospodářský družstvo v Heřmaničkách, jako výkupna, a když děda zjistil, že je přebytek, že to nespotřebuje, tak řek, že tam přiveze*

¹⁵⁵ WOITSCH, Jiří. *Kulturní dědictví tradiční vesnice*. In: FOLTÝN, Dušan a kol., *Prameny paměti: Sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovně praxe*. Praha: Katedra dějin a didaktiky dějepisu, 2008, str. 156. Srov. Josef PETRÁŇ – Lydia PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, Praha 2000.

¹⁵⁶ *Lidová kultura v obrazech: kolektivní monografie a CD-ROM s obrázky*. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2009, str. 51-54.

¹⁵⁷ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 1, str. 92.

¹⁵⁸ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 97-98.

tři, čtyři, pět, deset pytlů, co já vim, toho obilí. On to zaplatil, pan Procházka se menoval, je to hned u železničního přejezdu, to bylo družstvo a tam to, co zbejvalo, prodal. A když nebyla úroda nebo se k tomu nedostalo, tak si tam mohl koupit,“ popisuje prodej a výkup obilí pamětnice Marie Tůmová. Její sestra Jiřina Baumruková ještě dodává: *„Ale za války nezbejvalo nic, protože to byly povinný odvody, tak to nezbejvalo nic, protože se nesplnilo třeba mlíko, dodávka mlíka, tak se to muselo nahradit třeba pšenicí nebo něčím, muselo se to splnit, kolik metrů pšenice, kolik ječmene se muselo odevzdat, to bylo docela... chodily docela kontroly, kontrolovaly, co je na půdách, kolik nám toho zbylo... no všechno, mlíko, proč se neodevzdalo.“*¹⁵⁹

Chov domácích zvířat se využíval různě. Koně se používali hlavně k tahu, nošení břemen a lidí, ale i jako síla k pohánění některých zařízení. Skot se většinou choval pro maso a mléko, prasata kvůli masu a špeku, kozy kvůli mléku, ovce kvůli masu, mléku a vlně, drůbež kvůli vejcím, masu a peří, včely kvůli medu a vosku.¹⁶⁰ Na to vzpomínají pamětnice: *„Jinak nás děda vzal na bryčku nebo na saně, když jel s koňma, když už sme byli schopni, abysme se nepotloukli. No, protože děda vozil pohřby, svatby vozil... Koně byly ochočený, nebály se muziky. Měly ty fedrpuše na hlavách. Museli sme taky čistit postroje, sidolem vyčistit a tak.“*¹⁶¹

Denní režim

Den na vsi byl i v době, o které vyprávějí pamětnice, náročný. Šlo prý ale o zvyk, jak vypráví Jiřina Baumruková: *„Vstávali sme v půl šestý. Když se jezdilo vlakem v půl osmý, tak se muselo v sedm hodin jít na vlak už převlečený. Tatínek měl ráno už okširováno, zapřaženo na korbu a jelo se nasekat jetel pro zvířata. To se jelo kus na pole, nasekal se jetel, tatínek to nasekal kosou, samozřejmě ruční. Já sem to naházela na korbu, měli sme to pohrabat, to nesmělo bejt jak od psů, to muselo bejt pohrabaný hezky. Dojeli sme domu, tatínek si to vyložil, šel se umýt, převlíknout a v sedm nasnídat, teda, rychle něco, a v sedm hodin na vlak. Jelo se do Votic. Ve Voticích čekal autobus na nádraží a ten jel do města na náměstí. Jeden čas tam byla taková situace, že všichni na rozcvičku. Já sem říkala: Já už mám takovou rozcvičku od rána, jo? Ale*

¹⁵⁹ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 103.

¹⁶⁰ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 56.

¹⁶¹ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 93.

muselo se. Votický, ty ještě zivali – kdyby viděli. Ale my sme se za to trochu styděli, že už bylo ráno, že už sem byla od rána na poli. Za to sme se trochu styděli, že sme neměli tak pěkný boty jako měli ty votický, protože než sme došli na nádraží, tak sme měli boty špinavý. Taky nás brali jinak. Pak se šlo ze školy, muselo se nanosit dřevo ke kamnům, ten udělal to a ten zas to. Čím sme byli větší, tím bylo víc povinností, muselo se rodičům pomáhat. ¹⁶²

Vybavení, využití a úklid chalupy

Lavice, stůl, židle a postel byly nedílnou součástí téměř každé chalupy. K dalšímu vybavení patřily různé police a úložné prostory v podobě skříní a truhel.¹⁶³

„V kuchyni (míněno ve světnici) sme spali od dětství u pece a v zimě na peci. Naši měli postele každé u okna. Když už sme byli v tom pubertálním věku, tak už sme chodili spát do komory. Tam byla ložnice, tu nám dělal náš příbuznej, a ještě jedna postel, protože tam byl ten čeledín nebo jak se tomu říkalo. Úkoly jsme dělali v kuchyni, pokud sme nějaký měli, a dělali je, no, a odsud sme chodili do školy a ze školy. A vedle v komoře byly dvě postele a skříně, ¹⁶⁴ *uvádí pamětnice Marie Tůmová při rozhovoru.*

Ohledně dalšího vybavení a úklidu pamětnice vzpomínají: *„Kolem toho sporáku, kolem těch kamen, byla ta lavice, na tu se stouplo a vylezlo nahoru na pec. Pod oknem byla lavice, stůl a dvě nebo tři židle, nevim, abysme se tam k obědu [vešli]. A mycí stůl na nádobí byl. [...] A drbaly se prkna, každé tejden, rejžákem a obyčejným mejdlem. V kleče, kus hadru pod kolena, zakleknout a každé tejden. Ty byly pak, jak... krásný byly.* ¹⁶⁵

Černá kuchyně ta byla pořád černá. Chodil kominík, to si nahoře musel sednout, kdyby něco chytlo, nebo proč to tam muselo bejt... ale ten byl průhlednej ten komín, takže tam se to nijak nečistilo, asi spadlo samo dolu nějak. A dával se taky plech s nožičkama, dalo se to na komín šikmo, aby tam nepršelo nebo nevál sníh, ¹⁶⁶ *doplňují k černé kuchyni. „Natíraly se nějakým olejem, vyjetým zřejmě, jak se mazaly vozy třeba,*

¹⁶² Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 1, str. 96-97.

¹⁶³ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 11-12.

¹⁶⁴ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 90.

¹⁶⁵ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 99 a 105 .

nějaká vazelína, bejvala na kola,“¹⁶⁶ odpověděla pamětnice k otázce ošetření trámů.

Strava a pitný režim

Na podobu tradiční lidové stravy mělo vliv přírodní prostředí, zemědělská výroba a dostupnost a možnosti konzervace potravin. Převládající součástí jednotvárného jídelníčku byly obiloviny, brambory, luštěniny, mléko a vejce, méně často maso. Důležitým bodem lidové stravy tvořil způsob přípravy jídel.¹⁶⁷ Nejčastěji se připravoval na venkově chléb. Ten se peklo z žitné mouky, u bohatých sedláků z pšeničné a někdy ze směsi obou. Pšeničná mouka měla více využití, vařily se z ní kaše, zavářela se do polévek a z nejkvalitnější se peklo sváteční pečivo. Mouka z ječmene se používala na pečení lívanců a dále se ječmen zpracovával na kroupy a krupky.¹⁶⁸

Příprava a pečení chleba byly jakýmsi obřadem. „*No, jinak maminka pekla chleba každéj tejden. Sedum bochníků chleba, na každéj den byl jeden. To, co se nesnědlo, se dávalo koňům, třeba, na přilepšenou tak nějak, nebo zvířatům, že jo, protože byli jak hovězí tak vepřové...*“, vzpomíná pamětnice Jiřina Baumruková, která své dětství prožila v chalupě čp. 8 v Jíví. „*Chleba zadělávala v díži. Nechávala si každéj tejden kvásek v díži na dně, tam narost a zase další tejden, nevím, jestli to bylo v sobotu nebo v neděli, zadělala znova...*“. A dál: „*No, zadělal se chleba a roztopila se pec, ta se musela roztopit. To bylo dobré dvě, tři hodiny se ta pec roztápěla. Tim pádem ten chleba vykynul, musel bejt zase v kuchyni, kde se topilo a byla tam dřevěná díž, veliká, tam to nakynulo a než se roztopila pec, tak byl kynutej chleba. Maminka to vyválela na vále, dala na slaměnou vošatku, pomazalo se to, já nevím, jestli jenom vodou nebo čím, pokmínovala a někdy nám udělala, když jí zbylo těsto, takový panáky. Sme měli tři panáky jako sněhuláky, tak to sme měli jako vylepšený.*“¹⁶⁹

Pokrmu se dělily na všední, sváteční a obřadní, jako například během Vánoc a Velikonoc.¹⁷⁰ Z výpovědi pamětnice: „*A při těch svátcích vánočních a velikonočních, posvíceních a poutích, tak to dělala maminka zase sladký pečivo, vánočky, zajíce...*“,

¹⁶⁶ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 98-99.

¹⁶⁷ WOITSCH, *Kulturní dědictví tradiční vesnice*. Praha, 2008. In: FOLTÝN, *Prameny paměti*, str. 164. Srov. Marie ÚLEHLOVÁ-TILSCHOVÁ, *Česká lidová strava*, Praha 2011.

¹⁶⁸ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 20.

¹⁶⁹ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 1, str. 90-91.

¹⁷⁰ WOITSCH, *Kulturní dědictví tradiční vesnice*, Praha, 2008. In: FOLTÝN, *Prameny paměti*, str. 164.

doplnila sestru Marie Tůmová a Jiřina Baumruková dodává: „*No, vařili se hodně polívky, to, co se vypěstovalo na zahrádce.*“¹⁷¹

K pití sloužila nejčastěji čistá voda, mléko, voda z nakládaného zelí či voda z vařeného sušeného ovoce a lák z okurek. Z alkoholických nápojů se nejvíce pilo pivo.¹⁷² Pamětnice například vzpomínaly, že chodily pro točené pivo do džbánu do Radíče. A dále: „*Takhle, dyž sme byli na poli a měli sme sebou svačinu, tak klidně nám naši dali trošičku piva, to byla sedmička, tak to bylo... Někde sme mohli pít z potoka nebo studánka tam byla, tak sme pili vodu. Limonády to nebylo, šumák bejval, to bylo něco, když sme měli šumák a taky sme vyrostli.*“¹⁷³

Svátky a slavnosti

Kromě klasických svátků, jako jsou narozeniny, jmeniny či výročí, se v křesťanském a lidovém roce oslavovala i celá řada dalších svátků, přičemž nejdůležitějšími byly Vánoce a Velikonoce.¹⁷⁴

O Vánocích lidé drželi půst a chodili do kostela na půlnoční mši, ve vyzdobené světnici pak společně u stolu skromně jedli. Podoba Vánoc se v minulosti různila a ustálila se až v 19. století, kdy atmosféru navodila novinka v podobě ozdobeného stromku. Ozdoby vánočních stromků byly různé a ovlivnily je dostupné materiály (ozdoby přírodní, slaměné, sladkosti, papírové, skleněné apod.) a finanční prostředky. Tyto prostředky také ovlivňovaly nadílku dárků, které byly dříve velice skromné.¹⁷⁵

„*No byly to svátky chudé. Na Vánoce sme balili bonbonky do staniolu, věšeli, nebyly běžný kolekce, to neexistovalo. Měli sme pár ozdob, které snad maminka někdy ještě dostala, kdysi, pár takovejch ozdůbek na stromeček...*“, odpověděla na otázku, jak vypadaly svátky, pamětnice Jiřina Baumruková. A pokračovala: „*No, a měli sme tam kousek lesa, takže stromeček se uřízl, ozdobili sme si ho sami, slepovali sme různý dětský řetězy, to sme dělali ve škole. Staniolu moc nebylo, aby se to lesklo. Takže Vánoce, nějaký dárky, nic moc. Když to vyšlo, tak jela maminka jednou před Vánoce, možná každej rok před Vánoce, nebo před Mikulášem, dojela do města, koupila třeba*

¹⁷¹ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 91.

¹⁷² *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 24.

¹⁷³ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 102.

¹⁷⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015, str. 10.

¹⁷⁵ VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, 2015, str. 37 a 45.

každýmu to leporelo nebo něco podobného nebo pohádkovou knížku, jinak dárky, to nebylo.“¹⁷⁶

Slavnost Těla a krve Páně neboli svátek Božího Těla, byl věřícími také velmi oblíbený. Svátek se slaví v neděli po svátku Nejsvětější Trojici a je tak posledním svátkem období Letnic.¹⁷⁷ O tomto svátku vyprávěla i pamětnice: „*Jednou za rok bylo Boží Tělo. To nám maminka nechala ušít šaty, šly sme za družičky. Měly sme košíčky s třepením, v kostele se rozhazovalo to to... Věnečky na hlavě, za družičky sme byly. Pak sme si šaty přenechávaly. Ty (směrem k sestře) si měla nový a já měla tvoje loňský. A na poutě sme jezdili po okolí. Do Smilkova a k příbuzným do Rovině sme jezdili... A zase bylo posvícení, tak oni přijeli a my sme jeli k nim, na posvícení nebo na pout’.*“¹⁷⁸

Nejen při těchto svátcích, ale i například při svatbě byly známy mnohé pověrečné praktiky. Především na venkově si potrpěli na přesnost základní struktury svatby, jejíž nedílnou součástí byly námluvy, zvaní hostů na svatbu, loučení se svobodou, požehnání rodičů atd. Vše záleželo na finančních možnostech, nevěstině věnu a oblastech, kde se mohly zejména zvyky trochu lišit. Slovní spojení: „Je pod čepcem!“ označovalo, že je dívka provdána.¹⁷⁹ Pamětnice o svatbě jen řekla, že „*přímo v chalupě už byla akorát chalupářská oslava.*“¹⁸⁰

Duchovní život

Religiozita pronikala v minulosti velmi výrazně žitou každodennost. Projevovala se ve veřejné sféře (například náboženská sdružení, pouti) nebo v hmotných dokladech (například sakrální objekty, kultovní místa).¹⁸¹

Mimo osobní duchovní život v podobě každodenního modlení nebo chození o nedělích do kostela měl důležitou roli farář. Faráři vykonávali i některé veřejnoprávní úkony. Například vedli křestní, oddací a úmrtní matriky, a mimo jiné i vyučovali náboženství a v rozsahu vymezeném zákonem dohlíželi na učitele. Farář měl také řadu povinností, souvisejících s životním cyklem jednotlivce a s rodinným životem,

¹⁷⁶ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 1, str. 92.

¹⁷⁷ VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, 2015, str. 145.

¹⁷⁸ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 93.

¹⁷⁹ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 33-35.

¹⁸⁰ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 94.

¹⁸¹ WOITSCH, *Kulturní dědictví tradiční vesnice*, Praha, 2008. In: FOLTÝN, *Prameny paměti*, str. 171.

popřípadě radil a prakticky pomáhal nejen v duchovním, ale i ve světském životě.¹⁸² O faráři s úsměvem vzpomínala pamětnice: „*Na faru se vždycky něco nosilo jako vodpustky, nebo co se to nosilo tehdy, protože sme museli chodit ke zpovědi, na náboženství, křtiny musely bejt. Ten farář, Koula, se jmenoval, nás chodil učit i do školy. Kvůli němu sem dostala trojku z náboženství. Ten Koula nás totiž nic nenaučil. Měli sme umět, já nevim, desatero, a já nevim, co ještě, a von nám vyprávěl, von byl strašně hodnej, vyprávěl nám pohádky a takový věci. A nic nás nenaučil, ani jednu modlitbu. A pak přišelovej farář, Jedlička, a chtěl to po nás. Pak všem snížil vo dva stupně v pololetí známky.*“¹⁸³

Hlavní úkol katolických farářů však bylo, sloužit v neděli a určené sváteční dny mše. „*A do kostela sme chodili takřka každej tejden a pak v květnu sme chodili odpoledne na májové, když bylo hezky,*“ vzpomíná pamětnice.¹⁸⁴

Ve světnici se nacházel většinou také tzv. svatý kout, který byl pokládán v lidovém prostředí za čestné až kultovní místo. Kromě stolu a rohové lavice zde visely i obrázky s náboženskými motivy (například kříž). Svatý kout hrál významnou roli při rodinných událostech a byl čestným místem domu.¹⁸⁵ Takto o něm a o pozdravech pověděly pamětnice: „*Svatý obrázky sme měli. Kříž tam byl a svatej obrázek. Ale že bysme se u toho viditelně modlili, to zrovna ne. Jen na Štědrý den a kolem těch Velikonoc, ale jinak pravidelně ne. [...] Vim, že sme říkali, když sme odcházeli z domu tak „S pánem Bohem“ a dyž sme přišli domu tak „pochválen pán Ježíš Kristus“, to říkali, ale jinak, že bysme se vyloženě jako scházeli a modlili, to ne. Jen do kostela takřka každou neděli i na půlnoční sme chodili. No, to namísto do kina nebo na zábavu a sme tam šli, těšili sme se, že tam uvidíme známí, pak se nám zase líbili kluci, tak sme koukali, jestli tam někde budou...*“¹⁸⁶

Narození dítěte

Za naplnění manželského svazku a za pokračování rodu bylo považováno narození dítěte. Děti byly žádoucí také při pomoci v hospodářství a v dospělosti pak při

¹⁸² *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 128.

¹⁸³ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 1, str. 103.

¹⁸⁴ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 1, str. 104.

¹⁸⁵ VAŘEKA – FROLEC, *Lidová architektura*, 2007, str. 218-219.

¹⁸⁶ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 104.

zajištění rodičů ve stáří.¹⁸⁷ Pamětnice Marie Tůmová se narodila přímo v chalupě čp. 8 v Jíví u Heřmaniček a její sestra Jiřina Baumruková vzpomíná na vyprávění své maminky: „Byla porodní bába, která byla v Arnoštovicích, a pro ní tatínek jel na koni, si pamatuju, že říkali. Protože já jsem se narodila v roce 1939, a to akorát byla okupace, akorát nás napadli Němci 15. března. Bylo strašně sněhu, říkal vždycky tatínek, nemohl jet ani sáněma, tak jel na koni pro porodní bábu. A musel jí přivést taky na koni po polích, kde to bylo sfoukaný z těch polí, protože úvozy, který sou u nás u toho Jíví – je vždycky takovej úvoz mezi polema – a tím, že se jet nedalo. Všechno bylo zavátý a strašně moc sněhu v tom třicátymdevátym.“ A pokračuje: „Pak prý nás umyli, strčili chvíli do trouby, abysme jako voschli, protože tam je ta pec, krovec, do kterého se dávaly píct husy a tak. A tam nás dávali voschnout. No, a chvíli pak nechaly ženský vodpočinout, pochybuju, že šest neděl, ale trochu je vodpočívat nechali.“¹⁸⁸

Děti – výchova a hračky

Kolébka stejně jako postele byla součástí nábytku a měla několik konstrukčních podob (přenosná – polní, v jizbě).¹⁸⁹ O ní a střídání dětí v ní vypověděla pamětnice: „Měli sme kolíbku, jednu kolíbku. Tu nám dělal tatínkův bratr. No, nejdřív tam byl brácha, pak si tam byla ty (k sestře) v kolíbce a pak sem tam byla tři roky já...“, uvádí Jiřina Baumruková. „A peřinky dělala babička, to byla mašina, šicí stroj, peří...“¹⁹⁰

Děti v rodině byly vedeny k velké úctě a poslušnosti vůči rodičům, kterým dlouho vykaly. Veškeré hry, zábava i učení se mísilo s pracovní činností. Děti pomáhaly při výdělečné činnosti, v domácnosti, dohlížely na mladší sourozence, pásly husy, pak dobytek, děvčata předla apod.¹⁹¹ Na výchovu dětí vzpomíná Jiřina Baumruková: „No, s proutkem nás občas rovnali. A brácha nás mydlil, když sme mu třeba nevyčistily boty, třeba. To bylo jediný, co sem nechtěla dělat, čistit mu boty. A zase on byl bit, že nás bije. Ale tam se nedalo nějak lumpačit, pořád bylo co dělat a povinnosti byly od malinka...“ A o hračkách se zmiňuje: „Žádnou hračku sme neměli, sme měli jednu panenku všichni dohromady, takovou vošuntělou, obličej to nemělo, jen hadrovej, jak vycpaná punčocha.

¹⁸⁷ Lidová kultura v obrazech, Praha, 2009, str. 35.

¹⁸⁸ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 95.

¹⁸⁹ Lidová kultura v obrazech, Praha, 2009, str. 18.

¹⁹⁰ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 95.

¹⁹¹ Lidová kultura v obrazech, Praha, 2009, str. 37. Srov. ŠULOVÁ, Lenka a Chantal ZAOUČHE-GAUDRON. Předškolní dítě a jeho svět. Praha: Karolinum, 2003.

Jinak sme hračky neměli, vůbec nějaká hračka nebyla. Měli sme jeden voziček, žebříňáček malej, v tom sme se vozili, jeden druhýho, kdo byl. Měla sem se nejlíp, protože byly dva starší, tak mě vozili místo kočárku, kočárek nebyl. ¹⁹²

Oděv

Oblečení bylo ukládáno často do truhel, ale také se objevovaly šatní skříně, vhodné nejen k reprezentativním účelům, ale i jako vhodný prostor k uložení stříhově nových oděvů.¹⁹³ K tématu oblečení se vyjádřily i pamětnice: *„Chodily sme v sukních, punčochy na zavařovací gumičku. Kalhoty nebyly, nic takovýho... Do kostela byl jinej kabát a jinej do školy. Věci sme dědili jeden po druhym, ve vesnici si lidi taky trochu pomáhali.“* Poté vzpomínka na boty: *„Měli sme nějaký boty? No šněrovací vlastně. Klouzat sme se mohli akorát v dřevákách, v těch školních botách sme nesměli na klouzačku, protože byly jedny, a když nám vyrostla noha, tak teprve byly jiný, ty musely vydržet. Nebo se daly ševci podrazit, nosily se jedny po druhých, taky z toho máme zruinovaný nohy, odřený paty. Šněrovací boty byly, žádný holinky, nic takovýho nebylo, vysoký boty nebyly. Byly jenom ty galoše, dovnitř bačkory, ty byly teplé a nepromáčelo se to, žádný kozačky nebyly.“*¹⁹⁴

4.2 Olbramovice-Městečko čp. 1

Druhý rozhovor jsem vedla s paní Jarmilou Čechákovou, rozenou Žižalovou. Pamětnice vyrůstala v domě čp. 1 v Olbramovicích-Městečku a bydlí tam dodnes. Její rodiče na této usedlosti hospodařili v letech 1937-1947, tudíž pamětnice mluvila nejvíce o tomto období a vývoji v dalších letech. Kromě obytného domu patřil k usedlosti špýchar, stodola a stáje. Majitelé vlastnili kolem 15 hektarů půdy včetně lesa. Špýchar z této usedlosti byl převezen a ve skanzenu ve Vysokém Chlumci znovu postaven v roce 2007. V další podkapitole se dozvíme o historii osady Olbramovice-Městečko.

4.2.1 Osada Olbramovice-Městečko

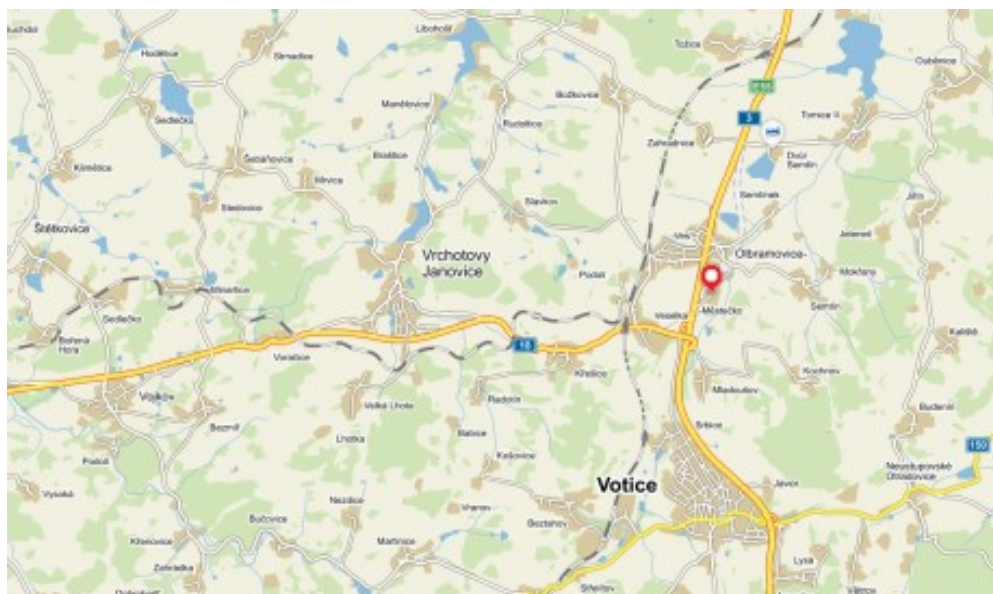
Městečko je osada vzdálená asi jeden kilometr od Olbramovic a leží mezi státní

¹⁹² Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 92-93.

¹⁹³ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 27.

¹⁹⁴ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 1, str. 94.

silnicí Benešov-Tábor a potokem Bystrým (obr. č. 23). Ves se původně jmenovala Místečko a před rokem 1550 došlo k pokusu vytvořit zde nové městské centrum olbramovického panství, ale Městečko nakonec vždycky spadalo pod Olbramovice.¹⁹⁵

Obr. č. 23 – Poloha Městečka¹⁹⁶

O starším osídlení jsou dochovány archeologické důkazy například z pole „Špitální“ nebo „Na špitálně“. Pomístní jméno je odvozeno od toho, že zde stával olbramovický špitál. Založen byl pravděpodobně ve druhé polovině 16. století rytíři Dvořeckými z Olbramovic, ale v 17. století zanikl. Olbramovický statek a panství vystřídaly v 16. a 17. století několik majitelů. Během třicetileté války prošlo Městečkem Torstensonovo vojsko směřující k Jankovu. Jinak výhodná poloha v těsném sousedství Olbramovic odhalila tedy v čase válečného tažení také svou odvrácenou tvář.¹⁹⁷

Díky tomu, že zde procházela hlavní císařská cesta, uchovaly si Olbramovice strategický význam i v dalších staletích. Od roku 1792 tudy projížděla například jízdní pošta Praha – Votice – Tábor a zpět.¹⁹⁸ Význam Městečka však postupně upadal. V roce 1840 získala obec název dodnes známý, a sice Olbramovice-Městečko. Od té doby

¹⁹⁵ EDITOR MARKÉTA VYSLOUŽILOVÁ. *Olbramovice*. Praha: Maroli, 2006, str. 107; KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1996, str. 325.

¹⁹⁶ *Olbramovice Městečko* [online], Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?x=14.5996030&y=49.6657687&z=13&q=Olbramovice%20M%C4%9Bste%C4%8Dko>, [cit. 2017-03-26]

¹⁹⁷ VYSLOUŽILOVÁ, *Olbramovice*, 2006, str. 107.

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 9-10.

neprodělala žádný rozvoj, zůstala i stranou nové císařské silnice z Prahy do Tábora, která vedla podél východní strany olbramovického dvora.¹⁹⁹

I další osudy místa byly pevně spojeny s Olbramovicemi. Z poloviny 19. století pocházejí například vzpomínky místního pamětníka Matěje Macháčka, který popsal průběh posledních let roboty na olbramovickém panství. V roce 1866 zde prošli vojáci, kteří bojovali v prusko-rakouské válce, a utábořili se tu. O rok později začala výstavba železniční dráhy císaře Františka Josefa I., později dráhy Wilsonovy, která byla dokončena v roce 1870. V 80. letech 19. století došlo ke stavebnímu rozmachu Olbramovic, opraven byl také kostel a vznikla budova nové školy.²⁰⁰ V roce 1903 byl v Olbramovicích založen Spořitelní a záložní spolek, poskytující svým členům peněžní prostředky. K oživení zdejšího průmyslu došlo v roce 1911, kdy rolník František Páv z Městečka začal poblíž silnice na Sedlčany stavět cihelnu, kterou majitelé později přestavěli na velkou „kufrovou“ cihelnu s vysokým komínem.²⁰¹

První světová válka postihla zdejší kraj zpočátku zdražením všech potravin a poté narukováním mužů do vojenské služby. Ženy musely proto zastávat i ty nejtěžší zemědělské práce. Pro válečné účely byl zabaven dobytek, obilí, brambory. Lidé se ale v zájmu přežití rychle naučili ukrývat vše, co se dalo. Bylo zcela běžné, že na nádraží přijížděli lidé nejen z Prahy, ale také z dalších měst, a kupovali si od venkovanů jídlo. Všechno zboží bylo jinak v obchodech na příděl, ale postupně ho také ubývalo. Z války se bohužel někteří muži nevrátili, včetně Jana Vrzala z usedlosti čp. 1 v Městečku. Dne 21. prosince 1918 projížděl nádražím v Olbramovicích vlak s prvním československým prezidentem T. G. Masarykem a zdejší lidé ho na nádraží vítali.²⁰²

Počátkem dvacátých let 20. století vzniklo v Olbramovicích stavební družstvo, zajišťující pro zájemce stavební parcely, o které byl v této době velký zájem. V roce 1921 vznikla při františkánském klášteře ve Voticích nová Církev československá, do které se rozhodlo přestoupit přes 200 olbramovických občanů. Po volbách do obecního zastupitelstva v roce 1923 byl zvolen starostou výše zmíněný podnikatel František Páv

¹⁹⁹ KUČA, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 1996, str. 325.

²⁰⁰ VYSLOUŽILOVÁ, *Olbramovice*, 2006, str. 10.

²⁰¹ Tamtéž, str. 11-12.

²⁰² Tamtéž, str. 13-14.

z Městečka.²⁰³

V roce 1938 nastoupilo po vyhlášení mobilizace několik olbramovických občanů do vojenské služby. Vojska obcí opět jednak projížděla a jednak zde byla ubytována. Armáda zabavila pro své potřeby i koně, kteří byli posléze některým hospodářům zapůjčováni. Do Olbramovic přijížděli rovněž během druhé světové války Pražané, kteří zde nakupovali nedostatkové potraviny. Okupační správa však tomuto obchodu bránila. Na olbramovickém nádraží zřídila hlídky tzv. „ceňáků“, kteří zabavovali lidem vše, co na černém trhu pracně sehnali a nakoupili. V roce 1944 Němci zřídili na sedlčanském okrese vojenská cvičiště, která se řídila speciálním režimem. Vystěhování původních obyvatel tak postihlo i území Olbramovicka. Ke konci války projížděly zdejší železniční stanici „transporty smrti“, vlaky plné lidí z koncentračních táborů, které nacisté likvidovali.²⁰⁴

V červenci 1945 byla v Olbramovicích zřízena místní odbočka „Jednotného svazu českých zemědělců“. O rok později pak došlo k prvním konfiskacím majetku, zabaven byl velkostatek v Olbramovicích. Po únorových událostech v roce 1948 došlo k novému rozdělení správních celků – vznikl středočeský krajský úřad a okresy byly pozměněny. Do roku 1960 Olbramovice spadaly pod nový Votický okres se sídlem ve Voticích, po další správní reformě pak náležely do okresu benešovského. V roce 1952 bylo založeno Jednotné zemědělské družstvo III. typu a zároveň proběhla kolektivizace zdejšího zemědělského majetku.²⁰⁵

V šedesátých letech, která byla ve svém závěru poznamenána průjezdem další okupační armády – tentokrát sovětské – docházelo v Olbramovicích především k obecnému stavebnímu rozmachu. Byla opravena budova MNV, zřízena autobusová zastávka, dostalo se i na výstavbu bytů a místních komunikací. V roce 1973 byla mimo jiné položena asfaltová silnice, která vedla přes Městečko.²⁰⁶

Po změně politického režimu docházelo od roku 1991 v rámci restitucí k navrácení zabaveného majetku původním majitelům. Státní silnice, vedená přes Olbramovice, se již tehdy stala pro místní obyvatele neúnosnou kvůli nadměrnému

²⁰³ Tamtéž, str. 15-16.

²⁰⁴ VYSLOUŽILOVÁ, *Olbramovice*, 2006, str. 21-24.

²⁰⁵ Tamtéž, str. 24-26.

²⁰⁶ Tamtéž, str. 28-30.

dopravnímu provozu. Místní proto protestovali i zatarasením silnice.²⁰⁷

V roce 1993 osada Městečko usilovala o osamostatnění, a tak se na žádost občanů konalo referendum. Dopadlo však v jejich neprospěch a Městečko tvoří i nadále součást Olbramovic. Dnes žije v Městečku 47 lidí a je zde 18 domů.²⁰⁸

4.2.2 Popis objektu

Na následujících řádkách je popsán interiér i exteriér špýcharu. Pro lepší orientaci je při popisu využíván obr. č. 25, který vyobrazuje současné umístění stavby ve skanzenu ve Vysokém Chlumci. Při popisu je opět využívána stavebně historická dokumentace a výpovědi pamětnice.

Patrový špýchar z Městečka u Olbramovic byl původně situován na jižním okraji vesnice (obr. č. 24), na rovinatém pozemku. Podoba budovy odráží několik stavebních fází z 18. a 1. poloviny 19. století, obecně se však jedná o tradiční hospodářské stavení, které bylo součástí zemědělské usedlosti. Špýchar (obr. č. 25) je zčásti jedno a zčásti dvoupodlažní na obdélném půdorysu se sedlovou střechou. Krytinu střechy tvoří cementové tašky. Roubené komory jsou posazeny na spodní zděné části a vlevo nahoře se nachází v celé délce průčelí před roubenými komorami pavlač, která je přístupná po několika kamenných stupních.²⁰⁹ To dokazuje výpověď pamětnice: „Špejchar byl členěnej na patro, nahoře byla půda, tam se uskladňovalo obilí a přehazovalo se, protože tehdy [...] sušičky a to, to nebylo.“²¹⁰

²⁰⁷ Tamtéž, str. 33-36.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ DOSTÁL, Petr. *Olbramovice Městečko čp. 1*. Průvodní a technická zpráva. Hornické muzeum Příbram, 2005, str. 3.

²¹⁰ Osobní rozhovor s pamětnicí Jarmilou Čechákovou dne 20. 10. 2016 v Městečku, viz Příloha č. 2, str. 111.

Obr. č. 24 – Poloha špýcharu v Městečku²¹¹

Obr. č. 25 – Špýchar ve skanzenu²¹²

Jádro objektu je užší, roubená komora je postavena na nízké kamenné podezdívce. Do roubené komory lze vejít vpravo z pavlače. Pod touto komorou, tedy vpravo dole, jsou zabudované dva zděné kotce.²¹³ Náročnost nízkých kotců popisuje Jarmila Čecháková: „A byl tam i kurník pod tím, ale to muselo bejt příšerný, nepochopim, že se tam nikdo nemohl postavit... My sme tam měli králíky a babička prasnici no a na tý pavlači se většinou sušivaly ořechy nebo se tam mohlo i sušit prádlo.“²¹⁴

Širší je naopak druhá část vlevo nahoře, se dvěma komorami. Podezdívku má v

²¹¹ DOSTÁL, *Olbramovice Městečko čp. 1*. Průvodní a technická zpráva, 2005, příloha č. 1.

²¹² Špýchar z Olbramovic-Městečka čp. 1 [online]. Dostupné z: <http://lfgm.fsv.evut.cz/dp/bila/objekty.php?id=12>, [cit. 2017-03-26].

²¹³ DOSTÁL, *Olbramovice Městečko čp. 1*. Hornické muzeum Příbram, 2005, str. 3.

²¹⁴ Osobní rozhovor s pamětníci, viz Příloha č. 2, str. 111.

této části vyšší, protože zde byl mírný sklon terénu a vyšší úroveň podlahy komor. Z pavlače od první komory lze projít do střední komory a do zadní třetí komory. Pod vysokou podezdívkou vlevo dole jsou dva prostory otevřené na celou šířku. V této části tvoří střecha delší krokve a přesahuje nad pavlač.²¹⁵ O využití této části hovoří pamětnice: „*A tam nahoře v tý zadní místnosti, tam to bylo ještě jako převýšený, rozdělený, tak tam jsme měli zase do pece pekáče na pečení koláčů. A pod tím byly vlastně jako dva prostory na vozy, na schovávání vozů... ta místnost je vyvýšená asi proto, aby se tam vešly ty žebříňáky, protože tady to bylo nižší, a proto tam byl asi schod, no ale bylo to asi taky dost blbý pro tu manipulaci s tím.*“²¹⁶

Vpravo u špýcharu se nachází ke štítovému průčelí přistavěná užší roubená komora s podlahou v úrovni terénu. Komora je krytá pultovou střechou opřenu o štít hlavní střechy a má vstup u kamenných schodů, vedoucích do horní části špýcharu.²¹⁷

Zděná spodní část se skládá z kamenného lícovaného zdiva a vpravo dole je podezdívka nepravidelná z nasucho skládaných kamenů. Roubená konstrukce je tvořena z dvoustranně hraněných trámů s nárožní vazbou na rybinové přeplátování a stěny mladších částí se napojují sloupky.²¹⁸

Stropy obou podlaží mají trámové, s fošnovým nebo prkenným záklopem a krov je jednoduchý hambalkový. Vstupní dveře komor jsou jednoduché svlakové, které odpovídají hospodářskému charakteru stavby. Objekt byl bez technického vybavení.²¹⁹

Účelem transferu bylo objekt prezentovat v areálu muzea v podobě, jak se dochoval v Olbramovicích-Městečku. Nahrazeny byly pouze poškozené části konstrukcí a doplněny chybějící části. Podstatné však vždy bylo, zachovat autenticitu nejen vlastního materiálu, ale i stavební technologie nebo stopy po užívání objektu. Při rozebrání objektu byly označeny všechny prvky dřevěných konstrukcí a detaily. Zdivo bylo rozebíráno po jednotlivých konstrukčních celcích, materiál převezen a opět použit na shodné konstrukce v muzeu.²²⁰ „*A dělalo se to tak, že prostě přijeli a v podstatě*

²¹⁵ DOSTÁL, *Olbramovice Městečko čp. I.* Hornické muzeum Příbram, 2005, str. 3.

²¹⁶ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 112.

²¹⁷ DOSTÁL, *Olbramovice Městečko čp. I.* Hornické muzeum Příbram, 2005, str. 3.

²¹⁸ Tamtéž, str. 4.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ Tamtéž.

*očíslovali každéj kámen, každéj trám a postupně to rozebírali, odváželi a pak tam znovu postavili. A upravili to do prostě, i dokonce zaseli trávu, prostě udělali ten trávník tam a tu terénní úpravu udělali,*²²¹ popsala převoz špýcharu a následnou úpravu pozemku pamětnice Jarmila Čecháková.

Špýchar byl v roce 2007 umístěn v jižní části areálu muzea a postaven ve shodě se stavem před rozebráním. Podezdívka byla částečně omítnuta, obílena a částečně ponechána bez omítky se zdící maltou rozetřenou do líce. Rozsah roubené konstrukce zůstal a v části spár mezi trámy byla provedena hliněná vymazávka. Roubení i vymazávka byly ponechány bez nátěru, jen na vstupní straně byly stěny obíleny vápenným nátěrem. Štíty byly ponechány bedněné a stejně tak cementové tašky jako krytina. Stávající dispoziční řešení zůstalo beze změn, ale vstupní průčelí bylo v muzeu otočeno k jihozápadu, hlavní štítové průčelí k severozápadu a osazení se podřídilo terénní situaci. Špýchar byl založen do nezámrazné hloubky, jinak zůstalo konstrukční řešení beze změn. Opraveny či nahrazeny kopií byly pouze narušené prvky. Objekt zůstal bez technického vybavení.²²²

4.2.3 Život na usedlosti v Olbramovicích-Městečku čp. 1 ve 20. století

Nyní představím každodenní život pamětnice na usedlosti v Olbramovicích-Městečku čp. 1. Pamětnice Jarmila Čecháková zde vyrůstala a žije tam dodnes. Popisovala zážitky a vyprávěla vzpomínky na dětství především z období druhé světové války a následných let. Jednotlivé okruhy témat, o kterých jsme mluvily, jsou níže vypsány a porovnávány s odbornou literaturou. Témata jsem vybrala tato: popis, vybavení a údržba budov, hospodaření, druhá světová válka, strava, děti a výchova, oděv, hygiena, nemoci, religiozita a sousedské vztahy. Výběr rovněž odpovídá většině témat, která byla dotčena pamětnicemi z prvního rozhovoru, proto lze porovnávat jejich výpovědi.

²²¹ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 125.

²²² DOSTÁL, *Olbramovice Městečko čp. 1*. Hornické muzeum Příbram, 2005, str. 4-5.

Obytná a hospodářská část

Hospodářské budovy popsala Jarmila Čecháková takto: „*Tady to bylo jako uzavřený dokola. Ty hospodářský, to byla stáj, ten špejchar a stodola...*“ O využití budov pokračovala: „*V tý stáji měli dva koně, krávy, asi šest, a mladý dobytek a měli prasnici. Ale fakt je, že než postavili tenhle barák, tak tady ty mladý holky, který neměly kde spát, protože to byly plný dvě místnosti jenom, tak spávaly v těch prvních místnostech na špejchaře. Takže si vždycky na peci nahřály peřiny a tam to bylo vyspávané, uklizený, ale bylo to bez okna, takže musely svítit petrolejkou. A měli tam dokonce skříně a šaty, ty holky teda, ne kluci.*“^{223 224}

Při osobním rozhovoru s pamětnicí zmiňovala Jarmila Čecháková obytnou část: „*A tady tu původní obytnou část postavila moje babička, tady ta Alžběta Vrzalová, když se sem přivdala, tak tady byl starej dům, ale ten bohužel nemám na fotce. To nevim, bylo to, když sme kopali potom sklep tady s mužem, tak sme tam přišli dokonce i na základy vypálený chalupy ze třicetiletý války. Jinak to byla dvoumístnost, černá kuchyň.*“²²⁵

Oprava a údržba budov

Hospodářské budovy se opravovaly, pokud byl čas a hlavně peníze. Opravovala se střecha, impregnovaly se trámy. Obydlí mohla být poškozena cizopasníky, ve špatně odvětrávaných místnostech, kde se srážela vlhkost, prohnívala prkna, šířila se plíseň. Nákladným opravám se proto nejčastěji předcházelo pravidelnou údržbou. K čistotě světnice pomohlo bílení stěn vápnem před významnými svátky. Podlahy se drhly pískem, poté i jenom mýdlem a vodou.²²⁶ Odmítavý přístup k opravám účelových stavení popisuje i pamětnice: „*No, tak v podstatě se neopravovalo. Akorát se tady jedna půlka střechy opravila a ta druhá, ta je tady vlastně do dneška děravá, že to, ne, to se neopravovalo, jenom se udělaly nejnnutnější věci s tím, aby se mohlo to ustájení tam*

²²³ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 110-111.

²²⁴ Špýchárek byla vyvýšená komora ze dřeva roubená s pavláčkou. Dole pod komorou bývaly chlivky. V komoře často spávala selská mládež, zvláště dospělé dcerky, aby si tam hlídaly svou výbavu šatstva, prádla a peřin. Uskladňovaly se tam zásoby peří, chleba, koňské postroje, ale i truhly a almary. Viz více: HABART, Čeněk. *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko: popis a dějiny krajiny mezi stříbropěnnou Vltavou a památným Bláníkem a vylíčení života jejího lidu*. 2. vyd. Praha: Pražská edice, 1998, str. 19-20.

²²⁵ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 108.

²²⁶ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 29.

provísta. No, třeba ani to hnojiště tam nebylo udělaný tak, aby se tam třeba udělal nějaký betonovej podklad a nějaká velká močůvková jímka, která by se vyvážela. To na to nebyly peníze, ani tehdy, myslim si, ani čas nebo lidi, kerý by to zařídili. Nebo nebyl nějaký stavební technik asi. Tady budovaly se odchovny, větší stáje a ty kravíny a porodna prasnic a to, no.“²²⁷

Hospodaření

Jak již bylo zmíněno u rozhovoru s Marií Tůmovou a Jiřinou Baumrukovou, zemědělství bylo pro obyvatele venkova základem živobytí. Stejně tak usedlost z Městečka čp. 1 byla uzpůsobena tomuto způsobu obživy.

„Bylo tady k tomu asi patnáct hektarů, u toho les, ten se bohužel teda za komunistů vykácel. A jinak louky. To taky to družstvo pak zabralo. A něco silnice. A k dnešnímu dni je to asi kolem dvanácti třinácti hektarů orný půdy,“²²⁸, mluvila o velikosti usedlosti Jarmila Čecháková.

Další vývoj hospodaření popsala pamětnice následovně: „Asi od roku 1937 do roku 1947 tady moji rodiče hospodařili. Takže to měli koně, dojný krávy a potom ten dorost, kterej se potom kdyžtak prodával, a prasata, prasnici. Babička tehdy vyprávěla, že jí – jestli cikáni nebo kdo – že jí ukradli tu březí prasnici. Tady někde za tou silnicí jí vyvrhli, a že přišla, tím pádem, o ty selata, který chtěla prodat, aby měla nějaký ten příspěvek pro ty děti na vyplacení“. A další příběh: „A prasnici vim, že měli, že mě jako malý dítě, z toho mám hrůzu do dneška, mi dali sáček bonbonů a měla sem hlídat prasnici, aby prasnice nezalehla ty malý selátka, tehdy nebyly žádný elektrický dečky nebo [...] takže ona začala, ta naproti ní byla strašně veliká, to vim, že sem si dala bonbon a že jsem se jí hrozně bála. Nezalehla je tedy, sem tam u ní pořád stála, a to byl takovej zážitek.“²²⁹

Chov skotu byl velice rozšířený, již v 19. století se na rolnických usedlostech chovaly zpravidla jedna až dvě krávy. Skot se vykrmoval na maso a mléko.²³⁰ Nejen o dojení krav povídala také pamětnice: „No, muselo se vstávat brzo, dojilo se dvakrát

²²⁷ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 123.

²²⁸ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 125.

²²⁹ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 111 a 113.

²³⁰ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 54. Více také: PETRÁŇ – PETRÁŇOVÁ. *Rolník v evropské tradiční kultuře*. Praha, 2000.

denně. Jedině, dyž některá kráva byla po teleti, ale většinou se to dělalo tak, že dyž byla užitečnější – tak tehdy tolik ty krávy nedojily, taky se tolik nekrmily – takže, třeba se v poledne pustilo to tele k ní, vono se napilo, že jo, a do večera se jí udělalo mlíko a to se podojilo. A dojilo se ručně, protože eště za družstva, dyž družstvo bylo, tak tady bylo ustájených – tady v tý stáji, co je tam ta budova – tak tam bylo třicet krav ustájených plus eště ty dva koně, no. Tam byli eště ty, tam byla ta místnost. No, a potom, po těch kravách, se postavil ten kravín tady v Olbramovicích, kdy už se teda dojilo dojačkama, udělali hrádě a byl tam předvýkrm prasat, tam chodila paní tady ze vsi uklízet.²³¹

Využití koní bylo na venkově různé, ať to bylo k tahu, nošení břemen a lidí nebo jako síla k pohánění některých zařízení.²³² „No, koně měli tažný, pohřby ani svatby nevozili. Ale vim, že dyž tady byly potom ty postřílený a to, tak že musel s koňma jet a vozit je. Tady na hřbitově byl společnej hrob, tak to vim, že tatínek musel, ale jinak snad neměl žádný jiný povinnosti. Ono, dyž se všechno dělalo ručně, a voralo se, ten pár koní, to bylo vlasně po jedný brázdě, než to zoral, to pole, a než to všechno udělal.“²³³

Velké pracovní vytížení pro zemědělce čekalo na dobu, kdy obilí dozrálo, a mohly začít žně, které začínaly v různou dobu. Byl to hlavní bod sedláckova celoročního období.²³⁴ Na sklizení obilí vzpomíná Jarmila Čecháková takto: „No, žádný prázdniny sme neměli. To tehdy eště nebyly samovazy, nebo už byly? To si nepamatuju. Samovaz asi nebyl, protože vim, že i povřísla sem dělala. Tatínek měl nějakou sekačku, která sekala a tahala obilí, tahaly to koně, ale jenom to házelo, jako na hrstě, a ty se musely svazovat a dávalo se to do panáků, pak se mlátilo, obilí se sváželo. Tatínek už měl mlátičku, koupil jí a už dokonce čističku, že to obilí už bylo jako vyčištěný. Ale nosil to na zádech. Padesátikilový pytle, tady na ten špejchárek a tam vlasně potom po žebříku z tý pavlače, tam – no, to si nedovedu představit, ten se musel příšerně nadřít. Něco asi zřejmě prodávali a něco si museli nechat, jednak na krmení a jednak na setí na další rok.“²³⁵

²³¹ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 116.

²³² *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 56.

²³³ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 115.

²³⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny, 2004, str. 162.

²³⁵ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 113-114.

Druhá světová válka

Během druhé světové války patřilo Městečko k území, které mělo být vysídleno a kde měl vzniknout výcvikový prostor Waffen-SS. Oblast Sedlčanska, Neveklovska a Benešovska byla vystěhovávána v letech 1942 – 1944 a počítala se k ní i železniční trať Olbramovice-Sedlčany.²³⁶ O nevýhodách blízkosti státní silnice pak vypovídá pamětnice Jarmila Čecháková: „*No, ve válce to tady bylo blbý, protože sme blízko tý silnice. Takže po osvobození, dyž tady byla ruská armáda, tak málem přišel tatínek o život. Protože oni, že jo, přijeli a vopili se, maminka utíkala kolikrát z baráku, že byla až tam nahoře, na půdě schovaná. Takže měli strach, že to nezvládnou, aby prostě... No, a tatínek tam měl nějaký brambory nebo obilí, já už nevím, brambory to byly, myslím. Že by to ještě neměl nasazený? No, prostě mu to chtěli sebrat, protože tady byli s koňma, měli různý brčky, koně a toleto a obilí tam měl taky, myslím, že to měl ještě jako něco na setí a ten voják prostě přišel a s flintou na něj, že když mu to nedá, že ho... A naštěstí tam přišel ten velitel, tak ten ho usadil a nevím, jak ho potrestal. Oni byli docela tvrdý na ně, no, nebylo to tady jednoduchý, tím, že tady byla ta státovka.*“²³⁷

Jarmila Čecháková při rozhovoru zavzpomínala na úkryt vězně: „*Dokonce tady, jak byl ten vlak, a tady to postříleli a tak, tak utek jeden ten vězeň a byl tady za barákem ve stohu v děsnom stavu. No, a tady, v tý budově těch stájí, tam na kraji, tak tam byly takový dvě místnosti a tam byli Němci ubytovaný. No, a on sem přišel a seděl tady na zápraží, maminka ho krmila, že jo, a ted' naštěstí byli ty Němci pryč, tak ho – my sme to měli vystěhovaný, protože tady to bylo všechno za dráhou vystěhovaný, to bylo území, Němci, jak to měli, no. Prostě tam nechávali snad jenom někoho na tom hospodařit, jednoho nebo tak, ale všichni ostatní vystěhovali, protože tam [to] měli jako pro válečný účely zabraný. Možná, že tam měli nějaký ten válečný materiál uskladněnej. Takže tady bydleli, tady vlastně byly dvě rodiny ubytovaný plus teda ta babička, která už byla ovdovělá. – A díky doktoru Hrochovi z Votic, tak ten, nějak se mu tam podařilo, nosili mu tam jídlo potajmu, teda do toho stohu, a zabezpečili ho a pak, protože on měl, byl hrozně zesláblej, měl průjem a to... Tak to bylo přes toho doktora Hrocha, jestli by ho vzali do nemocnice. Jako na nějaký jiný jméno, nebo, já už nevím přesně jak, ale vim, že*

²³⁶ KOKOŠKA, Stanislav. *Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945*. In: Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, 1986, s. 271–2.

²³⁷ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 109-110.

*to bylo pro tu rodinu takový, protože voni, kdyby na to přišli, tak by je vystříleli, že jo.*²³⁸

Během druhé světové války docházelo k tomu, že hospodáři museli část své úrody povinně odevzdávat. Stejně tak tomu bylo i na usedlosti v Městečku čp. 1, jak popisuje Jarmila Čecháková: *„Všechno se muselo odvádět, i mlíko. Tady byla dřevěná kůlna, která měla jenom nějakou podezdívku pod těma čtyřma sloupama, a měli tam zarovnaný dřevo a za tím dřevem měli načerno, potajmu, chovali prase a to vyprávěli. Ono bylo hodný, krmili ho dobře. A takže vono jako nechrochtalo. Ale jak zabít? No, tak v noci. Tak to nějakéj známej eště, taky příbuznej, a že neměli pistoli, tak ho vzal sekerou. A ted', jak ho vzal, tak prase začalo šíleně ječet a vlezlo jim tady pod žebříňák, a potom ho teda nějak dobili, museli to všechno honem jako zdělat a tady pod tím špajzem byl vykopanej takovej sklípek a tam měli zásoby, na který nepřišli. Ale vim, že to škvařili, samozřejmě, že o tom museli lidi vědět, ale nikdo to neudal.*²³⁹

Dále vzpomínala pamětnice na dobu za války a svědectví, že se na vesnici mnohdy měli lépe než ve městě: *„No, nebylo to jednoduchý. Pamatuju, že za tý války tady lítaly letadla, lítávali kotláři. Z nádraží, když se vyjíždělo, tak stříleli na ty lokomotivy. A voni, vždycky se snažili rychle zajet tam a tam je potom – v tý starý trati, ted' už to tam není, to už všechno předělali – tak tam jí schovávali. No, a nalítávali a přesně tady nad náma, nad tím naším barákem. To lítali tak nízko, že nás vždycky schovávaly, babička s mamkou, do sklepa, děti. A jednou si pamatuju, když sme přebírali brambory na sadbu – tehdy se konce i rozkrajovali na očka, protože tolik nebylo těch brambor – a byli sme na zahradě, tam byl ten krecht, tak se to tam dělalo, a zrovna letěla letadla a už se nestihlo nikam. Takže sme leželi za tím krechtem na zemi a byl to docela šílený zážitek, když stříleli, a to zrovna tehdy na ten vlak stříleli a lokomotiva nestihla odjet, takže jí prostříleli. Tady to nádraží bylo blízko silnice, takže tady to bylo takový vo pusu... Lidi z Prahy sem jezdívali taky si něco vyžebrať nebo koupit jídlo. A na těch nádražích, i to z těch filmů, jim to sebrali, když byla kontrola nebo šli do toho vlaku. A nějaké paní to, chudák[ovi], sebrali – ona za to dala asi poslední peníze, který měla – a pak se tam, na naší louce, na naší vrbě oběsila, takže*

²³⁸ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 109.

²³⁹ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 114.

tatínek jí ještě na trakaři vezl do márnice. No, bylo to krutý. “²⁴⁰

Strava

O chlebu a pečení vyprávěly výše pamětnice z usedlosti z Jíví. Jarmila Čecháková také podala svědectví o pečení chleba a koláčů, a lze tak srovnat jejich výpovědi: „*Kolik bochníků, to si až tak nepamatuju, ale takovejch osm nebo deset. Ta pec byla tak velká, že se dělaly, ale to byly bochníky veliký, protože tady je ještě schovaná ošatka, na který to kynulo. A ta díž, tady ještě je, dokonce funguje, a tatínek měl dlouhej kopist a chodil tady kolem toho. Ale ten kvásek, ten se uchovával vždycky do toho příštího pečení, protože to byl ten pravej kvásek. A vim, že když ten chleba napekli, tak že vždycky ty dva chleby, nebo jak, dali sousedům a ona pak, když pekla, tak zas dali jim, aby nemuseli třeba tak často péct. Protože vim, že ten chleba vydržel tejdén, dobře tejdén vydržel, ale potom byl už tvrdší. A ty koláče, když se pekly, tak to bylo něco. To byl fojfr šílený, to byly takový řešeta a babička, když to vyndávala, tak jsme museli honem rychle přendávat koláče [na] ty řešeta, aby se jí to v tý peci nespálilo. Dokonce bábovky tam snad pekla, z kynutýho těsta... “²⁴¹*

V některých rodinách při stolování měli jednu mísu rodiče a jinou mísu děti.²⁴² Skromné stolování se, byť v obměněné podobě, dochovalo i ve 20. století: „*Pamatuju, že třeba babička, stará babička, když sme šli do školy – to už sme chodili do Votic do měšťanky, tak do tý šestý třídy – takže nám babička třeba ještě k snídani uvařila kaši. Takovej železnej kastrůlek, vždycky to rozpůlila a jedli jsme to z toho železnýho kastrůlku a brácha mi ujídal, já jsem žalovala, tak jsem vždycky dostala. “²⁴³*

Jiné stravování bylo také určitým způsobem omezené. O tom se rozpovídala pamětnice: „*Nebyly dostupné jižní plody, to vůbec. Jedli sme jenom ořechy, měli sme jabka, hrušky, sušený švesky, sušený hrušky. Maso se jedlo jenom v neděli. Luštěniny se jedli a třeba v období švestek pamatuju, že sme mívali každej den šveskový knedlíky, jednou s tvarohem, jednou s máslem. No, a pak tu hrůzu, když jsem musela stloukat*

²⁴⁰ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 115.

²⁴¹ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 111-112.

²⁴² *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 26.

²⁴³ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 120.

máslo, to taky, to byla taková velice nepříjemná práce pro mě. Tvaroh dělala babička domácí.“²⁴⁴

Děti a výchova

Narození dítěte je možné dělit do tří základních etap – těhotenství, porod a šestinedělí. V těchto obdobích měli ostatní členové rodiny za cíl, zabezpečit zdraví matky a novorozence. Mnohdy to zahrnovalo i nejrůznější obřady, obyčeje či zvyky a pověry.²⁴⁵ Ve vyprávění narození dítěte lze výpověď pamětnice Jarmily Čechákové srovnat s výpovědí Marie Tůmové a Jiřiny Baumrukové. Situaci, která nastala v souvislosti s narozením její maminky, popisuje takto: *„V nejlepší místnosti byly ty staří. A to byl takovej kamenej přístěnek, kterej se ani nevytápěl, že ona, když porodila tehdy maminku, tak dostala horečky, protože to bylo, nebyla v teple. Mimino vzali do tepla, babička mu navařila makovice, aby to spalo a neřvalo, se vůbec divím, že maminka byla normální.*“²⁴⁶

O porodní bábě pamětnice nevěděla. Pouze dodala: *„Porodní bába? Nevím, odkud jí měli, to nevím. Akorát my sme se už narodili v Benešově v porodnici s bráchou, ale babička ta ještě rodila doma.*“²⁴⁷

K výchově se pak vyjádřila následovně: *„Museli sme se vychovávat dost sami, bych řekla, nebyl na nás vůbec čas. A Jirka [bratr pamětnice] mě vychovával zajímavým způsobem. On byl o rok a půl starší jenom, ale když sem přesně neprovedla všechno, co jak chtěl, tak mě zmydlil. A když jsme šli, teta Nováková říkala: ‚Jirko, já to na tebe povím. Tu Jájínu nemůžeš bít, podívej, jaká je malá.‘ A Jirka říká: ‚Teto, ty se do toho neplet, mamka může bejt ráda, že jí vycepuju.*“²⁴⁸

Děti sice hodně pomáhaly rodičům při pomocných pracích nebo v domácnosti, ale stejně stihly hrát nejrůznější dětské hry a trávilily spolu hodně volného času.²⁴⁹ *„My sme byli pořád venku, tady těch dětí [bylo] dost, takže tady byly zvyky, že se – dodneška tady teda sou – že se o Velikonocích řehtá, chodí se řehtat; a tak my děti sme se scházely*

²⁴⁴ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 120.

²⁴⁵ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004, str. 21.

²⁴⁶ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 113 a srovnání s předchozím rozhovorem na str. 61.

²⁴⁷ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 113.

²⁴⁸ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 119 a srovnání s výpovědí Marie Tůmové na str. 61.

²⁴⁹ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 37.

venku. Chodili sme [na]první led, když sme se vykoukali, prasklo to pod náma, tak nás ve mlejně usušila pani, že jo, Kramperová, tam na peci nás prostě usušila, aby doma – bysme dostali nařezaný. A tam je stará, památkově chráněná lípa a u toho mlejna, tak tam, jako děti, jsme v tý koruně měly lavičky. Sme tam měli, dokonce nám tam i pan Krampera zaved světlo, takže tam sme v letě hrávali karty, a bylo to takový, chytali sme ryby v, tady, tom potoce, tady, čudli sme tomu říkali. Babička chudinka nám to musela čistit, ta pec do toho, no dětství sme měli, myslim, takový hodně pohybově, no, byli jsme pořád venku, no, televize nebyla, nic takovýho,²⁵⁰, vzpomíná na dětství Jarmila Čecháková.

Oblečení

Oděv se dělil na různé druhy (například mužské, ženské) a také podle funkce užívání (například všední, sváteční).²⁵¹ Lidé bývali ve svých životních požadavcích jednodušší a skromní. Vesničané také nosili punčochy, dřeváky (nebo chodili bosí), gumáky nebo jednoduché boty.²⁵² Takto vzpomíná pamětnice: „Na dřeváky si nepamatuju. Vim, že už tehdy se nosily gumáky to ano. Dřeváky jako byly. Pamatuju, že třeba na ten dvůr na to přeběhnoutí, tak to že tam byly. [...] A ty šaty, to byly zvlášť sváteční šaty ve skříni do kostela.“²⁵³

Hygiena

Osobní hygiena byla dříve opomíjena oproti dnešní době. Lidé se málo koupali, děti jen v létě v rybníce nebo v potoce a v zimě v neckách. Vodu si mohli nahřívát na kamnech. Některé matky umývaly děti do šesti let ve škopíku nebo v neckách vlažnou vodou a mýdlem.²⁵⁴

„A vim, že třeba vyprávěla maminka, když jsme se narodili, tak, když ona, že večer poklidila, tak my už sme samozřejmě usnuli, tak už nás nechtěla koupat. Tak nás koupala ráno, to se topilo v těch kamnách, v těch kachlákách. Tak si nahřála tu vodu a slíkla nás a to byla venku zima, to byl sníh. A vykoukala vždycky nejdřív to nejmladší

²⁵⁰ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 120.

²⁵¹ WOITSCH, *Kulturní dědictví tradiční vesnice*, Praha, 2008. In: FOLTÝN, *Prameny paměti*, str. 163. Srov. Jitka Staňková, *České lidové tkaniny*, Praha 1989.

²⁵² HABART, *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko*, 2. vyd. Praha 1998, str. 51.

²⁵³ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 119.

²⁵⁴ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 28-29. Podrobněji viz: SMITH, Virginia. *Dějiny čistoty a osobní hygieny*. Praha: Academia, 2011.

dítě, což sem byla já, a najednou přiběhla sousedka a říká: ‚Selka, kde máte kluka?‘ A mamka říká: ‚No, tady koupu, tak tady někde je.‘ A ona říká: ‚Jo, podívejte se z okna,‘ on nahatej běhal ve sněhu, ho odchyťovala venku,“²⁵⁵ vzpomíná pamětnice úsměvně na rodinnou historku spojenou s osobní hygienou.

Duchovní život

Náboženství bylo hlavní duchovní silou, která dlouho určovala životní řád a myšlení českého venkova a pomáhala lidem nalézt smysl života a překonávat obtíže a bolesti. Život duchovní a společenský se řídil podle církevního roku, kdy v rámci organického celku prožívali lidé pravidelně události ze života Ježíše Krista, Panny Marie a připomínali si jejich památku.²⁵⁶ „No, určitě se modlilo, svatej koutek byl. Babička chodila jako i do františkánskýho kláštera do Votic, tam byla v takzvaném třetím řádu, to znamená, že byla řeholní třetí řád. Dokonce měla i ten hábit františkánskej, a vim, že sme byli zasvěcení Srdci Páně, že sme museli klečet na podlaze, to vim, že mě vždycky bolely šíleně kolena, a že sme se modlili jako celá rodina,“²⁵⁷, popisuje pamětnice Jarmila Čecháková v osobním rozhovoru.

Církevní rok se nejvíce soustřeďoval na vánoční a velikonoční období. Na venkově se před Vánocemi zastavoval běžný rytmus života a snažilo se uctívat budoucí svátky.²⁵⁸ O Vánocích pověděla pamětnice: „No, všechno bylo stejný jako jiný dny, akorát byla ta neděle taková, že jenom, že ani dopředu nevařili, to se nepamatuju. Vždycky se vařilo týž den, takže babička třeba chodila na tu ranní mši, aby, když se vrátí v těch devět, aby stihla uvařit a když teda byly polní práce, tak se normálně dělalo. No, a stromeček byl, ten se strožil, peklo se asi tak tři čtyři druhy cukroví, taky víc ne, protože na to nikdo neměl čas. Dostávali jsme minimum dárků, pamatuju, že třeba tak panenku jsem dostala nebo brácha třeba dostal lyže nebo kolo nebo tak. Ale jako dneska, aby každý dostal deset dárků, to tehdy, ani na to nebyly peníze.“²⁵⁹

²⁵⁵ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 119.

²⁵⁶ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 127 a 133.

²⁵⁷ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 118.

²⁵⁸ LANGHAMMEROVÁ, *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha, 2004, str. 283.

²⁵⁹ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 116-117.

Nemoci

S vírou bylo úzce spjato i lidové léčitelství, které zahrnovalo léčebné zákroky a prostředky, které se zakládaly na zkušenostech a dlouhodobém soužití člověka s přírodou. Příčiny nemocí vycházely obvykle z životní praxe: epidemie, těžká práce, špatná strava, klimatické změny. Lékař se většinou k nemocnému volal, až když selhaly všechny domácí prostředky.²⁶⁰ Pamětnice vzpomíná: „*No, on byl jenom rodinnej lékař, kterej dělal všechno. Zubař tady nebyl. ‚Že bolí zub? Tak ukaž, kterej?‘ A šup a zub byl venku, že to byl druhej zub, to už bylo jedno, to tehdy jako taková péče nebyla. Možná prevence, že ve škole, když sem dostala tu žloutenku, tak jestli to Jirka přines od těch dětí, asi se tak nedbalo na to. Jenom, aby si děti pořádně myly ruce, protože, co já pamatuju, tak ve škole bylo jenom umyvadlo a na záchodě nebyla voda jako na umytí rukou. Tak tehdy nebyly léky, já musela bejt doma, že mi bylo hodně zle, to si pamatuju. Dlouho, dlouho potom, sem vůbec nemohla cejtít při zabijačce ani škvaření sádla, nebo ty zabijačkové pochoutky. Pak sem se z toho dostala, ale trvalo to asi pět, šest let.*“²⁶¹

Sousedské vztahy

V rámci tradiční lidové kultury byly typické úzké sociální vztahy. Vesnice byla základní správní i sociální jednotkou a její obyvatelé provozovali několik společných aktivit. Často také docházelo v rámci celé obce k různým formám tzv. sousedské výpomoci.²⁶²

Pro celou ves bývaly žně „velkým svátkem“. Stejně tak tomu bylo při jiných pracích jako například při draní peří. V zimě při dlouhých večerech se sházely příbuzné nebo sousedky a snažily se nadrat co nejvíce. Při práci bylo zvykem vyprávět si pohádky, pověsti nebo hádanky, aby práce lépe ubíhala.²⁶³ A takto vzpomíná pamětnice na sousedské vztahy: „*Ty tady byly kupodivu dobrý. No, dokonce ještě než bylo družstvo, tak sme se sousedama dělali společně žně, že jeden den se třeba dělalo u nás, jeden den u nich, nebo dva dny, ale pomáhali si navzájem tady s pracema. Dralo se taky peří, to se ve vsi tehdy ještě chovaly husy, to byly takový chvíle, na ty ráda vzpomínám,*

²⁶⁰ *Lidová kultura v obrazech*, Praha, 2009, str. 136-137. Více také: MOTYČKOVÁ, Dana, *Lidové léčitelství: Léčitelé. Alternativní medicína: výběrová bibliografie*. Praha 2003.

²⁶¹ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 121.

²⁶² WOITSCH, *Kulturní dědictví tradiční vesnice*, Praha, 2008. In: FOLTÝN, *Prameny paměti*, str. 172.

²⁶³ VONDRUŠKOVÁ, *Český lidový a církevní rok*, 2015, str. 160.

*protože se sedělo večer a dral i dokonce tatínek a přitom se povídaly různé historky a tak. To už dneska děti nevědí, co to je. Tak dneska ani nikdo pěřový věci nechce.*²⁶⁴

Po válce

Od roku 1948 probíhala v Československu tzv. kolektivizace zemědělství, tedy proces přeměny individuálního soukromého zemědělství na kolektivní, iniciovaná Komunistickou stranou Československa. Hlavním cílem bylo vyvlastnění zemědělské výroby a její spojení do stranou ovládaných družstevních a státních podniků.²⁶⁵

„Po válce ještě do toho roku 1947 se tady hospodařilo a pak přišla, řekla bych, taková násilná kolektivizace tady na Benešovsku. Tady už pak byly jenom ty takzvané záhumenky. A tím, že tady byla ta stáj, poměrně jediná v tý maličký visce větší, tak se sem z toho sváděly zvířata, dali sem krávy, a tři ženské to sem chodily dojit. Všechny prostory se nevyužívaly. Koně se třeba svedly k sousedovi, k Vrzalovi. A potom teda, když se postavily kraviny, tak to sem daly zase ty zvířata, prasata, ale všechno se dělalo ručně než – ty začátky se i mlátilo, výmlaty se dělaly večer, v noci, noční výmlaty. Potom, až vystěhovali i prasata, tak sme žádali o vrácení nemovitosti, a to bylo někdy v sedmdesátym, nebo osmdesátých letech. No, a pak dcera s manželem si tam udělali dvě garáže, udělal si tam dílnu, to už bylo v těch devadesátých letech,²⁶⁶ vypráví o proměnách usedlosti po roce 1948 pamětnice Jarmila Čecháková.

²⁶⁴ Osobní rozhovor s pamětnicí, viz Příloha č. 2, str. 124.

²⁶⁵ BLAŽEK, Petr a Michal KUBÁLEK, ed. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2008, str. 8.

²⁶⁶ Osobní rozhovor, viz Příloha č. 2, str. 122-123.

5 Závěr

Lidová neboli venkovská architektura je téma, kterému se dostalo největší odborné pozornosti ve 2. polovině 20. století. V době, kdy mnohá stavení začala chátrat, prosazovaly se již i na venkově moderní stavební materiály a technologie a lidé uplatňovali při stavbě obydlí i hospodářských budov jiné nároky a priority než v minulosti. Díky chalupářům a vzniku řady muzeí v přírodě však nezůstala lidová architektura zcela zapomenuta. Lidé si však ve skanzenech často připomínají, jak se na vesnicích dříve také žilo. Ani ve skanzenu ve Vysokém Chlumci, kterému jsem se v této práci věnovala, tomu není jinak. Informací o proměnách lidové kultury ve 20. století ovšem není k dispozici tolik, kolik by bylo třeba.

Proto jsem se rozhodla pro své bádání využít metodu orální historie, která mimo jiné umožňuje zpracování osobních zkušeností a prožitků obyčejných lidí. Orální historie byla pro mě nová metoda a zároveň velmi zajímavá. Rozhovory s pamětnicemi, které se týkaly života na vsích v první polovině 20. století ve středním Povltaví, jsem do bakalářské práce zpracovala pomocí vložení přímých citací a dále jsem je porovnávala se sekundární literaturou.

První rozhovor byl uskutečněn se sestrami Marií Tůmovou a Jiřinou Baumrukovou, které vyrůstaly v Jíví v usedlosti čp. 8. Rozhovor jsem vedla pomocí otázek, přičemž jsem je nechala většinou mluvit samotné. Velmi zajímavé bylo dozvědět se o porodu v chalupě, pečení domácího chleba nebo jak obtížné byly práce v hospodářství. Překvapivé rovněž bylo, když pamětnice vyprávěly, že se styděly za to, že pocházejí ze vsi, jaké byly tehdy rozdíly mezi venkovany a měšťany.

Rozhovor s pamětnicí Jarmilou Čechákovou byl trochu odlišný, přestože byly kladeny podobné otázky jako v rozhovoru prvním. Rozdíl spočíval například v tom, že ves Městečko, ze kterého pamětnice pochází, se nachází vedle státní silnice mezi Benešovem a Táborem a navíc u železniční stanice Olbramovice-Sedlčany a Olbramovice-Tábor, tj. v sousedství komunikačních tepen a uzlů, které byly důležité během druhé světové války. Paní Čecháková tak měla spoustu zážitků ze svého dětství na venkově spojených s událostmi druhé světové války. Velmi si cením, že mi byla ochotna často emotivní příběhy sdělit. Ať už se jednalo o náletech na zmíněnou

železniční stanici, o ukrývání uprchlého vězně na statku, tajném vykrmení a zabítí prasete, nebo o vítání ruských vojáků či poválečné násilné kolektivizaci.

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jak žili pamětníci v průběhu 20. století v objektech lidové architektury, které se v současnosti nacházejí v expozici skanzenu ve Vysokém Chlumci. Díky rozhovorům s pamětníci jsem zjistila podrobnosti k sociálním a kulturním dějinám dvou staveb, chalupy z Jíví č.p. 8 a špýcharu z Olbramovic-Městečka. Dozvěděla jsem se o životním stylu jejich rodin, jak bydleli, pracovali, jedli, jak trávili svátky, jak prožívali svůj duchovní život nebo jaké byly vztahy v rodině. Znamenalo to zabývat se nejen regionálními dějinami středního Povltaví ve 20. století, ale také místním hospodářským a kulturním vývojem v kontextu doby. Práce tedy představuje rovněž příspěvek ke studiu proměny tradiční venkovské kultury ve 20. století, a proto se domnívám, že svůj záměr splnila. Bakalářská práce byla pro mě osobně velkým přínosem a doufám, že bude i pro skanzen ve Vysokém Chlumci.

6 Seznam použitých informačních zdrojů

Primární zdroje

BERKOVÁ, Jana – DOSTÁL, Petr – SEDLICKÁ, Kateřina, *Inventarizační průzkum a soupis lidové architektury středních Čech*, okres Benešov, Lokality L-Mn, Jíví, 2000.

BROUZDOVÁ, Doubravka, *Jíví čp. 8 roubený dům - transfer do MVS Vysoký Chlumec*, Požárně bezpečnostní řešení, 2008, str. 1.

DOSTÁL, Petr. *Vysoký Chlumec - Muzeum vesnických staveb*. Dokumentace pro územní rozhodnutí. Okresní muzeum Příbram, 2000.

DOSTÁL, Petr. *Olbramovice Městečko čp. 1. – Komory transfer do skanzenu Vysoký Chlumec*. Průvodní a technická zpráva. Hornické muzeum Příbram, 2005, str. 3-5.

Rozhovory

Osobní rozhovor s Mgr. Janou Berkovou, vedoucí oddělení specialistů Územní odborné pracoviště středních Čech NPU, Praha, 13. 6. 2016.

Osobní rozhovor s Marií Tůmovou a Jiřinou Baumrukovou, Praha-Záběhlce, dne 5. 8. 2016.

Osobní rozhovor s Jarmilou Čechákovou, Olbramovice-Městečko, dne 20. 10. 2016.

Osobní rozhovor s Marií Vošmikovou, Počepice, dne 24. 11. 2016.

Sekundární zdroje

BLAŽEK, Petr a KUBÁLEK, Michal, ed. *Kolektivizace venkova v Československu 1948-1960 a střeoevropské souvislosti*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, 2008. Bod (Dokořán). ISBN 978-80-7363-226-7. 359 s.

HABART, Čeněk. *Sedlčansko, Sedlecko a Voticko: popis a dějiny krajiny mezi stříbropěnnou Vltavou a památným Blaníkem a vyličení života jejího lidu*. 2. vyd. Praha: Pražská edice, 1998. ISBN 80-901509-6-9. 520 s.

HÁJEK, Václav. *Lidová stavení: opravy a úpravy*. Praha: Grada, 2001. Stavitel. ISBN 80-247-9054-8. 165 s.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Střední Povltaví*. Turistický průvodce ČSSR sv. 17. Praha: Olympia 1984. Ilustroval Jiří Král, Stanislav Vorel. ISBN 27-050-84. 313 s.

KOUDELOVÁ, Jana - MICHALIČKA, Václav - SCHEJBAL, Oldřich (2015): „*Slezsko: Paměť – identita – region*“ (Program aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity NAKI DF11P01OVV018). Provádění soupisu a dokumentace roubených objektů tradičního stavitelství. Slezské zemské muzeum. Publikováno <http://www.szm.cz/clanek/3495/veda-a-vyzkum/resene-projekty/metodika-provadeni-soupisu-a-dokumentace-roubenych-objektu-tradicniho-stavitelstvi.html>

LANGER, Jiří a Josef VAŘEKA. *Naše lidové stavby*. Praha: Albatros, 1983. Oko (Albatros). ISBN 13-870-83. 349 s.

LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy*. Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-525-0. 341 s.

Lidová kultura v obrazech: kolektivní monografie a CD-ROM s obrázky. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2009. ISBN 978-80-87112-14-4. 167 s.

MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980, 630 s.

NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-397-3. 414 s.

MOTYČKOVÁ, Dana. *Lidové léčitelství: Léčitelé; Alternativní medicína: výběrová bibliografie*. 8. vyd. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. ISBN 80-85010-51-8. 142 s.

PEŠTA, Jan. *Plošný výzkum lidové architektury a venkovských sídel*. Praha: Národní památkový ústav 2014. Odborné a metodické publikace, svazek 50. ISBN 978-80-86516-78-3. 174 s.

PEŠTA, Jan. *Encyklopedie českých vesnic: vesnické památkové rezervace, zóny a ostatní památkově hodnotná vesnická sídla v Čechách*. Díl I., Střední Čechy a Praha. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-148-5. 327 s.

PETRÁŇ Josef – Lydia PETRÁŇOVÁ, *Rolník v evropské tradiční kultuře*, Praha: Set Out, 2000. Historica (Set Out). ISBN 80-86277-08-9. 216 s.

PROCHÁZKA, Lubomír. *Lidová architektura na Sedlčansku*. Sedlčany: Městské muzeum Sedlčany, 2006. ISBN 80-903679-0-9.

REPETNÝ MILOSLAV A KOLEKTIV. *Kronika panství smilkovského*. OÚ Smilkov, 2010, 168 s.

ROHLÍČEK, Zdeněk. *Po stopách dějin Heřmaniček a okolí*. Obecní úřad Heřmaničky, 2007, 84 s.

SMITH, Virginia. *Dějiny čistoty a osobní hygieny*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1885-4. 460 s.

SPIRHZANZL-DURIŠ, Jaroslav. *Staré jihočeské chalupy*. 3. vyd., V EarthSave CZ 1. vyd. V Praze: Earth Save, 2006. ISBN 80-903085-9-7. 131 s.

STAŇKOVÁ, Jitka. *České lidové tkaniny: Čechy a západní Morava*. Praha: Nakladatelství technické literatury, 1989. Technologie lidové výroby, 8. 375 s.

ŠKABRADA, Jiří a Jaroslav VAJDIŠ. *Lidová architektura Středočeského kraje*. Praha: Středisko st. památkové péče a ochrany přírody Středočeského kraje, 1984. Památky Středočeského kraje. 58 s.

ŠKABRADA, Jiří. *Lidové stavby*. Architektura českého venkova. Praha: Argo 1999. ISBN 80-7203-082-5. 241 s.

ŠULOVÁ, Lenka a Chantal ZAOUCHÉ-GAUDRON. *Předškolní dítě a jeho svět*. Praha: Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0752-2. 472 s.

ÚLEHLOVÁ-TILSCHOVÁ, Marie. *Česká strava lidová*. Praha: Triton, 2011. ISBN 978-80-7387-421-6. 448 s.

VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. Orální historie a soudobé dějiny. ISBN 978-80-246-2931-5. 326 s.

VANĚK, Miroslav, Pavel MÜCKE a Hana PELIKÁNOVÁ. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN 978-80-7285-089-1. 224 s.

VAŘEKA, Josef a Václav FROLEC. *Lidová architektura: encyklopedie*. 2., přeprac. vyd., V nakl. Grada 1. vyd. Ilustroval Josef V. SCHEYBAL. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1204-8. 412 s.

VAŘEKA, Josef a Jiří ŠKABRADA. *Lidová architektura středních Čech*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 1984.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Brno: MOBA, 2015. ISBN 978-80-243-6761-3, 304 s.

VYSLOUŽILOVÁ, Markéta. *Olbramovice*. Praha: Maroli, 2006, ISBN 80-86453-23-5, 115 s.

Články

BERKOVÁ, Jana. Polygonální stodoly na Sedlecku a Voticku. *Památky středních Čech*. Praha, 1993, (7/3), 72 s.

BUREŠ, Pavel. *Tradiční lidová architektura: Problematika muzeí v přírodě a ochrany lidových staveb v ČR: aktivní péče o lidové stavby a vznik muzeí v přírodě v 60. a 70. letech*. Praha: FF UK v Praze, 2008. ISBN 978-80-7308-249-9, 347 s.

KOKOŠKA, Stanislav. Cvičiště zbraní SS Böhmen 1942–1945. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, 1986, vydání č. 27, 349 s.

ŠTĚPÁNEK, Ladislav. Lidový dům ve středních Čechách. *Památky středních Čech*. Praha: Památkový ústav středních Čech, 1990, (5), ISBN 80-85094-04-5, 90 s.

WOITSCH, Jiří. *Kulturní dědictví tradiční vesnice*. In: FOLTÝN, Dušan. *Prameny paměti: sedm kapitol o kulturně historickém dědictví pro potřeby výchovné praxe*. V Praze: Katedra dějin a didaktiky dějepisu Pedagogické fakulty UK, 2008. ISBN 978-80-7290-352-8. 303 s.

Internetové zdroje

Střední Povltaví [online]. Infogram: ©2007. Dostupné z: <http://www.strednipovltavi.cz/>, [cit. 2016-12-08].

MAS STŘEDNÍ POVLTAVÍ, Z. S. [online]. Dostupné z: http://www.masstrednipovltavi.cz/vismo/zobraz_dok.asp?id_org=500088&id_ktg=1003&n=dokumenty-ke-stazeni&p1=1018, [cit. 2016-12-08].

Turistické mapy 1:100 000, Střední Povltaví [online]. Infogram: © Kartografie PRAHA, a. s., 2016. Dostupné z: <http://www.kartografie.cz/turisticke-mapy/turisticke-mapy-1-100-000/stredni-povltavi-c21-1-100000>, [cit. 2016-12-08].

Turistická mapa [online], Infogram: © Seznam.cz, a.s., 2017. Dostupné z: <https://mapy.cz/turisticka?x=14.4913779&y=49.6041979&z=10>, [cit. 2017-03-26].

Skanzen Vysoký Chlumec [online]. Infogram: ©2011 - 2017. Dostupné z: <https://www.muzeum-pribram.cz/cz/skanzen-vysoky-chlumec/z-historie/>, [cit. 2017-02-21].

Valašské muzeum v přírodě [online], © 2010. Dostupné z: <https://www.vmp.cz/>, [cit. 2017-03-26].

Průvodce po skanzenu [online]. Dostupné z: <http://www.polabskemuzeum.cz/prerov-nad-labem/pruvodce-po-skanzenu>, [cit. 2017-03-26].

Skanzen Vysoký Chlumec [online]. Infogram: Copyright © 2010. Dostupné z: <http://lfgm.fsv.cvut.cz/dp/bila/objekty.php?id=10>, [cit. 2017-03-26].

Skanzen zahájil patnáctou sezónu [online]. Infogram: © 2012. Dostupné z: <http://www.sedlcansky-kraj.cz/cz/clanek/velikonoce-ve-vysokochlumeckem-skanzenu.html>, [cit. 2017-03-26].

7 Textové přílohy

Příloha č. 1 – První rozhovor

Rozhovor na základě předem domluveného termínu, a to 5. 8. 2016. Navštívila jsem paní Tůmovou v jejím bydlišti v Praze - Strašnicích, kde pobývá a zrovna u ní byla na návštěvě její mladší sestra Jiřina Baumruková. Narátorka Marie Tůmová si toho moc nepamatovala, hodně se jí klepaly ruce. Spíš mluvila sestra paní Baumruková. Nejprve sepsány smlouvy a prohlášení, vysvětlení průběhu rozhovoru a následného využití. Poté spuštění nahrávání diktafonu.

Tazatelka: Tak nejdříve bych se vás zeptala, jaký vztah jste měla k chalupě, co si vybavujete jako první, když jste se tam ocitla? Vy jste se tam narodila, jak jsem se dozvěděla...

M.Tůmová: Já sem se tam narodila, narodili sme se tam vlastně tři sme byli, sestra, bratr a já.

Tazatelka: Hmm.

M.Tůmová: No tam sme byli vlastně vychovávaný, až potom naši začali stavět na protějším jako na tom dvoře, na druhý straně vedle těch hospodářských budov - stodola, kůlna, řezáč, stáje, no a to obydelní. Jedna plus dva že jo a veranda no a pak jsme se tam, ale v kterým roce, jak, kdy přestěhovali to nevím.

Tazatelka: A jestli se můžu u tebe zeptat, jak dlouho nebo v jakých letech jste tam vyrůstala?

J. Baumruková: Můžu?

Tazatelka: Ano

J.Baumruková: Narodila se v roce 1936.

Tazatelka: Takže to bylo za druhé světové války.

J. Baumruková: Ano, do základní školy jsme chodili do Smilkova, pak sme chodili do měšťanské školy do Votic, no a..

M. Tůmová: Já jsem tím končila.

J.Baumruková: Ty si tím končila a začínala si zaměstnání v kancelářské..

M. Tůmová: Na dráze

J. Baumruková: Na dráze no

M. Tůmová: A ty si šla na zdravotní školu.

J. Baumruková: A já sem šla na zdravotní školu. Brácha zůstal jako na hospodářství, že mu bude jednou patřit chalupa a hospodářství. No tak to bylo. Žili sme tam celý život s rodičema, že jo...

Tazatelka: A jak si pamatujete na tu chalupu, jak to bylo třeba vybavené?

M. Tůmová: No byla tam kuchyň, jako větší jako na venkově s pecí a sítň nebo předsítň tam byl vchod do černé kuchyně a do jedné místnosti tomu sme říkali komora. Tam sme no já nevím od dětství ne to sme spali v té kuchyni. Naši měli postele každé u okna. Na čem my sme tam jak spali, to už já si nepamatuju.

J. Baumruková: U pece, v zimě na peci.

M. Tůmová: A když už sme byli v tom pubertálním věku, tak už sme chodili spát do té komory. Tam byla ložnice, tu nám dělal náš příbuznej tatínka bratr jako ložnice a ještě jedna postel, protože tam byl ten čeledín nebo jak se tomu říkalo. Ten krmil no a tam sme odsud chodili, no tam sme spali, úkoly sme dělali v kuchyni, pokud sme nějaký měli a dělali je no a odsud sme chodili do školy, ze školy. No a když sme přišli, tak tam bylo hospodářství, že jo, dobytek, koně, ta drůbež, no a pak tam byli i hřebci státní.

J. Baumruková: No na krátký čas.

J. Baumruková: No jinak maminka pekla chleba každé tejden 7 bochníků chleba na každé den byl jeden. To, co se nesnědlo, se dávalo koňům třeba na přilepšenou tak nějak nebo zvířatům že jo, protože byli jak hovězí tak vepřoví.

Tazatelka: Jak dělala vaše maminka ten chleba?

J. Baumruková: Zadělávala v díži normálně měla, nechávala si každé tejden si nechávala kvásek v té díži na dně, tam jako narost a zase další tejden, nevím jestli to bylo v sobotu nebo v neděli, tak zadělala znova. No a peklo se sedm bochníků, na každé den byl jeden bochník. Jsme byli tři děti že jo, oni dvě tak nás bylo pět dost dlouho tam. No a předtím to už staří rodiče ty už, děda zemřel, babička taky, takže sme tam byli jenom tři děti a rodiče. Většinu času, co si tak nějak pamatuju, babičku si třeba vůbec nepamatuju, ta umřela brzo, když já sem se narodila a děda umřel, já sem ještě nechodila do školy. Ty už si zase chodila do školy.

M. Tůmová: Ale taky už si na to moc nepamatuju.

Tazatelka: Jak dlouho asi trval ten chleba než upekl, zadělalo..

J. Baumruková: No zadělal se chleba a roztopila se pec, ta se musela roztopit.

Tazatelka: To bylo asi tak hodinku?

J. Baumruková: Nene to bylo dýl, to bylo dobrý dvě, tři hodiny, možná se ta pec roztápěla. Tím pádem ten chleba vykynul, musel bejt zase v kuchyni, kde se topilo, a byla tam dřevěná díž veliká. Tak tam to nakynulo, než se roztopila pec, tak byl kynutej chleba. Maminka to vyválela na vále, dala na ošatku takovou tu slaměnou, pomazalo se to, já nevím jestli jenom vodou nebo čím, pokmínovala někdy nám udělala, když jí zbylo těsto takový panáky, sme měli tři panáky takový jako sněhuláky takže to sme měli jako vylepšený. No jinak to bylo sedm bochníků každej tejden a tak nějak se spotřeboval no.

M. Tůmová: Při těch svátcích vánočních a velikonočních, posvíceních a poutích, tak to dělala zase sladký pečivo, vánočky, zajíce..

Tazatelka: A když se dělal ten chleba v kuchyni, jak se tam svítilo? Já třeba vím, že teď ve skanzenu je tam takové okýnko, světlo, ale elektrika tam ještě v té době nebyla ne?

J. Baumruková: No svítilo se loučí a svíčky byly.

M. Tůmová: A lampou takovou, lucerna možná.

J. Baumruková: Já si to nepamatuju, lucerna byla ta se dřív, když dělali ještě všade na půdách, ve stodole třeba, chodilo se s lucernou petrolejovou, taková ta krytá lucerna.

M. Tůmová: Ne že tam je, ale koupená už byla.

J. Baumruková: No elektrika se dělala až, no byli sme asi poslední vesnice v republice, no v kolikátým roce, ty si se vdávala, který rok to bylo? Ty si to nepamatuješ, 18 ti bylo, narodila si se v roce 1936, takže v padesátýmčtvrtým se tam dělala elektrika, no jinak jsme žili s petrolejkama.

Tazatelka: Co ještě jste třeba jedli? Co se vařilo k obědu k večeři?

J. Baumruková: No vařily se hodně polívky, se vařily hlavně. To, co se vypěstovalo na zahrádce - se pěstoval květák, že jo kedlubny, zelí to se pěstovalo, mrkev, celer, petržel. No saláty se pěstovaly, okurky se pěstovaly..

M. Tůmová: Brambory

J. Baumruková: Brambory no samozřejmě, ty byly na poli, ale na zahrádce takový to základní - cibule, česnek, to sme měli všechno svoje, tam nebyl obchod, tam nebylo kde

co koupit.

M.Tůmová: Obilí se vozilo do mlejna se mlít na mouku.

Tazatelka: Kolik tam k tomu bylo asi pozemků?

J.Baumruková: Asi osm hektarů

M.Tůmová: Kolem no osm, deset podle jak.

Tazatelka: A pak jste to skladovali na špejchary nebo?

J.Baumruková: Na půdách no. To bylo zase krmivo pro dobytek, že jo, pro slepice byla pšenice. Mlel se šrot z toho, takže... pro prasata. Pro koně byl oves.

M.Tůmová: A to seno to se sušilo na těch loukách a bylo nahoře na půdě a sláma ta byla ve stodole.

Tazatelka: Co se týče ještě nějakých svátků - Vánoce, Velikonoc, jak to vypadalo? Jak to bylo odlišné od běžných všedních dnů?

J.Baumruková: (smích) No byly to chudý svátky. Na Vánoce sme balili bonbonky do staniolu, všeli, že jo, nebyly běžný nějaký kolekce, to neexistovalo. Měli sme pár ozdob, které snad maminka někdy ještě dostala, kdysi pár takovejch ozdůbek na stromeček. Stromeček tatínek tedy vždycky uříznul v lese, protože jsme byli blízko lesa.

M.Tůmová: A kousek lesa sme tam taky měli.

J.Baumruková: No takže sme tam taky měli kousek lesa, takže ten stromeček se uříznul, ozdobili sme si ho sami, slepovali sme všelijaký řetězy takový ty dětský, vždycky to sme dělali i ve škole. Staniolu moc nebylo, aby se to lesklo.

M.Tůmová: Pochromovanej taky ne, ty byly akorát na lístky, že jo, byl takovej přídělovej systém.

J.Baumruková: No takže Vánoce - nějaký dárky nic moc, když to vyšlo tak jela maminka jednou před Vánoce tak nějak, možná každej rok před Vánoce nebo před Mikulášem dojezdila do města. Koupila třeba každému, já nevím tehdy takový to leporelo nebo něco podobného nebo pohádkovou knížku, jinak nějaký dárky to nebylo, to sme neměli žádnou hračku, jsme měli jednu panenku všichni dohromady, takovou ošuntělou, obličej to nemělo jen hadrový, jak vycpaná punčocha, jedna panenka no. Jinak sme hračky neměli, vůbec nějaká hračka nebyla. Měli sme jeden vozejček,

žebříňáček malej, v tom sme se vozili, jeden druhého kdo byl. Tak nějak sem se měla nejlíp, protože ty byli dva starší, tak mě vozili místo kočárku, kočárek nebyl že jo no a jinak.

M.Tůmová: Jinak nás děda vzal na bryčku nebo na saně když jel s koňma, když už sme byli schopní, aby sme se nepotloukli. No protože děda vozil pohřby vozil, svatby vozil no to byl takovej.

J.Baumruková: No jo no ochočený koně byly, nebály se muziky. Třeba když šla muzika za pohřbem, tak některý koně se plašily, tatínek je měl ochočený, že mohly chodit, měly ty fedrpuše na hlavách, nebály se toho.

M.Tůmová: Jo a museli sme čistit postroje taky.

J.Baumruková: No jo sidolem, vyčistit a tak. Jednou za rok bylo Boží tělo, to nám maminka nechala ušít šaty, šly sme za družičky, no měly sme ty košíčky s tím třepením, co sme v kostele se to rozhazovalo.

M.Tůmová: Děda nás tam dovez, zase přivez.

J.Baumruková: Věnečky na hlavě, za družičky sme byly, pak sme ty šaty no nějak sme to. No tys měla nový a já měla tvoje loňský (smích). No tak nějak sme. No nebo na poutě sme jezdili po okolí, do toho Smilkova a k těm příbuznejm, právě do tý Rovině sme jezdili..

M.Tůmová: Tam odsud byla naše maminka z Vratkova, já nevim Bor u Vratkov, do Borotína chodila do školy, a brácha to tam byl větší takovej statek než todle no.. Maminka byla z hospodářství tam a tatínek měl sestru a ta si vzala maminčina bratra, čili to byl takovej přesun.

J.Baumruková: No to tehdy se to domlouvalo, že jo, protože tehdy se moc nemohli scházet nebo chodit na rande (smích).

M.Tůmová: Bylo posvícení, tak oni přijeli a my sme jeli k nim na posvícení nebo na poutě. Do Rovině taky jednou sem jela s dědou na kole! To asi nejezdily auta.

J.Baumruková: Tak jezdily k nám pravidelně strejda s tetou z Rovině, ty jezdili pravidelně. My sme ještě kolo v rodině neměli, tak sme se vždycky těšili, že nám ho půjčí, až budou sedět v kuchyni nebo budou obědvat nebo odpoledne koláče péct, tak že si smíme půjčit to jejich kolo, přijeli, pak sme po vesnici jezdili. No půjčili nám ho, to jsme ještě kolo neměli.

M.Tůmová: No byli sme chudý.

J. Baumruková: No jistě žádný lyže, žádný brusle, nic takovýho sme neznali.

M. Tůmová: Až brácha.

J. Baumruková: No až brácha, potom něco měl, to už bylo dýl.

M. Tůmová: Sáňky jsme měli.

J. Baumruková: No to nic nebylo, všechno sme chodily v sukních, punčochy na gumičku tajhle, tady zavěřovací gumička normálně taková ta... nebyly kalhoty nebylo nic takovýho.

Tazatelka: A zvlášť jste chodili asi doma a zvlášť do školy, že to bylo takový svátečnější třeba.

J. Baumruková: To bylo další oblečení. Bylo, do kostela byl kabát a jiný do školy. No a věci sme dědili jeden po druhých, ve vesnici si lidi taky trochu pomáhali.

Tazatelka: Jaké jste měli třeba boty?

J. Baumruková: (smích) no boty no..

M. Tůmová: Měli jsme nějaký? (smích)

J. Baumruková: No šněrovací, klouzat sme se mohli akorát v dřevákách, to sme se směli. V těch školních botech sme teda nesměli na klouzačku, protože ty byly jedny a když nám vyrostla bota, tak teprve byly jiný. Ty musely vydržet nebo se daly ševci teda podrazit, nosily se jedny po druhým, taky z toho máme zruinovaný nohy, no zrovna zdraví... odřený paty, šněrovací boty byly. Jinak co bylo za boty, no žádný holinky, nic takovýho nebylo, vysoký boty nebyly, to byly jenom takový - pak byly ty galoše - dovnitř bačkory a vevnitř byly bačkory, ty byly teplý no, nepromáčelo se to no, žádný kozačky nebyly.

Tazatelka: Co se ještě týče různých svátků, zvyků a vlastně i toho oblečení, jak probíhala svatba?

J. Baumruková: No přímo v chalupě už byla akorát taková chalupářská oslava. Já třeba ne, ale vy jste s Karlem tam měli.

M. Tůmová: Já byla dvakrát vdaná, jednou krátce. To sem měla ještě šaty nevím odkud, dlouhý, ani fotky nemám. No a při druhý svatbě sme s manželem, v roce 1959 sme se brali, že jo, no a to sem byla v kostýmu.

J. Baumruková: To už ste bydleli, ne vlastně bydleli ste tam ještě vid'?

M. Tůmová: Bydleli sme tam ještě.

J. Baumruková: Pak ste dostali byt v Uhříněvsi. Holka se narodila ještě v Jíví, teda v nemocnici v Benešově, ale krátkej čas ste tam ještě bydleli, než ste dostali ten byt. Já ne já sem šla v 18 na umístěnkú do pohraničí sem musela.

M. Tůmová: To jsem tě vezla do Karlových Varů!

J. Baumruková: No a z Karlových Varů sem byla umístěná do Janských lázní, takže já už sem se domů vracela jen na návštěvu, takže já už tam sem šedesát let.

Tazatelka: No a vy když jste se tam narodila, narodila jste se přímo v té chalupě?

M. Tůmová: Hmm..

Tazatelka: A pamatujete si třeba z vyprávění, jak to probíhalo?

J. Baumruková: No chvíli nechaly ty ženský odpočinout, pochybuju, že teda šest neděl, ale trochu je odpočívat nechali. Ale byla porodní bába, která byla v Arnoštovicích, a pro ní tatínek jel na koni. Si pamatuju že říkali, protože já jsem se narodila v roce 1939, a to akorát byla okupace jo, akorát nás napadli Němci 15. března že jo takže... A bylo strašně sněhu, říkal vždycky tatínek, takže nemohl jet ani sáněma tak jel na koni pro porodní bábu (smích) no a musel jí přivést taky na koni no po polích, kde to bylo sfoukaný z těch polí, protože těma úvozama, který tam jsou u nás u toho Jíví, je vždycky takovej ouvoz mezi polema. A tím že se jet nedalo, všechno bylo zavátý a strašně moc sněhu v tom 39. No a takže jel pro bábu do Arnoštovic.

M. Tůmová: Mě rodila taky bába v zimě.

J. Baumruková: No jenže ty si v dubnu a o tři roky dřív no a pak prej nás umyli, strčili chvíli do trouby, aby sme oschli, protože tam je ta pec, že jo, tam je ten krovec, do kterýho se dávaly péct husy a tak podobně, a tam prej nás dávali oschnout.

M. Tůmová: Měli sme kolíbku.

J. Baumruková: No jednu kolíbku.

M. Tůmová: A tu nám dělal tatínkův bratr, že jo.

J. Baumruková: No strejda, nejdřív tam byl brácha, pak si tam byla ty v kolíbce a pak sem tam byla tři roky já.

M. Tůmová: Ty peřinky ty dělala babička, to byla mašina, šicí stroj, peří. Jo dralo se peří v zimě.

J. Baumruková: (smích)

Tazatelka: Při volných chvílích, když nebylo co dělat na poli ne.

M. Tůmová: No a to chodili souseďi a my zas potom k souseďům, že jo. Dyt' my máme peřiny z peří, který drala nebo no drala babička a ty souseďky a pak sme z toho dávali dělat deky prošívány. No peří máme ještě...

J. Baumruková: No jistě to se dá čistit.

odmlka

M. Tůmová: Husy se zabíjely, pást husy sme musely.

J. Baumruková: (smích) Krávy, husy sme musely pást.

Tazatelka: No jak jste to zvládali při sourozencích, dětech vychovávat při tom všem chaosu...

M. Tůmová: (smích) No s proutkem nás občas rovnali.

J. Baumruková: To já si ani nepamatuju, že bych byla bita.

M. Tůmová: To já zase jo a brácha nás mydlil.

J. Baumruková: No když sme mu nevyčistily boty třeba (smích), to bylo jediný co sem nechtěla dělat - čistit mu boty. Tak to sem mu řekla, že mu čistit nebudu (smích).

M. Tůmová: Z lísek on ustříhl ten prut a z toho. A byl bit zase, dostal pohlavky, no že nás bije.

J. Baumruková: To si ani nepamatuju, že bych byla bita.

M. Tůmová: No ty ne, ale on byl bit.

J. Baumruková: No jo no, ale tam se nedalo nějak lumpačit, tak ovoce sme měli svoje, na jablka, třešně sme chodili k sobě, takže k souseďům se ani krást nechodilo, no takže nějaký lumpárny sme tam dělat nemohli.

Tazatelka: Ono se pořád pracovalo, bylo pořád co dělat že jo.

J. Baumruková: No přesně, povinnosti byly od malinka. Šlo se ze školy, muselo se nanosit dřevo ke kamnům, já vím, ten udělal to a ten zas to. A čím sme byli větší, tím víc povinností a zase taky rodiče už stárli, že jo, tak se muselo jim pomáhat. Ráno se jelo nasekat jetel no a pak umejt, na vlak a do školy. To bylo do Votic.

Tazatelka: V kolik jste asi tak vstávali?

J. Baumruková: No v těch půl šestý, a když se jezdilo tím vlakem v půl osmý, no tak se muselo v sedm hodin jít na vlak už převlečený. No tak ráno se vstalo v půl šestý, tatínek měl už okšírováno, zapraženo na korbu a jelo se nasekat jetel pro zvířata, to se jelo kus

na pole. Nasekal se jetel, tatínek to nasekal kosou samozřejmě ruční. Já sem to naházela na korbu, měli sme to pohrabat, že jo, to nesmělo být jak od psů, to muselo být pohrabaný hezky. Dojeli sme domů, tatínek si to vyložil, jel se umejt, převlíknout a v sedum hodin nasnídat, teda rychle něco a v sedum hodin na vlak, protože v půl osmý mi jel vlak. Jelo se do Votic, ve Voticích čekal autobus na nádraží a ten jel do města na náměstí. No ty si přišla do školy, jeden čas tam byla (smích) taková situace, že všichni na rozcvičku, já jsem říkala, já už mám takovou rozcvičku (smích) od rána no, ale muselo se.

M. Tůmová: No ale to vesměs všichni z tý vesnice.

J. Baumruková: No Votický ty ještě zívali (smích), kdyby viděli. Ale my sme se za to trochu styděly, že už bylo ráno, já nevím, že už sem byla od rána na poli. No za to sme se trochu styděli, že sme neměly tak pěkný boty jako měli ty votický, protože než sme došly na nádraží, tak sme měly boty špinaví. No když sme přijely do města, tak sme měly špinaví boty, že jo.

M. Tůmová: Taky nás brali jinak.

J. Baumruková: No my sme se styděly za to, že paseme krávy a že...

M. Tůmová: Že sbíráme brambory

J. Baumruková: No což o to, brambory sme sbíraly, když sme chodili se školou na brigády, tak to ještě jakš takš..

M. Tůmová: No ale doma taky sme je museli... Burínu jsme tomu říkali

Tazatelka: My tomu říkáme do dneška, my to taky ještě pěstujeme.

J. Baumruková: Jo?! (smích)

J. Baumruková: A mlátička, když se mlátilo? Ježíš tý špíny, toho prachu.

M. Tůmová: No to nebyl ten lis nebo pres, když šla ta sláma z mlátičky, rovná tak to vázat, udělat povříslu, to umím do dneška udělat. Dát na to tu slámu, svázat to a byly otýpky slámy. Ty se zas dávaly, když byly suchý, protože se to dávalo pod koně a pod krávy, pod prasata.

J. Baumruková: No na ty povřísla se dávalo obilí zvlášť, mlátilo se cepama, nešlo to mlátičkou, kde se to zlámalo ty klasy ty struly, tak se to mlátilo cepama a z toho se dělaly potom ty povříšla, ze kterejch se vázala ta sláma z toho mlácení z celý tý úrody no.

M. Tůmová: No pak se otýpky nosily do parny.

J. Baumruková: Pak se to zase skládalo na dvůr. Když se skončilo s mlácením, tak se to dávalo všechno na půdu. Vidlema nanosily jée. A stejně se divím, že se tam chodilo s lucernama..

M. Tůmová: Že nic nechytlo.

J. Baumruková: Nikdy nic neshořelo, ale muselo se svítit, dyž se pracovalo do noci třeba..

Benzinový motory, tatínek tomu taky moc nerozuměl, tak to musel dělat, protože to ještě elektrika nebyla. Benzin, jéžiš, motor přestal ject.

M. Tůmová: Než se to natočilo..

J. Baumruková: Porucha, tatínek na kolo do Újezda pro údržbáře.

M. Tůmová: Přetrhl se řemen (smích)

J. Baumruková: (smích)

M. Tůmová: Toho kozlíka, měl kozlíka a sešival, teda udělal řemen o něco kratší, kde se přetrhl a šil to dratví. To dneska dát někomu udělat (smích) tak..

Tazatelka: Jak dlouho vám mohly trvat žně?

J. Baumruková: No ono to šlo postupně, první byly třeba, co bylo první zralé – žito, že jo a ječmeny, no pšenice, oves to šlo postupně to bylo taky nějak odstupňovaný, když se hospodáři.

M. Tůmová: A nemlátilo se to hned, aby se to dávalo do těch panáků na poli a vozilo se to domů, pak do parny, někam na půdu. Pak se to, až třeba přselo nebo nebylo pěkně, tak se to mlátilo, dávalo do tý mlátičky.

J. Baumruková: To byla hrozná dřina.

M. Tůmová: No ty pytle s obilím, po těch schodech na půdu žádný výtah, to nosili teda hlavně mužský.

J. Baumruková: Žádný prázdniny sme neměly.

M. Tůmová: Ale většinou sme tam někoho měli - toho Ludvu, Emila, nějakýho toho nájemníka, pracovníka.

J. Baumruková: No to bylo do toho 48 roku, pak už se to, pak už to odešlo... Žádný prázdniny nebyly, nic. Večer sme se chodili třeba do Radíče vykoupat, pak už bylo hotovo. Začalo se stmívat, my sme tam pořádněj rybník ve vsi neměli, tam všade byly

husy, kachny na rybnících.

M. Tůmová: A na našem rybníčku co sme měli.

J. Baumruková: Tam bylo všechno od husí a kachen od zvířectva. V tom Radíči tam byl pěkněj, čistej rybník, tak sme přes kopec se utíkali vykoupat. To byl zážitek, že sme se šli vykoupat. Záviděli sme Pražákům, že

(skočila do řeči) M. Tůmová: Celej den, celej den

J. Baumruková: Že leželi někde v ... (nesrozumitelné)

M. Tůmová: Sem k nám hodně jezdil ten tatínkův bratr s pani, takže ledacos jako přivez, hodně udělal, co uměl, že jo, od toho dřeva, na to spaní, aby sme měli. Tetička pomáhala vařit.

Tazatelka: Když se ještě vrátím k té chalupě, jak často se třeba uklízelo, drbaly jste taky prkna?

J. Baumruková: Každěj tejdén.

M. Tůmová: Každěj tejdén no.

J. Baumruková: Rejžákem a obyčejným mejdlem.

M. Tůmová: V kleče, kus hadru pod kolena.

J. Baumruková: Pod kolena a zakleknout a každěj tejdén.

M. Tůmová: No potom se tam nezouvalo asi, tam se zametlo, no tam byly prkna.

J. Baumruková: No ty byly pak jak (smích) krásný byly no.

M. Tůmová: Prostě kamen, byly taková ta dlažba, nevim, jestli taky schovali taky.

J. Baumruková: Nevim jestli před těma kamnama byla dlažba..

Tazatelka: No teď ve skanzenu světnici jsou akorát takové cihly a prkna, ono jak se to dávalo do poslední podoby..

J. Baumruková: Tam byla taky taková ta pícka pod tím, ta tam zůstala?

Tazatelka: Ve světnici tam je jenom ta pec bez otvoru, ten je z černé kuchyně. No v tý světnici tedy bývaly kamna?

J. Baumruková: Jo byly, hned za dveřma byly vlevo ano tam byl kamnovec, tam byla voda, plotny, tály a nahoru. A nad tím už byla pec a vedle byl ten, jak se tomu říkalo.

M. Tůmová: Krovec.

J. Baumruková: Krovec, na tom krovci byla trouba, tam se peklo.

M. Tůmová: Husy, kachny...

J. Baumruková: A pod tím krovcem byla takhle díra (ukázáno rukama), tam se vychovávaly (smích) na jaře, dyž se narodily kuřátka, housátka, tak se tam nechávaly, dyž bylo venku chladno. Pak se třeba pouštěly ven, tady právě k těm, kde byli takoví jako... bylo to dřevěný, bylo to zřejmě polínka a zatlučený jako špalíky zatlučený, ale to se nedrbalo rejžákem, to se jenom zametalo, až potom v půlce těch kamen, tak šly až k oknu šly prkna. Ty se drbali teda každéj tejden rejžákem.

M. Tůmová: A síň taky, ta byla cihlová a ta se musela drbat.

J. Baumruková: A tam byl ten poklop do sklepa.

Tazatelka: Co jste tam všechno měli v tom sklepě?

M. Tůmová: Pak brambory, zeleninu.

J. Baumruková: Brambory, zelenina, jablka.

M. Tůmová: Se zelím, dyž se sklídily hlávky zelí, tak se nakrouhalo, a to bylo v sudu a ne bosa, jak říkávali, ale takový tlouk to byl.

Tazatelka: No v té černé kuchyni, ta se taky nějak udržovala? Bílilo se tam třeba?

J. Baumruková: Ne vůbec, ta byla pořád černá.

Tazatelka: A teď je tam takové okýnko, to tam bylo pořád nebo ne?

M. Tůmová: Pořád tam bylo..

Tazatelka: V některých kuchyních právě vůbec nebyly nebo se přidělovaly pozdějc..

J. Baumruková: Z té síně tam bylo okno.

Tazatelka: Tohle se bavím o okně přímo ven.

J. Baumruková: Ven? To tam nebylo.

M. Tůmová: Že by šlo jako ven k sousedům?

J. Baumruková: To asi ne, nevim.

Tazatelka: Čistil se taky komín?

M. Tůmová: No jo, kominík byl.

J. Baumruková: No to byl širokej komín, s tím se vidělo nahoru, takže to...

M. Tůmová: Chodil kominík.

J. Baumruková: Jo chodil, chodil, to si nahoře musel na to sednout, no že jo, kdyby se něco chytlo, nebo proč to tam muselo bejt, ale ten byl průhlednej ten komín, takže dyž se stálo v té černý kuchyni, tak tam bylo vidět nahoru, takže tam se to nějak nečistilo,

asi spadlo samo dolu nějak.

Tazatelka: Pršelo tam taky třeba?

J. Baumruková: Asi jo, asi tam pršelo.

M. Tůmová: No on byl systematickejš, dole to bylo široký a furt užší a užší..

Tazatelka: Návštěvníci ve skanzenu se právě občas ptají, jestli tam pršelo.

M. Tůmová: A pak se dával taky ten plech. Víím, že to dělal pan Tábořík, to byl kovář, proti nám bydlel, tak udělal takový na plechu jako nožičky, dvě kratší, dvě delší a dalo se to na ten komín takhle šikmo (ukázáno rukama), aby tam nepršelo, nebo nevál sněh.

Tazatelka: A jak se taky ošetřovaly ty dřevěný trámy a další dřevěné části chalupy?

M. Tůmová: No to se natíralo nějakým olejem.

J. Baumruková: Vyjetej zřejmě nějakěj, jak se mazaly vozy třeba, že jo, nějaká vazelína bejvala na kola, protože to se muselo.

M. Tůmová: No to se muselo, vazelína no..

odmlka

M. Tůmová: A do toho na ten žentour se to muselo dávat, protože dyž se sekala no, jak se to dávalo

J. Baumruková: Řezanka

M. Tůmová: Řezanka že jo, tak tam se zapřahly koně a

J. Baumruková: To už taky asi nikde není ten žentour

Tazatelka: Ve skanzenu je jeden.

J. Baumruková: Jo? No to chodily koně dokola, jéé to jsem dělala nerada (smích)

M. Tůmová: Já taky

J. Baumruková: To bylo hrozný.

M. Tůmová: A ty musely bejt zblbnutý ty koně (smích)

J. Baumruková: No (smích)

M. Tůmová: Jako my, no ale zase to nařezalo, aby se to řezalo to seno, sláma.

Tazatelka: No a pak tam u té chalupy byl teda chlívek, který je ve skanzenu v rovině s chalupou, ale byl níž i podle fotek. A tam bylo co všechno za zvířata, pamatujete si?

M. Tůmová: Napřed tam byly prasata, co já si pamatuju, a zbytek na půlce, no tak zas prasat tolik nebylo, ty byly v maštali ve zděný, na půlce toho přístavku toho dřevěnýho,

byly rodící svině no, a na zbytku bylo dřevo půlka a tam se sekalo dřevo na to topení. To bylo blízko, že jo a vedle byla ještě jedna taková jako kůlna, ale nebyla celá zadělaná zazděná ne a byly pod ní schovaný vozy.

J. Baumruková: No jenom udusaná hlína.

M. Tůmová: A u vchodu bylo kamení, že jo.

Tazatelka: Zápraží?

J. Baumruková: Zápraží no.

M. Tůmová: A to děda taky vozil právě od toho Vysokýho Chlumce z tý Rovině, a to tam potom vydláždil, protože v tom chlívě, kde byly krávy, koně tak tam byla sme tomu říkali stírka, tam vydlabaný z kamene já nevím, jak se tomu jinak říkalo.

J. Baumruková: Stírka no.

M. Tůmová: A tam se dávala voda, a dyž to zvíře šlo domu do maštale jako na odpočinek nebo šlo ven, tak šlo do tý stírky a tam se napilo. Než byl vodovod, tak sme tam od studny nosili v kýblích vodu, do tý stírky sme to dávali a ty zvířata se tam napily.

J. Baumruková: Hlavně koně no se tam napily, dyž chtěly.

odmlka

M. Tůmová: A pro pivo sme chodili (všichni smích) do Radíče, děda ten

J. Baumruková: Točený a to byla sedmička pivo (smích)

M. Tůmová: A pamatuješ se, já tedy jo, i když alkohol dneska vůbec nemám ráda, ale že sem z tý flašky, z každý trošku se napila.

J. Baumruková: To já snad ne.

M. Tůmová: U potoka, šli sme po džbánu nám to tam natočil, zašpuntoval a my sme to ochutnávali.

J. Baumruková: To já už nepamatuju, takhle když sme byli na poli a měli sme sebou svačinu, tak klidně nám naši dali trošičku jako toho piva, no to byla sedmička, že jo, no tak to byli někde, kde sme mohli pít z potoka nebo studánka tam byla, že jo, tak sme pili vodu, ale i tak sme na tom poli dyž se sbíraly brambory

M. Tůmová: Nám dali trošičku toho piva.

J. Baumruková: Limonády to nebylo že jo, šumák bejval, to bylo něco dyž sme měli šumák... a taky sme vyrostli že jo (smích).

Tazatelka: No a takhle když jste měli to obilí, to jste měli jenom pro svoji potřebu nebo jste to i prodávali?

M. Tůmová: Prodávalo se

Tazatelka: A prodávalo se to jako služba za službu nebo platidlem?

M. Tůmová: Platidlem a bylo hospodářský družstvo v Heřmaničkách jako výkupna no a když chtěl děda, zjistil, že je přebytek, že to nespotřebuje tak řek, že tam přiveze 3, 4, 5, 10 pytlů co já vim toho obilí. On to zaplatil ten pán Procházka se menoval, je to hned u přejezdu teď je tam krám myslim. To bylo družstvo, a tak tam to, co zbejvalo, tak tam prodal. A taky dyž nebylo třeba, dyž nebyla úroda, nebo se k tomu nedostalo tak si tam moh' koupit.

J. Baumruková: Ale za války nezbejvalo nic, protože to byly povinný odvody, tak to nezbejvalo nic, protože se nesplnilo třeba mlíko, dodávka mlíka, tak se to muselo nahradit třeba, já nevím pšenicí nebo něčím jako, muselo se to splnit, kolik metráků pšenice, kolik ječmena, kolik žita se muselo odevzdat to bylo docela. Chodily docela kontroly, kontrolovaly, co je po půdách, kolik nám toho zbylo. No všechno, mlíko proč se neodevzdalo a...

Tazatelka: A probíhalo něco, jako například, že se té porodní bábě dalo něco jiného než platidlo, třeba bábovka?

J. Baumruková: To nevím, asi jo... ta porodní bába byla vlastně farářova kuchařka, takže na faru se stejně něco nosilo, tak nějak jako (smích) nějaký odpustky nebo co se to nosilo tehdy, farářovi se muselo každéj rok něco dát, protože

M. Tůmová: Protože sme museli ke zpovědi že jo, na to náboženství, křtiny musely bejt no

J. Baumruková: No a většinou se právě něco nosilo, většinou takhle

M. Tůmová: Koula pan farář, pamatuješ ho?

J. Baumruková: No pamatuju.

M. Tůmová: Chodil i do školy nás učit.

J. Baumruková: No kvůli němu sem dostala trojku z náboženství (smích), nejhorší ze třídy

M. Tůmová: Trojku jo? (smích)

J. Baumruková: Trojku z náboženství, samí jedničky a trojku sem měla v pololetí.

M. Tůmová: Že si nebyla možná na mši.

J. Baumruková: Ne ten Koula nás nic nenaučil totiž, ten nás nenaučil nic, měli sme umět, já nevim desatero a já nevim, co ještě a on nám vyprávěl. On byl strašně hodnej, vyprávěl nám pohádky a takové věci a nic nás nenaučil, ani jednu modlitbu. A pak přišel nověj farář no a chtěl to po nás.

M. Tůmová: Jedlička že jo.

J. Baumruková: Jedlička no. Pak všem snížil o dva stupně v pololetí známky, že sme byli absolutně jako neznalí. Ve třetí třídě no, mám to vysvědčení mám ho, samí jedničky, ale ve třetí třídě sem měla trojku a měli i čtyřky, nevim jestli i pětky, ale čtyřky měli, tak ten se nám pomstil no.

M. Tůmová: On byl hodnej no.

Tazatelka: A do kostela ste chodili každej týden teda?

J. Baumruková: Takřka takřka každej tejden, a pak v květnu sme chodili odpoledne na májové.

M. Tůmová: Když bylo hezky no.

Tazatelka: A doma ste se taky modlili? Měli jste tam "svatý koutek"?

J. Baumruková: Obrázky jsme měli.

M. Tůmová: Kříž tam byl a svatý obrázek.

J. Baumruková: A to tak nějak, že by sme se u toho viditelně jako modlili to zrovna ne

M. Tůmová: Na Štědrej den jo.

J. Baumruková: Jo tak kolem těch Vánoc a Velikonoc jo, ale jinak jako pravidelně ne. Ale vim, že sme říkali, dyž sme odcházeli z domu, tak "s pánem Bohem", že jo a dyž sme přišli domu, tak "pochválen pán Ježíš Kristus", to jako to sme tak nějak říkali, ale že by sme se vyloženě jako scházeli a modlili nebo to ne. Ale do kostela takřka každou neděli jo, i na půlnoční sme chodili, to už bych tam dneska nešla (smích).

M. Tůmová: No to místo do kina nebo na zábavu.

J. Baumruková: Tak zase sme se tam ale sešli, těšili sme se, že tam uvidíme ty známí no

M. Tůmová: No ty známí, a dyž na nás přicházela puberta, to už se nám zase líbili klucí, koukaly sme, jestli tam někde budou.

J. Baumruková: No jestli tam budou klucí, popovídat tak nějak.

Tazatelka: No a ještě ohledně vybavení toho domečku, tak byly tam stůl, židle lavice a dalšího ještě co?

J. Baumruková: Kolem toho sporáku, kolem těch kamen byla lavice, tam byla lavice.

M. Tůmová: Na tu se stouplo a vylezlo se nahoru.

J. Baumruková: A vylezlo se nahoru na tu pec. Pak tam byly dvě postele, na každý straně

M. Tůmová: Tam spali na každý děda s babičkou, tedy tatínek a maminka.

J. Baumruková: Spali dohromady a na tý druhý spal brácha no.

M. Tůmová: Brácha no, a pod oknem byla lavice, stůl a dvě nebo tři židle nevím, aby sme se tam k tomu obědu

J. Baumruková: Mycí stůl na nádobí, to byl jako mycí stůl takovej.

Tazatelka: Takže skříň tam žádná nebyla? To bylo vedle?

M. Tůmová: To bylo vedle no.

Tazatelka: A tam byly jenom skříně nebo ještě něco?

M. Tůmová: Vedle tam byly postele, ty sme měli ty dvě ty rádoby manželský. Ty dělal strejda pražskej, on byl truhlář, měl rád dřevo, tak ty sme měli odtad' z modřínu. Ty byly sice je udělal kratší, myslel, že sme malí, ale na těch se spalo dobře a vydrželi nám až do toho, z tohodle starýho baráku, až do toho novýho. Tak ono taky nebylo za co koupit noví. On sice tatínek, dyž šel k těm sousedům něco zvorat nebo vodvést nebo pro uhlí no nebo cokoliv no, tak něco dostal na korbu. A děda nebyl moc na alkohol, teda pivo akorát, který sem mu upíjela (smích) a jinak chtěl vodu se sodou vid.

J. Baumruková: No no vodu se sodou.

M. Tůmová: No vidíš a dneska mě to léčí, furt mě bolel žaludek a bylo mi na zvracení. Tak sem začala pít vodu se sodou, jedlá soda žičku, moc mi to pomohlo.

J. Baumruková: Tak prášky, ty se mohly přinést z lékárny.

M. Tůmová: No ale něco to do sebe mělo.

J. Baumruková: No jo, tak překyselenej žaludek to je pro tu sodu, to neuškodí.

Tazatelka:Ještě pamatujete, jak probíhala komunikace se skanzenem nebo to už přes vás nešlo? Jak vás oslovili?

M. Tůmová: Ten vedoucí se menoval Procházka?

Tazatelka: Jojo Procházka se jmenuje

M. Tůmová: Tak ten k nám jezdil, ještě dyž byl barák pryč no ale já nevim. To šlo přes dceru no, to už ne, to byl děda snad ještě ne?

J. Baumruková: No to víš, že jo.

Tazatelka: Takhle chalupa je ve skanzenu od roku 2011 tuším a o rok pozdějc se začala provázet.

J. Baumruková: Jo tak to odpovídá, já sem se tam byla na to podívat v roce 2010, protože to sem, to sme tam jeli, že sme byli po babiččině pohřbu, pak sme přijeli do Jíví a Karel nás tam vez, to sem to tam prvně viděla, akorát ta zahrádka je tam jiná před tím, tak jako tak nějak..

Tazatelka: No a vlastně i je jiný chlív a střecha..

M. Tůmová: No a tam nahoře, včely sme měli kvůli.

J. Baumruková: Hezkej ten mlejn v tom skanzenu, tam sme se byli podívat taky.

M. Tůmová: Taky bysme no jenomže... mě zemřel manžel, sestře taky čili řidičáky měli oni dva, auta taky, takže ty, co odešli, tak auta šly pryč a my sme dneska

J. Baumruková: Dneska bysme už stejně neřídili v těch létech, takže

M. Tůmová: Když, tak sme odkázaný na mladý

J. Baumruková: No jo no, kdo nás tam odveze, nebo vlakem ještě jakš takš dojedu no..

odmlka

J. Baumruková: No tak já nevim, jestli si z toho něco vyberete (smích)

Tazatelka: Určitě (smích). Ještě si na něco vzpomenete, co byste mi mohli povyprávět?

J. Baumruková: No ted už asi ne (smích)

odmlka a tazatelka ukončila přibližně hodinový rozhovor..

Příloha č. 2 – Druhý rozhovor

Rozhovor s paní Jarmilou Čechákovou dne 20. 10. 2016

Tazatelka zjistila, na základě telefonátu s p. Čechákovou, základní informace o špýcharu z Městečka u Olbramovic, který byl převážen do skanzenu. Tazatelka položila několik otázek na rozmyšlení a domluvily se na rozhovoru, konaném o týden později.

Nejprve jsem s p. Čechákovou podepsala smlouvy a prohlášení, a pak jsem spustila nahrávání na diktafon.

Narátorka: No a tady je ten starý barák že jo, to by vám mohlo stačit.

Tazatelka: Jojo to je skvělí.

Narátorka: No a tady už sou děti.

Tazatelka: Jo to bude stačit.

Narátorka: No a kdybyste chtěla tady vědět, kdo tu žil, odkdy nebo jak?

Tazatelka: To by bylo taky dobrý, nějaký vývoj tady toho stavení...

Narátorka: Tak toho rodu, totiž původně tady sou nějaký starý ty doklady z roku 1700, to sme našli v tom na tom špejchaře, prakticky skoro dvě stě let starý a pořád se tu mluví o Vrzalech, teda rod Vrzalů, takže původně si myslím, že to asi patřilo tomu rodu těch Vrzalů.

Tazatelka: Kam až jste se dostali v tom rodě?

Narátorka: No my sme to nesepisovali, máme sepsané jenom rok mýho tatínka, ale todleto zatím se k tomu nikdo... todle je třeba z roku 1846 (kouká na ty dokumenty a ukazuje), ale sou tu ještě prostě ňáký starší.

Tazatelka: To je tedy dost vzácný.

Narátorka: No my sme to našli totiž v dost dezolátním stavu, když se ten špejchar vyklízel, ono to tam bylo ve stole, když já takhle, tady taky 1821 no ale je tady taky něco 1700.

Tazatelka: Takže tohle bylo vždycky jako statek, který měl k sobě...

Narátorka (skočila do řeči): Mmm tohle byla vždycky hospodářská usedlost a todle podle, tady je rok 1834

Tazatelka: 1834 to je moc vzácný teda.

Narátorka: No sou to, sou to ňáký.

Tazatelka: No asi spisy, výkazy, co se jak..

Narátorka: No daňový a todle to je 1876 no taky žádost o poručnictví nezletilého Václava, to sou... a zajímavý je třeba tady i postupní smlouvy, když předávali tu usedlost tajdle třeba, když moje babička

Tazatelka: To je z jakého roku?

Narátorka: To je no.. když se sem babička přivdala a vzala si toho Vrzala, tajdle 2. 12. 1912.

Tazatelka: 1911

Narátorka: No nebo 11.. no tak to sou třeba zajímaví ty... Todle třeba, kdy měli svatbu 6. 11. 1911, tady je ještě svatební oznámení (smích) starý, no

Tazatelka: takový jednoduchý (smích)

Narátorka: No tak to bylo dřív. No a tady tu původní obytnou část vlastně postavila moje babička tady ta Alžběta Vrzalová, když se sem přivdala tak mmm tady byl vlastně starej barák, ale ten bohužel nemám na fotce. To nevim bylo to, dyž sme kopali potom sklep tady s mužem pod tou, na kotel, tak sme tam přišli dokonce i... ta vesnice byla vypálená ve 30ti letý válce, tak i na ty vypálený základy tohodle. Jinak to byla dvou místnost dvě místnosti, černá kuchyň, ten starej barák, půl dřevěnej půl kamenej z vyprávění tý babičky.

Tazatelka: No a kolik to tady k tomu mělo hektarů? Jak to byla velká usedlost?

Narátorka: Noo to vám taky můžu říct, protože tady někde v tadytom budou i pozemky, jako myslíte teď?

Tazatelka: Dřív, když se tady víc hospodařilo, jaké druhy zvířat byly..

Narátorka: No to si asi už moc nebudu pamatovat.

Tazatelka: Jestli k tomu byly třeba koně.

Narátorka: To byly určitě koně, ale tajdle by měly být možná ty pozemky taky, protože tady ta druhá smlouva je, dyž tatínek teda s maminkou to přebírali, a to bylo v roce 1939 nebo osum počkat ne 37 dokonce. 1937 to přebírali a to vlastně ještě tatínek hospodařil, takže tady v tý smlouvě by měly být i ty pozemky.

Takže ona vlastně babička, dyž se sem přivdala, tak ještě musela tajdle dětem nezletilým Kateřině a Antonii, Boženě a Antonínu při dosažení 24 roku ohledně děvat,

co jim všechno musela vyplatit. To nebylo vůbec nic lehkýho, ta babička se tady teda šíleně nadřela a postavila vlastně.. odmlka

Tazatelka: No a vy ste tady teda taky pak hospodařili?

Narátorka: No my osobně ne, protože já sem narozená v roce 40, že jo, takže já sem byla ve škole, dyž zatím vznikalo družstvo.

Tazatelka: No a jak to tady mělo dopad na ty války, jestli třeba z vyprávění..

Narátorka: No druhou světovou válku tu jako vyprávěli rodiče, dokonce tady, jak byl ten vlak, nevim jestli ste obeznámena, jak tady jezdil ten vlak, a tady to postříleli a tak, tak utek jeden ten vězeň a byl tady za barákem ve stohu v děsnom stavu no. A tady v tý budově těch stájí tam na kraji, ted' tam má Ivan dílnu, tak tam byly takový dvě místnosti, a tam byli Němci ubytovaný. No a on (vězeň) sem přišel a seděl tady na zápraží, maminka ho krmila, že jo, a ted' naštěstí byli ty Němci pryč tak ho, my jsme to měli vystěhovaný, prostě potomci, synovci, protože tady to bylo všechno za dráhou vystěhovaný to bylo území Němci, jak to měli no. Prostě tam nechávali snad jenom někoho na tom hospodařit, jednoho nebo tak ale všichni ostatní vystěhovali, protože tam měli jako pro válečný účely zabraný, nevim přesně, jak bych to vyjádřila. No asi tam nějaký cvičiště to pochybuju, že tam něco cvičili, ale prostě měli to tam zabraný pro sebe. Možná, že tam měli nějakej ten válečnej materiál uskladněnej nebo to.. Takže tady bydleli, tady vlastně byli dvě rodiny ubytovaný plus teda ta babička, která už byla ovдовělá. A díky doktoru Hrochovi z Votic tak ten, ňák se mu tam podařilo, nosili mu tam jídlo potajmu, teda do toho stohu a zabezpečili ho, a pak protože on měl, byl hrozně zesláblej, měl průjem a to.. tak to bylo přes toho doktora Hrocha, jestli by ho vzali do nemocnice jako na ňáký jiný méno nebo já už nevim přesně jak, ale vim, že to bylo pro tu rodinu takový, protože voni kdyby na to přišli, tak by je vystříleli že jo. Jo to.. (pani mi dávala čaj)

No ve válce to tady bylo blbý, protože sme blízko tý silnice, takže po osvobození, dyž tady byla ruská armáda, tak málem přišel tatínek vo život, protože oni, že jo, přijeli a vopili se, maminka utíkala kolikrát z baráku, že byla až tam nahoře na půdě schovaná, takže měli strach, že to nezvládnou, aby prostě... No a tatínek tam měl ňáký brambory nebo obilí, já už nevim, brambory to byly myslim, že by to ještě neměl nasazený, no prostě mu to chtěli sebrat, protože tady byli s koňma, měli různý bričky, koně a todleto

a obilí tam měl taky myslím, že to měl ještě jako něco na setí a ten voják prostě přišel a s flintou na něj, že dyž mu to nedá, že ho.. a naštěstí tam přišel ten velitel, tak ten ho usadil a nevim, jak ho potrestal. Oni byli docela tvrdý na ně, no nebylo to tady jednoduchý, tím, že tady byla ta státovka. Takže abysme to tak nějak, odkdy je tady kdo Protože já jsem se tu, teda v Benešově, ale jinak na tomhle baráku sem se narodila. Byli sme teda jenom dvě děti. No a moje maminka, ta se teda narodila, ta byla rozená Vrzalová, jo protože Žížalu si vzala rozená Žížalová, a ta se narodila 22. října 1912 a její maminka, dyž sem přišla, tak ta byla narozená babička roku 1886 a myslím, že 15. října.

A ty rodiče předtím by tady asi měli bejt v tom, jenže to tady asi nepíšou, ale babička, co si vzala dědu, ten je rozenej 1891, ten byl mladší no Antonín, ale ten Jan, kterýho si vona brala, tak ten musel bejt starší..

odmlka, narátorka hledá roky, kdy jsou narození

Tazatelka: No a jak to tady bylo teda za první světové války?

Narátorka: No vlastně ten Jan Vrzal padnul v první světový válce, když byly mamce dva roky tak von přišel prostě o život a vona, protože se sem přivdala a tady bylo vlastně pět dětí, že jo, a staří rodiče nechtěli, aby tu zůstala podle nich v cizích rukou si musela vzít toho jeho bráchu toho mladšího toho Antonína no a dá se říct, že s nim fyzicky jako nežila. Nakonec von dopad dost blbě, protože spáchal potom sebevraždu asi v roce 37 nebo tak nějak 36. To byla taková tragédie. Takže vlastně na tom, v tom rodu těch Vrzalů, dyž se sem babička přivdala, tak tam bylo pět dětí a tři z toho ještě nebyli zaopatřený, jakoby z baráku ven. Takže vona musela, dyž převzali to hospodářství, tak ještě tady mají vymíněno, co všechno jim musí. V tý době plnoletosti to je asi, tehdy jí bylo asi 24 roků, co sem se tam dočetla, no to je tady pak všechno v těch dokumentech, předávání usedlostí.

Tazatelka: Takže to tady bylo takový, jak už jsme si ukazovaly, jako dokola, uzavřený, byly tu hospodářský a obydelný budovy, ty hospodářské budovy to bylo co všechno teda.

Narátorka: No no, ty hospodářský to byla stáj, která byla, která taky spadla, vlastně postavila tadyto babička, tady to nový vlevo a kolik tehdy měli zvířat a toho to nevim,

ale za mojí maminky a tatínka, to znamená teda už 19 kolik no, hospodařili tu do roku 1947 než přišly družstva, takže těch deset let. Takže to měli dva koně, měli prostě krávy, kolik asi 6 a nějaký mladý dobytek a měli prasnici. Ta babička tady taky měla prasata, prasnici, protože tehdy vyprávěla, že jí jestli cikáni nebo kdo, že jí ukradli tu březí prasnici, tady někde za tou silnicí jí vyvrhli a prostě že přišla tím pádem vo ty selata, který chtěla prodat a aby měla nějaký ten příspěvek pro ty děti na vyplacení, že jo. Ale fakt je, že než postavili tenhle ten barák, tak tady ty holky ty mladý, který neměly v podstatě, kde spát, protože to byly plný dvě místnosti jenom, tak spávaly v těch prvních místnostech na špejchaře, nevím jestli vám to tam říkali, tak že si vždycky na peci nahřály peřiny a tam to bylo vyspárovaný, uklizený, ale bylo to bez okna, že jo, takže musely svítit petrolejkou.

Tazatelka: No a ten špýchar byl členěný teda na patro, nahoře bylo teda co.

Narátorka: No na patro, nahoře byla půda, tam se uskladňovalo obilí a přehazovalo se, že jo, protože tehdy se sušičky, to nebylo. A dole vlastně byly jako dva prostory na vozy, na schování vozů, potom tedy, když už bylo družstvo, tak tam vozy neschovávali, děda tam měl nějaký slepice nebo něco takovýho a králíky a tak. A byl tam i kurník pod tím, ale to muselo bejt příšerný, nepochopim, že tam se nikdo nepostavil. No a na té pavlači se většinou sušily, že jo ořechy nebo se tam i mohlo sušit prádlo.

Tazatelka: No a tam nahoře byly tři místnosti, jako tři oddělený na tý pavlači.

Narátorka: No tak v té zadní místnosti, tam to bylo ještě jako převýšený, rozdělený, tak tam měli zase do pece pekáče na pečení koláčů. Nakonec se tady ještě ta pec i ty dvířka, to tady ještě je. Pec už je zbouraná, tak já ještě pamatuju, když moje babička pekla chleba a pekla koláče, bábovky v té peci. A to bylo jako veliký unikát, protože se musela naučit, jak zatopit, kolik tam dát dřeva, kdy to vymýt že jo, aby se jí to nespálilo, ta byla šikovná, maminka ta už to jako neuměla.

Tazatelka: A pamatujete si teda jak to probíhalo? Jak se dělal kvásek, kolik bochníků chleba..

Narátorka: No tak kolik bochníků, to si až tak nepamatuju, ale takových osum, nebo deset ta pec byla tak velká, že se dělali, ale to byly bochníky veliký no, protože tady je ještě někde schovaná ošatka, na který to kynulo. A to ta díš tady ještě je, dokonce

funguje a tatínek měl takový ten dlouhý kopist a chodil tady kolem toho. No ale ten kvásek, no ten se uchovával vždycky do toho příštího pečení, protože to byl, že to byl ten pravej kvásek. A vim, že to nák měli ten kvásek, že to udělali tak, že dyž ten chleba napekli, tak že vždycky nák ty dva chleby nebo jak, dali sousedům a ona pak dyž pekla, tak zas dali jim, jo aby nemuseli třeba tak často píct. Protože vim, že ten chleba vydržel týden, dobře týden vydržel, ale potom, že jo, byl už tvrdší a to. No a ty koláče, dyž se pekly, tak to bylo něco. To byl fofr šilenej, to byly takový řešeta a babička, dyž to vyndavala, tak sme museli honem rychle přendávat ty koláče ty řešeta, aby se jí to v té peci nespálilo, dokonce bábovky tam snad pekla, z kynutýho těsta, ještě tady sou takový formy na ty hliněný. No byla to děsná dřina no.

Tazatelka: A ještě jsem se chtěla zeptat, ten špýchar, proč to bylo tak vyvýšený v tý třetí místnosti?

Narátorka: No asi proto, aby se tam vešly ty žebříňáky a to, no protože tady to bylo nižší. No protože ty žebříňáky byly vyšší, takže tím pádem aby se tam vešly, a proto tam byl schod. No ale bylo to asi taky dost blbý pro tu manipulaci s tím, že jo. I když já nepamatuju, že by tam vzadu za nás teda tam obilí nebylo tam, maximálně věšeli něco usušit náký byliny nebo tak něco.

Tazatelka: Zvířata tam nebyly?

Narátorka: Nee ne to ne, to vůbec. Ty byly jenom, babička stará tam měla v tom prvním, jak my sme měli králíky, tak ona tam měla tu prasnici, kupodivu že ještě neměli asi postavený tu stáj no, protože pak, dyž to bylo postavený, tak už tam měli místo na ty prasata.

Tazatelka: A takže i děti tam přespávaly a jenom nějaké období nebo pořád?

Narátorka: No oni pořád, oni tam měli dokonce skříně a šaty a todle, ty holky teda, ne kluci, nevim, jestli ty kluci spali někde na půdě nebo kde spali, to sem tak nějak nezjišťovala, ale ty holky ty tam přespávaly no. Ono dyž sem vlastně přišla babička, než postavili tenhle barák, tak měli jenom za tou, v tý nejlepší místnosti byli, že jo ty staří, a tak to byl takovej kamenej přístěnek, kterej se nevytápěl ani, že ona dyž porodila tehdy tu maminku, tak dostala tehdy náký horečky a todle, protože to bylo, nebyla v teple, že jo. Mimino vzali do tepla, že jo, babička mu navařila náký makovice, aby to spalo a neřvalo, se vůbec divim, že maminka byla normální (smích).

Tazatelka: Takže to dávali jako k tý peci to miminko?

Narátorka: No do místnosti, kde bylo teplo, kde se nejvíc topilo.

Tazatelka: Porodní bába byla tady nebo ne?

Narátorka: Porodní bába nevim, odkud jí měli, to nevim, akorát my sme se už narodili v Benešově v porodnici s bráchou, ale babička, ta ještě rodila doma no. Naštěstí nebo naneštěstí teda no měla jenom tu maminku, jenom to jedno dítě no. Protože potom, dyž se vrátil z tý války, se vrátil vlastně jenom ten bratr toho jejího muže, tak vona prostě si ho vzala, protože si ho musela vzít, že jo. Jinak s ním fyzicky nežila. Von chodil údajně za nákou vdovou tady do sousední vsi, ale údajně tam za ní chodilo víc lidí, víc těch chlapů jo, byla to náká taková poskyt- utěšovatelka (smích). A dyž maminka se měla vdávat, to už chodila s tatínkem, tak prostě ta pani údajně přišla do jinýho stavu a stahovala to jako na tohodle dědečka, takže vona si s tím nevěděla rady, von vodejel, voblík se, vodejel a hledali ho, nebyl a někde se tam utopil někde ve Slezsku nebo někde na pomezí Slezska a Slovenska, nevim přesně, kde ho našli. Neměl žádnýho psychologa, kterej by to s nim vyřešil. No vono to by bylo zase z hlediska dědičnosti toho majetku, všechno vo blbom majetku, že jo, no to už dneska díky bohu není.

Tazatelka: No a během těch deseti let zhruba, co se tady hospodařilo těch 37 až 47.

Narátorka: No tak tady byly dva koně, ten dobytek, co já pamatuju, tak asi těch šest osum krav a

Tazatelka: Dojný

Narátorka: Dojných a potom ten dorost, který se potom dyžtak prodával. No a prasnici vim, že měli, že mě jako dítě malý, z toho mám hrůzu do dneška, mi dali sáček bonbonů a měla jsem hlídat prasnici, aby prasnice nezalehla ty malý selátka, že jo. Tehdy nebyly žádný elektrický dečky nebo... Takže vona začala, ta naproti ní byla strašně veliká ta vim, že sem si dala bonbon a že sem se jí hrozně bála (smích), že sem říkala, nezalehla je tedy jo, sem tam u ní pořád dlouho asi stála a no to byl takový zážitek. No a pak vim, že sme museli jako děti jako pracovat no, jako školní děti, že jo.

Tazatelka: Žádný prázdniny, žně ve vrcholu (smích).

Narátorka: No to se tehdy ještě snad nebyly samovazy nebo už byly, to si nepamatuju. Samovaz asi nebyl, protože vim, že i povřísla sem dělávala, tatínek měl nějakou sekačku, která sekala a tahala obilí, tahaly to koně, ale jenom to házelo jako na hrstě a ty se musely svazovat a dávalo se to do panáků, pak se mlátilo, že jo obilí se svázelo.

Tazatelka: Ještě cepama nebo už mlátičkou?

Narátorka: Né on měl mlátičku, koupil mlátičku a už dokonce čističku, že to obilí už bylo jako vyčištěný, no ale nosil to na zádech, ty padesáti kilový pytle, tady na ten špejchárek a tam vlastně potom po žebříku z tý pavlače tam no, to si nedovedu představit, ten se musel nadřít příšerně. Něco asi zřejmě prodávali a něco si museli nechat, jednak na krmení pro zvířata a jednak na setí na další rok.

Tazatelka: A odváděli třeba něco i takhle za tý války?

Narátorka: Určitě.

Tazatelka: I mlíko..

Narátorka: No všechno se muselo odvádět. Potajmu, tady byla zbourána kůlna, jak sem vám ukazovala, tam jak je ta zahrádka, tak tam byla dřevěná kůlna, která měla jenom ňákou podezdívku pod těma čtyřma sloupama a měli tam zarovnaný to dřevo a za tím dřevem měli načerno chovali prase a (smích) to vyprávěl.

Tazatelka: To muselo bejt slyšet ne (smích).

Narátorka: No vono bylo hodný, voni ho krmili dobře, a takže vono jako nechrochtalo, to bylo dobrý. Ale, jak zabít. No tak v noci, tak to ňákej známej ještě, taky příbuznej a že neměli pistoli, že jo, tak ho vzal sekerou (smích) a teď jak ho vzal, tak prase začalo šíleně ječet a vlezlo jim tady pod ňákej žebříňák nebo něco takovýho no potom ho teda nějak dobili no a museli to všechno honem jako udělat, zdělat, že jo, a tady pod tím špajzem byl vykopaný takový jako sklípek a tam měli jako takový zásoby, na který nepřišli. No a brácha to byl můj hrozně šikovnej kluk, tak ten chodil pak a dělal takovej ten dozor a říkal: „Tak mi ukažte, co kde máte schovaný, tady na tý půdě pod tím senem máte já nevím co“, a voni to tam fakt měli jo (smích), no von jim dělal takovýho, no s nim byla sranda. No tak dopadlo to dobře, kupodivu, nevím, dyž to prase zabíjeli, nevím jestli tady ještě ty Němci nebyli, nebydleli tady v tom, ale asi ne, to by si nedovolili to zabít. No ale vim, že to škvařili, samozřejmě, že votom museli lidi vědět, no ale nikdo to neudal.

Tazatelka: Oni asi všichni měli něco tak...

Narátorka: No kdyby to udal tak... tak oni na to tady byli vlastně dvě rodiny, byli čtyři děti, protože dvě děti od toho strýce, kterej tady byl vystěhovanej, že jo za války, a my tak čtyři děti a teď ty byli tři, protože byla ještě teta stará, takže pět, šest, sedum dospělých tak vono.

Tazatelka: Uživit to..

Narátorka: No to nebylo jednoduchý. No pamatuju, že za tý války, no tak jako z tý války si já jenom pamatuju, to, že tady lítaly letadla, lítávali kotláři. Z nádraží, když se vyjíždělo, tak voni stříleli na ty lokomotivy a voni vždycky se snažili rychle zajet tam a tam je potom v tý starý trati, teď už to tam není, že jo, to už to všechno předělali, tak tam jí schovávali. No a nalítávali a přesně tady nad náma, nad tím naším barákem. To lítali tak nízko, že nás vždycky schovávali babička s mamkou do sklepa a děti. A jednou si pamatuju, když jsme přebírali brambory na sadbu, tehdy se konce i rozkrajovali na ty očka, protože toho tolik nebylo těch brambor, a byli sme na té zahradě, tam byl ten krecht, tak se to tam dělalo a zrovna letěly ty letadla no a už se nestihlo nikam, takže sme leželi za tím krechtem, prostě na zemi a byl to docela takovej šílenej zážitek, když oni stříleli a to zrovna tehda na ten vlak stříleli a ta lokomotiva nestihla vodjet, takže jí prostříleli. No tady to nádraží bylo blízko a silnice, takže tady to bylo takový vo pusu no.. Tatínek mmm, lidi z Prahy sem jezdívali taky si něco vyžebrot, že jo, nebo koupit ňáký to jídlo a ňáká na těch nádražích, i to z těch filmů jim to zebrale, dyž ta kontrola byla, nebo šli do toho vlaku. A ňáká pani jí to chudák sebrali, vona za to dala asi poslední peníze, kerý měla, a pak se tam na naší louce na naší vrbě voběsila, takže tatínek jí ještě na trakaři vez prostě do márnice. No bylo to krutý.

Tazatelka: A takže ty koně i využívali jako, měli ste to tady jediný ve vesnici nebo?

Narátorka: Né

Tazatelka: Že by vozili na pohřby třeba nebo na svatby s povozem.

Narátorka: Néne, on měl tažný koně, ale vim, že když tady byly potom ty postřilený a to, takže musel s těma koňma jet a vozit je, tady na hřbitově byl společný hrob, tak to vim, že tatínek musel, ale jinak snad neměl žádný jiný povinnosti. Vono dyž se všechno dělalo ručně a oralo se ten pár koní to bylo vlastně po jedný brázdě, než to zoralo, že jo, to pole a než to všechno udělal..

Tazatelka: A jak teda probíhal takový normální den, kromě žní, sena, v kolik se tak stávalo?

Narátorka: No tak stávalo se.

Tazatelka: Brzo asi kvůli kravám ne.

Narátorka: No to se muselo.

Tazatelka: Dvakrát denně se dojilo?

Narátorka: No jediné, dyž některá kráva byla po teleti, ale většinou se to dělalo tak, že dyž byla užitkovější, tak tehdy tolik ty krávy nedojily, taky se tolik nekrmily, takže třeba se v poledne pustilo to tele k ní, vono se napilo, že jo a do večera se jí udělalo mlíko, a to se podojilo. A dojilo se ručně, protože ještě za družstva, dyž družstvo bylo, tak tady bylo ustájených tady v tý stáji, co je tam ta budova, tak tam bylo třicet krav ustájených plus eště ty dva koně no. Tam byli ještě ty, tam byla ta místnost. No a potom po těch kravách se postavil ten kravín tady v Olbramovicích, kdy už se teda dojilo dojačkama, tak tam udělali hrádě a byl tam předvýkrm prasat, tam chodila paní tady ze vsi tam uklízet. No teď tady hospodaří vlastně jenom pan Houdek, tady v Městečku, ale nevím kolik má krav, už to taky redukuje, protože už bude v důchodu, čeká jestli příští rok bude mít důchod a samozřejmě z rodiny nikdo hospodařit nepude, že jo, má osum hektarů, ani by je to neuživilo no takže... a ten měl dojačku, takovou tu konvovou no...

Tazatelka: No a jak vypadaly jiný dny oproti těm všedním takové typu Vánoce, Velikonoce..

Narátorka: No

Tazatelka: Asi úplně stejně ne, stejně se musel dobytek nakrmit

Narátorka: No všechno stejně akorát byla ta neděle taková, že jenom, že voni dopředu ňák nevařili, to se napamatuju. Vždycky se vařilo týž den, takže babička třeba chodila na tu ranní mši, aby když se vrátí, že jo, v těch devět, aby stihla uvařit a dyž teda byly polní práce, tak se normálně dělalo no. Třeba sušilo, dyž bylo hezký počasí, tak se sušilo, protože dyž nebylo hezký počasí, tak třeba v to nedělní odpoledne si s náma tatínek lehnul na deku na zahradu a třeba si povídal. Ale když bylo potom, jak si najímali lidi na sezónní práce třeba na ty žně, nebo na vybírání brambor, no a to ta babička ta Alžběta, to už jí taky bylo hodně roků, že jo, tak mimo nás dětí, musela třeba uvařit a my sme třeba ještě vodnosili pamatuju, že s takovou velkou bandaskou sme chodili pro pivo na pole (smích). To ale jinak nebylo jednoduchý.

Tazatelka: A o těch Vánocích, dávali se třeba nějaký dárky?

Narátorka: No ale tak minimum, no pamatuju, že třeba tak panenku sem dostala, nebo brácha třeba dostal lyže nebo kolo nebo tak. No ale jako dneska, aby každý dostal deset dávků to tehdy ani ne to, ani nebyly peníze.

Tazatelka: Stromeček ste měli?

Narátorka: Stromeček se strožil no, a peklo se tak tři čtyři druhy cukroví, taky víc ne, protože na to nikdo neměl čas, že jo.

No já třeba sem chodila do technický školy od roku 54 do roku 58, já sem šla vlastně v pěti letech do školy, pět a půl mi bylo, dyž sem šla do první třídy, protože nebyly děti, že jo, po válce bylo málo dětí, tak aby mohli otevřít třídu, tak pan řídící přišel a tehdy, že jo, nebyly ještě obědy pro děti a takovýhle věci, že jo. Akorát pamatuju, jak to bylo hnusný, že nám cpali nějaký rybí tuk a todle nebo nám tam vařili na kamnech, topilo se v kamnech, to bylo v té třídě, svařovali mlíko, potom přece jenom na těch kamnech se to připálilo na obyčejným hrnci, že jo, plechovym, tak že nás nutili pít to mlíko to teda vim, že to, to nebyly jenom dobrý vzpomínky. Ale zas ten pan řídící byl hrozně hodnej, no viděl, že prostě dítě že jo, sme unavený, v poledne byla delší přestávka, kdo bydlel poblíž, tak já sem třeba běžela domu z té školy ještě s jednou holkou, která byla z Božkovic, tak naši jí teda dávali oběd. No tak prostě to byl pohyb no, museli sme se honem najíst, babička to tady musela mít nachystaný a zpátky do školy. A dyž sem přišla a viděli, že sem unavená, tak říkala, „Polož si hlavičku na lavici Jaruško a chvíli si zdřímni“ (smích). No bylo nás šest v té první třídě, to bylo strašně málo, byla dvojtřídka...

Tazatelka: Co se týče nějakýho duchovního života, do toho kostela říkala ste, že babička chodila ráno, a jinak doma se třeba modlilo?

Narátorka: No určitě, my dokonce

Tazatelka: Svatý koutek jestli byl

Narátorka: Ano, to byl, protože babička tím, jak vlastně přišla od toho manžela, kterýho asi nesmírně měla ráda a chodila no.

otevřely se dveře, vstoupil manžel narátorky

Tazatelka: Dobrý den

manžel narátorky: Dobrý den

Narátorka: No dobrý dědo podívej se, jestli tam nemáš v tý tvojí složce, že by se našlo, kdy, jestli by tam nebyly datумы narození babiččiných rodičů nebo něco takovýho, ale tam bude asi jenom úmrtní list a tohle vid' někde. Máš tam něco takovýho?

manžel narátorky: No úmrtní list tam mám

Narátorka: No jesli tam budou, ale mně se jedná o ty, o ty rodiče původní, to znamená jako, kdy se narodil Jan Vrzal.

manžel narátorky: A není to tam jako na tom listu?

Narátorka: No tajdle na tom to není, tady je to bez datumu narození, víš tady na tom předávacím pro-, toho baráku. Koukni se, jestli tam ještě nemáš něco starýho založenýho

manžel narátorky: Ale to nemám.

Narátorka: Nemáš no tak to nech, to nehledej.

Tazatelka: To nevadí.

Narátorka: No takže ona jako chodila do kláštera, do toho františkánského kláštera do Votic, tak byla v takzvanom třetím řádu. To znamená, že byla jakoby řeholní třetí řád. To byli lidi, kerý teda nežili řeholním životem, žili normálním životem, ale dodržovali všechny náký ty řeholní pravidla. Dokonce měla i ten hábit františkánskej ten hnědej s, že jo, s tím provazem. A vim, že sme byli zasvěcení Srdci Páni, že sme museli klečat na tý podlaze, to vim, že mě vždycky bolely šíleně kolena, a že sme se modlili, jako celá rodina, že takovýhle akce tam byly, ale to bylo v tom útloc děctví no. Né pozdějš, i když babička zemřela vlastně jenom dva roky před maminkou, se dožila osumdesátišesti let, takže to už ale ty poslední roky jako jí to moc nemyslelo. Takže jo no.

Tazatelka: Takže křtěný jste byli všichni taky

Narátorka: No určitě no.

Tazatelka: To bylo samozřejmostí.

narátorka přikyvuje hlavou

Tazatelka: A třeba nějaké svatby, veselky.

Narátorka: Svatby, no svatbu měla maminka samozřejmě v kostele, my taky s mým mužem, sme jí teda měli v Praze, že von je Moravák, tak kvůli tomu, aby nemuseli tak

daleko dojíždět a přeseďat že jo, tak my sme to měli u Jakuba no a na Staroměstský radnici voddavky normálně ty tak...

Tazatelka: A co se ještě třeba nosilo, jestli se ještě nosily dřeváky nebo něco.

Narátorka: Né, to si nepamatuju dřeváky. Vim, že už tehdy se nosily ty gumáky to ano. Dřeváky jako byly. Pamatuju, že třeba na ten dvůr na to přeběhnoutí, tak to že tam byly, ale už se...

Tazatelka: Třeba bylo něco jinýho na doma, něco do školy třeba nebo něco do toho kostela třeba?

Narátorka: No tak to určitě no, to byly sváteční šaty ve skříni do kostela. No akorát nebyla koupelna, se koupalo v plechové vaně no (smích)

A vim, že třeba vyprávěla maminka, když sme se narodili, tak když ona že večer poklidila, tak my už sme samozřejmě usnuli, tak už nás nechtěla koupat, tak nás koupala ráno, to se topilo v těch kamnách v těch kachlákách, tak si nahřála tu vodu a slíkla nás a to byla venku zima, to byl sníh. A vykoupala ždycky nejdřív to nejmladší dítě, což sem byla já a najednou přiběhla sousedka a říká: „Selka, kde máte kluka?“ a mamka říká: „No tady koupu, tak tady někde je“ a ona říká: „Jo podívejte se z okna“, von nahatej běhal ve sněhu, ho vodchytávala venku (smích)

Tazatelka: Z toho měl radost (smích)

Tazatelka: No a jak jinak probíhala taková výchova vás jako za té války?

Narátorka: No museli sme se vychovávat dost sami, bych řekla, nebyl na nás vůbec čas

Tazatelka: Mmm hodně samostatně ste museli být.

Narátorka: Mmm, a Jirka mě vychovával zajímavým způsobem, on byl o rok a půl starší jenom, ale prostě, dyž sem přesně neprovedla všechno, co jak chtěl, tak mě zmydlil, a dyž sme šli teta Nováková říkala: „Jirko, já to na tebe povim tu Jájínu nemůžeš bít, podívej, jaká je malá a to“ a Jirka říká: „Teto, ty se do toho nepleť, mamka může bejt ráda, že jí vycepuju“ (smích) takže

Tazatelka: Tak ono ani hraček moc nebylo

Narátorka: Ne my sme byli pořád venku, pořád venku, tady těch dětí dost, takže tady byly zvyky, že se dodneška tady teda sou, že se vo Velikonocích řehtá, chodí se řehtat, a tak my děti sme se scházeli venku, chodili sme první led, dyž sme se

vykoukali, prasklo to pod náma, tak nás ve mlejně usušila pani, že jo Kramperová, tam na peci nás prostě usušit, aby doma bysme dostali nařezaný, že jo. A tam je stará, památkově chráněná lípa a u toho mlejna, tak tam jako děti sme v tý koruně měli lavičky. Sme tam měli, dokonce nám tam i pan Krampera zaved světlo, takže tam sme v letě hrávali karty a bylo to takový, chytali sme ryby v tady tom potoce tady, čudli sme tomu říkali. Babička chudinka nám to musela čistit, ta pec do toho, no děctví sme měli, myslim, takový hodně (rachot= narátorka smetá ze stolu drobky?) pohybově no byli sme pořád venku no, televize nebyla nic takového...

Tazatelka: Tak bylo spoustu práce, že jo.

Narátorka: No, ale jako ty děti se družili, no že sme ta parta těch věkově trochu příbuznejch dětí, nebyl to třeba ten samej ročník, ale o těch Velikonocích se chodilo, třeba nás chodilo patnáct, šestnáct a ty menší děti sme převáděli, starali sme se o ně o ty malí, že sme měli nákou zodpovědnost no, bylo to mmm nevzpomínám na to jako.

Tazatelka: Ve zlým

Narátorka: Ve zlém no, pamatuju, že třeba babička, stará babička, dyž sme šli do školy, to už sme do Votic chodili do měšťanky, tak do té šesté třídy, takže nám babička třeba ještě k snídani uvařila kaši, že jo, takovej železnej kastrůlek, vždycky to takhle rozpůlila (ukázáno na stole příkladně) a jedli sme to z toho železneho kastrůlku a brácha mi ujídal, já sem žalovala, tak sem vždycky dostala (smích).

Tazatelka: No a to jídlo bylo asi taky nějakým způsobem omezený, že nebylo všechno dostupný.

Narátorka: No nebyly, nebyly dostupný jižní plody, to vůbec. Jedli sme jenom ořechy. Měli sme jabka, hrušky, sušený švesky, sušený hrušky. Maso se jídávalo jenom v neděli.

Tazatelka: A hodně bramborový pokrmy asi ne.

Narátorka: No luštěniny a třeba v období švestek pamatuju, že sme mívali každý den šveskový knedlíky, jednou s tvarohem, jednou s máslem. No a pak tu hrůzu, dyž sem musela stloukat máslo, to taky (smích), to byla taková velice nepříjemná práce pro mě. Tvaroh dělala babička domácí.

Tazatelka: To jenom pro sebe ste to měli, nebo ste to taky třeba prodávali?

Narátorka: Ne, ne jenom pro sebe, protože jinak ten zbytek se odevzdával. A potom, dyž už teda bylo družstvo a byly takzvaný záhumenky, tak to byla jenom jedna kráva a dyž byla třeba březí, tak nebylo mlíko že, takže dyž potom měla mlíko, tak to se třeba z toho přebytku nějaký ten tvaroh třeba dělal. No ale vim, že sem měla žloutenku infekční, sem dostala a velice jako silnou a špatnou. Brácha to měl nejdřív, potom sem to chytla já a já sem s tím marodila dva měsíce a byla sem hrozně špatná, že vim, že ven potom po tom prvním mě nosil tatínek na zádech, že sem jako nedošla ani ven a maminka zrovna tehdy neměla, že potřebovala pro mě tvaroh a takový nějaký dietní jídla a to, že to nemohla sehnat, že to sháněla, v podstatě kupovala od lidí no.

Tazatelka: Tak ono ty nemoci to asi nešlo nějak, nebo byl tady nějaký lékař, když něco se urgentně...

Narátorka: No byl jenom rodinný lékař no, který dělal všechno. Zubař tady nebyl, že bolí zub, tak ukaž kterej, a šup a zub byl venku, že to byl druhý zub, to už bylo jedno, že jo, to tehdy jako taková péče nebyla no. Možná ta prevence, že v té škole, ale tehdy už vlastně no to ještě nebyly ty obědy, dyž já sem dostala tu žloutenku a vlasně to sem byla ještě úplně malá, to bylo nějak v tom pětáctyřicátym. Protože Jirka chodil o rok dřív do školy, tak jestli to přines jako vod těch dětí, asi se tak nedbalo na to, aby si ty děti...

Tazatelka: Někáký očkování

Narátorka: No to vůbec, aby si pořádně myly ruce, protože, co já pamatuju, tak v tý škole bylo jenom nějaký umyvadlo a na záchodě nebyla voda, že jo, to jako, jako na umytí rukou myslim. No ale ono žloutenka je už i dneska, že jo, se to rozšířilo docela moc. Ale vim, že tehdy nebyly léky no, že dneska, dyž má někdo ošklivou, ošklivý průběh žloutenky, tak je v nemocnici no, tohle to já sem byla doma, že mi bylo hodně zle, to si pamatuju.

Dlouho, dlouho potom, dyž naši zabíjeli, tak sem musela z baráku ven, vůbec sem jako ani nemohla cítit škvareň nějakýho sádla nebo nějaký tady ty zabijačkový pochoutky. To dlouho sem držela dietu, no a pak sem se z toho dostala no, ale trvalo to takových pět šest let, dyž sem, no dá se říct, že se z toho člověk vyběhal no (smích), byl pak venku.

Tazatelka: Byli víc imunní (smích)

Tazatelka: A jinak ten pětáctyřicátý byl ještě nějak jako jinej pak oproti...

Narátorka: No v pätačtyřicátom to tady bylo docela zajímavý, protože naši na nás neměli čas, tudíž bratrovi, že jo, tomu bylo šest let, mně pět let a tady jezdily ty kolony takových těch ruských těch brnček, nebo těch vozíků s těma koňma a on vždycky brácha šel k silnici a tam ňáký, a to byly třešně, to byly tehdá začínaly třešně, tak pamatuju, že nás ten Rus posadil do tý bričky a přijeli sme a tehdy dotáh domu plný těch těch vojáků, a že sme jedli, že nám dávali ty třešně no z bričky. A pak pamatuju, dyž začínaly jezdit ty kolony, už teda motorizovaný, tak že sem utekla se podívat k té silnici, k té hlavní silnici v punčochách jenom, prostě neměla sem čas si about boty, takže sem tehdy...

Tazatelka: Takže ste se to relativně rychle dozvěděli vlastně o konci války..

Narátorka: No jo, tak to rádio bylo, tak tím rádiem se, no dokonce naší příbuzný se stal poslední den války v podstatě v Praze, jak bylo povstání, tak jí zastřelili manžela no. Tady byli takový... No jinak v té druhé světové válce tatínek byl nevoják, tudíž se domu nedostal, a tak ta rodina byla tak nějak pohromadě tady no. odmlka

No a začátek tý kolektivizace bylo taky tady na Benešovsku, to bylo dost krutý, protože se dostali dostali do čela lidi, kteří tam ani pořádně co dělat.

Tazatelka: Takže když si to tak vezmem, tak ve čtyřicátých letech do toho 45 to tady pořád tak nějak bylo, do toho 47 se tady ještě hospodařilo.

Narátorka: No to se tady ještě hospodařilo no.

Tazatelka: To už ste byla ve škole.

Narátorka: No to sem byla na základce.

Tazatelka: Na základce no no no.

Narátorka: To mi bylo sedum let, do roku 57, já sem v padesá-, když byl rok 54, tak už tady bylo družstvo, to už tady bylo družstvo

Tazatelka: A jak to teda probíhalo tady nějak tou kolektivizací?

Narátorka: No taková bych řekla násilná, násilná.

Tazatelka: Takže oni to tady zabrali, zvířata? Vůbec se už tady nehospodařilo?

Narátorka: No to už pak byly jenom ty takzvaný záhumenky a tím, že tady byla ta stáj poměrně jediná v té maličké více větší, tak se sem z toho sváděli ty zvířata no, sem dali, dali sem ty krávy a tří ženský to sem chodily dojit no.

Tazatelka: Takže ty prostory se využívaly asi jenom ňáký nebo všechny?

Narátorka: Ne všechny ne, protože takový ty maličký stáje se, tak třeba koně se svedly k sousedovi k Vrzalovi, takže tam jako tatínek ty naše koně byly tam a tady byly třeba ty samý krávy a potom teda dyž se postavily ňáký ty kravíny tak to, tak zas se sem daly zase ty zvířata, ty prasata a... Ale všechno se dělalo ručně, než ty začátky, se i mlátilo ty výmlaty se dělaly večer, v noci, noční výmlaty. No se to svázelo ke stohům a hodně, hodně sme pomáhali.

Tazatelka: No a to tady bylo až teda do 89, že tady měli jenom třeba ty tři krávy a jinak se tam... buď měli sami něco nebo v těch ostatních budovách nebo .

Narátorka: No moment, ste řekla 89.

Tazatelka: Nebo, jak to potom probíhalo tady s těma stavbama vlastně až, jestli pak ste o to mohli nějak zažádat zpátky, zažádat o nějaký zvířata nebo něco

Narátorka: No v podstatě dá se říct, že tu stáj převzalo družstvo už to, už jako naše nebylo a až potom teda vystěhovaly i ty prasata, tak sme žádali vo vrácení tý nemovitosti a to bylo, to bylo někdy, počky já sem byla pak těch deset let v Přerově od roku 64 do 74 takže někdy v tom sedumdesátym-, nebo v osumdesátých letech sme žádali o vrácení teda tý nemovitosti no.

Tazatelka: No a během teda toho komunismu, tak to tady bylo jenom, že to tady družstvo mělo ňáký ty krávy.

Narátorka: No nebo prasata pozdějš a používali vlastně, zničila se bohužel naše studna na dvoře, protože že jo to tady bylo neúměrně zvířat na tohleto, že hnojiště nebylo udělaný, nebylo ta močůvka prosakovala, že jo.

Tazatelka: A ňák se ty stavby teda i opravovaly, když bylo třeba?

Narátorka: No tak v podstatě se neopravovalo.

Tazatelka: Jestli se třeba impregnovaly ňáký ty trámy nebo něco.

Narátorka: Nenene, ne akorát se tady jedna půlka střechy opravila a ta druhá, ta je tady vlastně do dneška dřevá (smích), že to, ne to se neopravovalo, jenom se udělaly nejnutnější věci s tím, aby se mohlo to ustájení tam províst no, třeba ani to hnojiště tam nebylo udělaný tak, aby se tam třeba udělala nějaká betonová, betonový podklad a ňáká velká močůvková jímka, která by se vyvážela. To na to nebyly peníze ani tehdy myslim si ani čas nebo lidi, kteří by to zařídili, nebo nebyl nějaký stavební technik asi. Tady budovaly se odchovny, větší stáje a ty kravíny a porodna prasnic a to no.

Tazatelka: A jinak třeba nějaký sousedský vztahy to to všechno bylo relativně?

Narátorka: Ty tady byly kupodivu byly dobrý.

Tazatelka: Že si lidi pomáhali navzájem.

Narátorka: No dokonce ještě než bylo družstvo tak sme s těma sousedama, s těma Vrzalovýma dělali společně žně, že jeden den se třeba dělalo u nás, jeden den u nich, nebo dva dny, po dvou dnech a já nevím, přesně jak to už bylo, ale pomáhali si navzájem tady s těma pracema no.

Tazatelka: Dralo se peří ne společně.

Narátorka: No tak to se dralo, to v tý vsi se tehdá ještě husy chovaly, to se dralo peří, tak to byly takový chvíle, na ty ráda vzpomínám, protože se sedělo večer, že jo, a dral i dokonce tatínek, tatiček drával a přitom se povídaly různé historky a tak, to už dneska děti nevědí, co to je no. Tak dneska nikdo péřový věci nechce.

Tazatelka: Buď na to maj alergii nebo...

Tazatelka: No a jak tady teda probíhal vývoj těch chalup, těch staveb teda, ste říkala, že ste to pak zažádali zpátky, to jenom o ty zvířata nebo?

Narátorka: Ne o zvířata o tu budovu, o tu budovu, protože neměli sme, že jo, z toho potom už Eva, dcera se vdala, že jo takže její muž tam z toho udělal dvě garáže, udělal si tam dílnu a dneska v podstatě.

Tazatelka: To bylo kdy asi tak?

Narátorka: No to mi povězte, to já nevím, kdy to bylo. To už bylo v těch devadesátých letech, no to bylo po tom roce devadesát. No a měli sme, kam prostě uskladnit třeba jabka, to tady taky dřív nebyl sklep na jabka, že udělalo se tady topení, když tady ten sklípek pod obydelnim se nemohl používat, protože to bylo teplý, takže tam tedko máme třeba jabka a různé věci, regály, a tak no. Dřív ještě, když sme byli mladší, tak sme mívali ovce tady na zahradě no a potom se to taky zrušilo, protože už jako nebyly na to síly to chovat no, takže ted už tady máme jenom králíky a slepice nic jinýho.

Tazatelka: A jinak třeba ty hektary, co k tomu byly, ty se taky prodaly nebo...

Narátorka: To je pronajatý družstvu, ted to má teda...

Tazatelka: Kolik že jich tam teda asi bylo, nevíte?

Narátorka: Asi patnáct, bych to někde našla taky. No je u toho les, teda ten les není pronajatej, tam tam je hektar a něco lesa, tak ten bohužel teda za komunistů se vykácel a patnáct let to nevosázeli, až potom to osázeli, tak my teda z toho máme jenom práci, protože tam je to potřeba, že jo, prořezávat a vysazovat, a tak no. A jinak louky a některý to taky to družstvo asi prostě nepře- něco, něco zabrala silnice, něco todle, takže k dnešnímu dni kolik, dyž ona tu Eva není, to by Vám řekla, kolik má na tý smlouvě pronajatých pozemků. Teď je to myslim, v současný době náh kolem dvanácti třinácti hektarů orný půdy.

Tazatelka: No a ještě jestli víte, jakým způsobem probíhala komunikace se skanzenem v rámci vlastně předávání špýcharu?

Narátorka: No to už dělala dcera se zetěm a...

Tazatelka: Jak se o tom dozvěděli, že zrovna tady váš špýchar, tam převáželi?

Narátorka: No takhle, jak se o tom dozvěděli, že tady ta budova takhle stojí, to asi měli zmapovaný, nebo si to obhlídli, no a dělalo se to tak, že prostě přijeli a v podstatě vočíslovali každý kámen, každý trám a postupně to rozebírali, odváželi a pak tam znovu postavili. No a upravili to do prostě, i dokonce zaseli trávu, prostě udělali ten trávník tam a tu terénní úpravu udělali no..

Tazatelka: Jak dlouho to asi trval ten převoz, nevíte? Rok nebo několik měsíců?

Narátorka: Ne to během roku, když to začali rozebírat, tak to museli během toho roku udělat, protože to by se pokazilo.

Tazatelka: Pokud si pamatuju, 2007 se převážel?

Narátorka: Je to možný, vono to tam bude v těch dokladech v tom. Ale myslim si, že to taky hned tak nepostavili, že museli čekat, až budou mít nějaké finance na todle to

Tazatelka: To oni určitě měli, to měli od kraje nebo no, pak měli vlastně i evropský dotace..

Narátorka: Vim, že si brali i z toho vybavení i třeba tu moučnici, takový náký ty, že to tam z toho brali.

Tazatelka: Já vim, že dyž sem tam provázela, že se tam vždycky každej druhej klepnul do hlavy v tý prostřední místnosti (smích), to sme jim mohli říkat kolikrát a bum a to bylo furt no

Narátorka: No no to máme do dneška ty dveře původní, tady byl špajz, moje maminka ta měřila asi 156 centimetrů jenom, no tak to udělali podle ní a...

Tazatelka: Asi jednak kvůli velikosti a kvůli teplu asi

Narátorka: Nevim, proč dělali takhle nízký dveře, no teď tam máme koupelnu a... a dyž přijede vnuk, ten má dva metry, tak on už si zvyk no, ale už pomalu neprojde ani tady těma dveřma, to má ťip ťop no... tak tehdy byli ty lidi menší, tu výšku takovou neměli, i když můj tatínek ten byl urostlejší, ten měřil asi 178, ňák byl vyšší, ale maminka byla vedle něj prťavoučká.

Tazatelka: No tak jo, ještě na něco si vzpomenete,

Narátorka: Já nevim, co vy byste ještě chtěla

Tazatelka: No mám to tady tak nějak v bodech, ale to už sme probraly.